

Podstawa programowa z komentarzami

Tom 6.

**Edukacja matematyczna i techniczna
w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum**

**matematyka, zajęcia techniczne, zajęcia komputerowe,
informatyka**

Szanowni Państwo,

Niniejszy tom jest częścią ośmiotomowej publikacji poświęconej nowej podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach.

Sposób wdrażania nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkołach przygotowujących do zawodu będzie tematem odrębnej publikacji.

Każdy tom poświęcony jest odrębnej grupie zajęć. Zawiera on wszystkie fragmenty postawy programowej dotyczące tych zajęć oraz komentarze ekspertów, pozwalające lepiej zrozumieć intencje twórców podstawy. Ponieważ poszczególne tomy adresowane są do różnych grup nauczycieli, w każdym tomie powtórzono części wstępne odpowiednich załączników podstawy programowej, skierowane do wszystkich nauczycieli.

Wdrażaniu w szkołach i przedszkolach nowej podstawy programowej towarzyszą jeszcze inne zmiany w prawie oświatowym. Tych zmian, porządkujących edukacyjną rzeczywistość od września 2009 r. jest sporo: to m.in. zmieniona ustawa o systemie oświaty, nowe rozporządzenie o ramowych planach nauczania (obowiązujące w szkołach publicznych), nowe rozporządzenie o kwalifikacjach nauczycieli, nowe zadania dla nauczycieli, wynikające ze zmian w Karcie Nauczyciela, a także kolejne podwyżki płac nauczycieli. Dlatego każdy tom zawiera także pewne informacje ogólne, związane ze zmianami programowymi i organizacyjnymi wchodzącymi do polskich szkół, wynikającymi z tych nowelizacji. Wszystkie te zmiany mają uczynić polską szkołę bardziej skuteczną, przyjazną i nowoczesną.

Nowa podstawa programowa jest efektem zbiorowej refleksji dużego zespołu uczonych, metodyków, nauczycieli oraz pracowników systemu egzaminacyjnego. W swoich pracach zespół ten korzystał z doświadczeń oraz dorobku twórców wcześniejszych podstaw, w tym z projektu podstawy, który powstał w Instytucie Spraw Publicznych w 2005 roku. W trwających niemal trzy miesiące publicznych konsultacjach aktywnie uczestniczyły setki respondentów. Twórcy podstawy wspierali się przy jej doskonaleniu dziesiątkami zamówionych recenzji najznamienitszych gremiów i towarzystw naukowych.

Szczególną rolę w pracach zespołu odegrali uczeni, którzy podjęli trud koordynowania prac nad poszczególnymi obszarami tematycznymi podstawy programowej:

prof. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska – edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna,

prof. dr hab. Sławomir Jacek Żurek – język polski i edukacja artystyczna,

dr Magdalena Szpotowicz – języki obce nowożytne,

dr hab. Jolanta Choińska-Mika – edukacja historyczna i obywatelska,

prof. dr hab. Ewa Bartnik – edukacja przyrodnicza,

prof. dr hab. Zbigniew Semadeni – edukacja matematyczna i techniczna,

prof. dr hab. Wojciech Przybylski – wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa.

Wszystkim uczestnikom tych prac składam niniejszym serdeczne podziękowanie.

Każda szkoła otrzyma co najmniej dwa wydrukowane komplety wszystkich tomów tej publikacji. Dalsze egzemplarze można pobrać ze strony www.reformaprogramowa.men.gov.pl. Na tej stronie można też znaleźć szereg informacji pomocnych przy organizowaniu zreformowanej szkolnej rzeczywistości, m.in. dotyczących stosowania nowych ramowych planów nauczania. Jest tam także dostępny wykaz wszystkich podręczników dopuszczonych do użytku szkolnego, zgodnych z nową podstawą programową. Liczę, że wszystko to pomoże nam razem zmieniać polską szkołę na lepsze.

Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej

Spis treści

I. Część ogólna

O potrzebie reformy programowej kształcenia ogólnego – Zbigniew Marciniak	7
Część wstępna podstawy programowej dla szkoły podstawowej	15
Część wstępna podstawy programowej dla gimnazjum i liceum	19

II. Część szczegółowa

Matematyka

<i>Podstawa programowa – edukacja matematyczna – klasy I–III</i>	25
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	28
<i>Podstawa programowa – matematyka – klasy IV–VI</i>	29
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	34
<i>Podstawa programowa – matematyka – gimnazjum</i>	35
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	40
<i>Podstawa programowa – matematyka – liceum</i>	41
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	50
Komentarz do podstawy programowej przedmiotu <i>matematyka</i> – Zbigniew Semadeni, Marcin Karpiński, Krystyna Sawicka, Marta Jucewicz, Anna Dubiecka, Wojciech Guzicki, Edward Tutaj	51

Zajęcia techniczne

<i>Podstawa programowa – zajęcia techniczne – klasy I–III</i>	81
<i>Podstawa programowa – zajęcia techniczne – klasy IV–VI</i>	83
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	84
<i>Podstawa programowa – zajęcia techniczne – gimnazjum</i>	85
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	87
Komentarz do podstawy programowej przedmiotu <i>zajęcia techniczne</i> – Wojciech Walat	88

Zajęcia komputerowe

<i>Podstawa programowa – zajęcia komputerowe – klasy I–III</i>	97
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	98
<i>Podstawa programowa – zajęcia komputerowe – klasy IV–VI</i>	99
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	101
Komentarz do podstawy programowej przedmiotu <i>zajęcia komputerowe</i> – Maciej Sysło, Wanda Jochemczyk	102

Informatyka	
<i>Podstawa programowa – informatyka – gimnazjum</i>	103
<i>Zalecane warunki i sposób realizacji</i>	106
<i>Podstawa programowa – informatyka – liceum</i>	107
Komentarz do podstawy programowej przedmiotu <i>informatyka</i> – Maciej Sysło, Wanda Jochemczyk	115
III. Opinie o podstawie programowej	
Uchwała Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego	117
Uwagi Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich	118

Uwaga:

Rozdziały, których tytuły złożone są drukiem pochylonym przedstawiają odpowiednie fragmenty rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, opublikowanego w dniu 15 stycznia 2009 r., w Dzienniku Ustaw Nr 4, poz. 17.

O POTRZEBIE REFORMY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO

Zbigniew Marciniak

Szkole sprzyja stabilność. Czasem jednak okoliczności zewnętrzne sprawiają, że rozwiązania przyjęte w obrębie systemu edukacji przestają być skuteczne, wbrew staraniom nauczycieli oraz uczniów. Zachodzi wtedy potrzeba zaprojektowania i wdrożenia zmian, które zapewnią lepsze efekty kształcenia. Z taką sytuacją mamy obecnie do czynienia.

Na pierwszy rzut oka nie ma problemu. Najzdolniejsi polscy uczniowie odnoszą spektakularne sukcesy: wygrywają światowe zawody informatyczne, co roku przywożą nagrody z prestiżowego Europejskiego Konkursu Młodych Naukowców oraz medale z międzynarodowych olimpiad przedmiotowych. Możemy być także zadowoleni z pilności polskich uczniów: nasz kraj ma aktualnie (2009) najniższy w Europie odsetek uczniów, którzy porzucają szkołę przed jej ukończeniem. Co więcej, Polska jest postrzegana na arenie międzynarodowej jako kraj, który odniósł ogromny sukces edukacyjny: wprowadzenie gimnazjów, czyli wydłużenie o rok powszechnego i obowiązkowego kształcenia ogólnego przyniosło zdecydowaną poprawę efektów kształcenia w grupie uczniów najsłabszych – fakt ten został wiarygodnie potwierdzony przez międzynarodowe badania OECD PISA przeprowadzone w latach 2000, 2003 oraz 2006 na reprezentatywnej grupie 15-letnich uczniów.

Problem ujawnia się jednak już w pierwszych tygodniach nauki, zarówno w szkołach ponadgimnazjalnych, jak i wyższych. Nauczyciele i wykładowcy często ze zgrozą konstatują, że duża część ich uczniów (studentów) ma fundamentalne braki w wykształceniu, uniemożliwiające płynne kontynuowanie procesu nauczania. Powszechnie panuje opinia, że efekty pracy polskiej szkoły znacznie się pogorszyły.

Początek XXI wieku przyniósł zjawisko bezprecedensowego wzrostu aspiracji edukacyjnych młodych Polaków. Jeszcze kilka lat temu tylko około 50% uczniów z każdego rocznika podejmowało naukę w szkołach umożliwiających zdawanie matury. Dziś (2009), po ukończeniu gimnazjum, takie szkoły wybiera ponad 80% uczniów. Spośród nich około 80% z powodzeniem zdaje maturę i w znakomitej większości przekracza progi uczelni. W rezultacie, co drugi Polak w wieku 19–24 lata studiuje, zaś liczba studentów w Polsce, w ciągu zaledwie kilku lat, wzrosła aż pięciokrotnie.

Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest obecność w szkołach kończących się maturą, a później w murach wyższych uczelni, dużej grupy młodzieży, która dawniej kończyła swoją edukację na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej. W szczególności, z powodów czysto statystycznych, obniżył się średni poziom uzdolnień populacji młodych ludzi, aspirujących do zdobycia wyższego wykształcenia.

**Dlaczego
w polskich
szkołach
podstawowych,
gimnazjach
i liceach
nastąpią
zmiany?**

Co się stało?

System edukacji – zarówno oświata, jak i szkolnictwo wyższe – nie mogą pozostać obojętne wobec tak istotnej zmiany. Założenie, że ponad 80% rocznika potrafi skutecznie i równie szybko nauczyć się tego wszystkiego, co było zaplanowane dla zdolniejszych 50%, jest źródłem paradoksu: pomimo nie mniejszego niż dawniej wysiłku wkładanego przez nauczycieli oraz zwiększonego zainteresowania uczniów zdobyciem wyższego wykształcenia, polskiej szkole nie udaje się osiągnąć satysfakcjonujących efektów kształcenia.

Co można zrobić?

Możliwe są dwa zasadniczo różne rozwiązania tego problemu. Pierwsze z nich polega na zachowaniu systemu edukacji w niezmienionym kształcie i podniesieniu poprzeczki przy rekrutacji do szkół kończących się maturą oraz na studia. Wtedy jednak nastąpi drastyczne obniżenie odsetka młodzieży uzyskującej wykształcenie wyższe.

Rozwiązanie to zostało powszechnie odrzucone w krajach demokratycznych, które znalazły się wcześniej w podobnej sytuacji. W państwach, w których decyzje kluczowe dla społeczności lokalnych oraz w skali państwa podejmuje się w drodze głosowania, dbałość o poziom wiedzy najsłabiej wykształconych obywateli jest równie ważna jak kształcenie elit. Dlatego zwycięża pogląd, że o poziomie wykształcenia współczesnego społeczeństwa świadczy nie tyle średni, co minimalny akceptowalny poziom wykształcenia. Konsekwentnie, zachęca się młodych ludzi do jak najdłuższego korzystania z usług systemu edukacji i ustawia się na ich drodze kolejne progi łagodnie narastających wymagań. Przykładem takiej polityki jest tzw. Proces Boloński, w zamyśle rozkładający studia na większości kierunków na dwa etapy: łatwiejszy i bardziej masowy etap licencjacji oraz następujący po nim bardziej wymagający etap magisterski.

Inną możliwą odpowiedzią na problem zaspokojenia zwiększonych aspiracji młodego pokolenia jest odpowiednio zaprojektowana reforma programowa. Planując tę reformę, należy uwzględnić jeszcze jedną ważną okoliczność. Dziś szkoła usiłuje dwukrotnie zrealizować pełny cykl kształcenia ogólnego: po raz pierwszy w gimnazjum i po raz drugi w szkole ponadgimnazjalnej, kończącej się maturą. Zapewne wbrew intencjom autorów starej podstawy programowej, praktyka zatarła różnicę między tymi cyklami. Potwierdzenia tej tezy dostarcza porównanie podręczników gimnazjalnych z podręcznikami licealnymi dla poziomu podstawowego: dla wielu przedmiotów trudno dostrzec między nimi istotną różnicę. To zapewne wpływ tradycji: przy bardzo ogólnie sformułowanej podstawie programowej wielu nauczycieli – zarówno gimnazjalnych, jak i licealnych – odruchowo wypełnia ją tradycyjnym zakresem treści nauczania ukształtowanym w czasach, gdy zręby wiedzy ogólnej budowaliśmy w czteroletnich liceach – usiłują pomieścić te treści w trzyletnim cyklu edukacyjnym. To może się udać tylko w najzdolniejszych klasach; w pozostałych skutkuje to zbyt pospiesznym, a stąd powierzchownym omawianiem kolejnych tematów.

Przedmiotem, na którego przykładzie szczególnie wyraźnie widać niepowodzenie planu dwukrotnej realizacji trzyletniego cyklu kształcenia, jest historia. W obu cyklach brakuje czasu na realizację ostatniego chronologicznie działu historii: w pierwszym na przeszkodzie staje egzamin gimnazjalny; w drugim

– matura. Prowadzi to do powszechnie dostrzeganej, żenującej niewiedzy uczniów w zakresie najnowszej historii Polski. Inne przedmioty nauczania nie mają struktury chronologicznej, więc ich sytuacja jest faktycznie jeszcze gorsza – luki w wiedzy rozkładają się w sposób przypadkowy.

Na pierwszy rzut oka mogłoby się wydawać, że jedyną możliwą odpowiedzią na statystycznie niższy średni poziom uzdolnień uczniów w szkołach kończących się maturą jest obniżenie oczekiwań w stosunku do absolwentów. Jest jasne, że wyzwania, które postawi przed nimi życie, nie będą przecież mniejsze niż dzisiaj.

Zamiast tego należy potraktować czas nauki w gimnazjum oraz w szkole ponadgimnazjalnej jako spójny programowo sześcioletni (a w technikum nawet siedmioletni) okres kształcenia. W okresie tym w pierwszej kolejności wyposażymy uczniów we wspólny, solidny fundament wiedzy ogólnej, po czym znacznie pogłębimy tę wiedzę w zakresie odpowiadającym indywidualnym zainteresowaniom i predyspozycjom każdego ucznia. Warto wiedzieć, że taka organizacja procesu kształcenia została zastosowana w podobnych okolicznościach w wielu krajach świata. Idea ta była także obecna w tzw. reformie Jędrzejewicza w latach trzydziestych XX wieku.

Aby umożliwić wszystkim uczniom solidne opanowanie wspólnego fundamentu wiedzy ogólnej, jego realizacja będzie rozciągnięta na trzy lata gimnazjum oraz część czasu nauki każdej szkoły ponadgimnazjalnej. Pozwoli to na wolne od pośpiechu omówienie wszystkich podstawowych tematów w zakresie klasycznego kanonu przedmiotów. Na przykład gimnazjalny kurs historii skończy się na I wojnie światowej, zaś kurs historii najnowszej znajdzie należny przydział czasu w szkole ponadgimnazjalnej. Ponadto dłuższy czas przeznaczony na naukę każdego przedmiotu pozwoli nauczycielom głębiej wejść w każdy temat.

Podczas nauki w liceum lub technikum uczeń będzie kontynuował aż do matury naukę w zakresie obowiązkowych przedmiotów maturalnych: języka polskiego, języków obcych i matematyki. Oprócz tego każdy uczeń wybierze kilka przedmiotów (może wybrać także spośród wymienionych wyżej), których będzie się uczył w zakresie rozszerzonym w znacznie większej niż obecnie liczbie godzin. Taka organizacja procesu nauczania pozwoli uczniom w każdym z wybranych przedmiotów osiągnąć poziom, którego oczekiwaliśmy od absolwentów liceów w latach ich świetności.

Oprócz tego, w trosce o harmonijny i wszechstronny rozwój, każdy uczeń liceum – o ile nie wybierze rozszerzonego kursu historii – aż do matury będzie miał przedmiot *historia i społeczeństwo*. Zajęcia te będą pogłębiały wiedzę uczniów z historii powszechnej w ujęciu problemowym oraz rozbudzały ich zainteresowanie losami Polski i Polaków. Podobnie dla uczniów niewybierających zajęć rozszerzonych z geografii, biologii, fizyki czy chemii obowiązkowy będzie przedmiot *przyroda*, przedstawiający w ujęciu problemowym syntezę wiedzy z nauk przyrodniczych.

Zatem, niezależnie od indywidualnych wyborów zajęć rozszerzonych, każdy licealista będzie umiał odpowiednio wiele zarówno z zakresu nauk humanistycznych, jak i matematyczno-przyrodniczych. Ponadto, będzie posiadał

**Co zatem
należy
uczynić?**

Jak to opisuje nowa podstawa programowa?

istotnie pogłębianą – w stosunku do stanu obecnego – wiedzę z kilku wybranych przedmiotów.

Minister Edukacji określa zakres celów oraz treści kształcenia w rozporządzeniu o podstawie programowej kształcenia ogólnego. Podstawa programowa precyzyjnie określa, czego szkoła jest zobowiązana nauczyć ucznia o przeciętnych uzdolnieniach na każdym etapie kształcenia, zachęcając jednocześnie do wzbogacania i pogłębiania treści nauczania. Autorzy podstawy dołożyli wszelkich starań, by zdefiniowany w niej zakres treści był możliwy do opanowania przez takiego ucznia.

Ponieważ celem reformy programowej jest poprawa efektów kształcenia, forma podstawy programowej również jest temu podporządkowana: wiadomości oraz umiejętności, które uczniowie mają zdobyć na kolejnych etapach kształcenia, wyrażone są w języku wymagań. Wyodrębniono także, w postaci wymagań ogólnych, podstawowe cele kształcenia dla każdego przedmiotu nauczania. Wskazują one na umiejętności wysokiego poziomu (np. rozumowanie w naukach ścisłych i przyrodniczych), których kształtowanie jest najważniejszym zadaniem nauczyciela każdego przedmiotu.

Nowa podstawa programowa przywiązuje też bardzo dużą wagę do wychowania, a w szczególności do kształtowania właściwych postaw uczniów. Ponieważ jest to zadaniem każdego nauczyciela, opis kształtowanych postaw znalazł swoje miejsce we wstępach załączników podstawy.

Jak tworzyć program wychowawczy szkoły?

Kształtowanie postaw, przekazywanie wiadomości oraz rozwijanie umiejętności stanowią wzajemnie uzupełniające się wymiary pracy nauczyciela. Aspekt wychowawczy pracy szkoły powinien być ujęty w formie szkolnego programu wychowawczego.

Konstruowany w szkole program wychowawczy powinien:

- być spójny z programami nauczania,
- uwzględniać kształtowanie postaw uczniów,
- być tworzony z udziałem uczniów, rodziców i nauczycieli,
- być osadzony w tradycji szkoły i lokalnej społeczności.

Opracowując program wychowawczy szkoły, należy:

- uwzględnić wartości szczególnie ważne dla społeczności szkolnej,
- sformułować cele, jakie sobie stawiamy,
- określić zadania, które chcemy zrealizować,
- określić, kto te zadania będzie realizował.

Punktem wyjścia do tworzenia szkolnego programu wychowawczego powinna być diagnoza problemów wychowawczych występujących w danej szkole. Diagnoza ta może być oparta na ankietach, wywiadach, rozmowach z uczniami, nauczycielami, rodzicami itp. Wnikliwa i kompetentna analiza zebranych informacji pozwoli zidentyfikować zakres zagadnień, które powinny koniecznie znaleźć się w szkolnym programie wychowawczym. W przygotowywaniu

programu wychowawczego może być także pomocne określenie oczekiwanej sylwetki absolwenta, wyznaczającej kierunek pracy wychowawczej szkoły.

Szkolny program wychowawczy charakteryzować mają:

- wypracowane przez społeczność szkolną wartości,
- tradycja szkolna, obyczaje i uroczystości,
- zagadnienia lub problemy, których rozwiązanie jest najważniejsze z punktu widzenia środowiska: uczniów, rodziców i nauczycieli.

Realizacja szkolnego programu wychowawczego, skuteczność stosowanych metod i środków, powinna być systematycznie monitorowana.

Podstawa programowa formułuje wymagania edukacyjne wobec uczniów kończących kolejne etapy kształcenia.

Każdy uczeń jest oceniany na co dzień, w trakcie całego roku szkolnego przez swoich nauczycieli. Właściwie stosowana bieżąca ocena uzyskiwanych postępów pomaga uczniowi się uczyć, gdyż jest formą informacji zwrotnej przekazywanej mu przez nauczyciela. Powinna ona informować ucznia o tym, co zrobił dobrze, co i w jaki sposób powinien jeszcze poprawić oraz jak ma dalej pracować. Taka informacja zwrotna daje uczniom możliwość racjonalnego kształtowania własnej strategii uczenia się, a zatem także poczucie odpowiedzialności za swoje osiągnięcia. Ocenianie bieżące powinno być poprzedzone przekazaniem uczniowi kryteriów oceniania, czyli informacji, co będzie podlegało ocenie i w jaki sposób ocenianie będzie prowadzone.

Ponadto nauczyciele powinni ustalić kryteria, na podstawie których będą oceniać uczniów na koniec roku szkolnego. Muszą to robić zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Wreszcie, pod koniec nauki w szkole podstawowej, w gimnazjum oraz w liceum uczeń jest poddawany zewnętrznej ocenie przeprowadzanej przez państwowy system egzaminacyjny.

Zarówno ocenianie wewnątrzszkolne – bieżące oraz na koniec roku – jak i ocenianie zewnętrzne odwołuje się do wymagań, sformułowanych w podstawie programowej.

Nowa podstawa poświęca szczególną uwagę kształceniu dzieci w wieku przedszkolnym oraz najmłodszych uczniów. Przypomnijmy, że już od 2002 r. wszystkie polskie sześciolatki są objęte obowiązkową edukacją – uczą się w tzw. zerówkach. W pierwotnym zamyśle zerówki były zaprojektowane jako zajęcia przedszkolne, przygotowujące dzieci do pójścia do szkoły. Jednak współczesne polskie sześciolatki, podobnie jak ich rówieśnicy w większości krajów Europy, coraz wcześniej wykazują dojrzałość do podjęcia nauki oraz dużą ciekawość poznawczą. Owocuje to tym, że zajęcia w oddziałach zerowych w sposób naturalny wkraczają w obszar zadań typowo szkolnych: nierzadko dzieci rozpoczynają tu naukę czytania, pisania i liczenia. Jednakże te fundamentalne dla

**Jak poprzez
ocenie
skutecznie
motywować
uczniów?**

**Jak ma wyglądać
edukacja
uczniów
najmłodszych?**

powodzenia dalszej edukacji procesy powinny być poprzedzone odpowiednim przygotowaniem dziecka w wychowaniu przedszkolnym. Ponadto procesy te wymagają czasu nauki dłuższego niż jeden rok – nie jest korzystne przerywanie ich wywołane koniecznością przejścia dziecka do „prawdziwej” szkoły i zmianą nauczyciela prowadzącego. Dlatego polska szkoła dojrzała do tego, by objąć opieką i nauką także dzieci sześciolatnie.

Edukacja najmłodszych uczniów powinna umiejętnie splotać naukę z zabawą, by w łagodny sposób wprowadzić ich w świat szkoły. Ten cel przyświecał twórcom nowej podstawy programowej dla pierwszego etapu edukacyjnego oraz podstawy programowej wychowania przedszkolnego opisującej, jak przedszkole przygotowuje dziecko do podjęcia nauki szkolnej.

Jakie nastąpią zmiany w organizacji pracy szkoły?

Od roku szkolnego 2009/2010 – rok po roku, przez sześć lat – począwszy od pierwszej klasy szkoły podstawowej i pierwszej klasy gimnazjum, wprowadzana jest nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego i nowe podręczniki. Oprócz tego wchodzi w życie inne zmiany, bardzo istotne dla organizacji pracy szkół.

Kalendarz wdrażania zmian programowych

Rok szkolny	Zreformowane nauczanie w klasach			
2009/2010	I SP	I Gimnazjum		
2010/2011	II SP	II Gimnazjum		
2011/2012	III SP	III Gimnazjum Egzamin gimnazjalny dostosowany do nowej podstawy programowej		
2012/2013	IV SP	I L	I T	I ZSZ
2013/2014	V SP	II L	II T	II ZSZ
2014/2015	VI SP Sprawdzian dostosowany do nowej podstawy programowej	III L Egzamin maturalny dostosowany do nowej podstawy programowej	III T	III ZSZ
2015/2016			IV T	I LU
2016/2017				II LU

SP – szkoła podstawowa, L – liceum, T – technikum,

ZSZ – zasadnicza szkoła zawodowa, LU – liceum uzupełniające

Rok 2012 – pierwsi absolwenci gimnazjum kształceni zgodnie z nową podstawą programową

Rok 2015 – pierwsi absolwenci szkoły podstawowej i liceów kształceni zgodnie z nową podstawą programową

Nauczyciele – na podstawie znowelizowanej Karty Nauczyciela – mają obowiązek, poza swoim pensum, przepracować co najmniej jedną godzinę tygodniowo z uczniami w sposób wychodzący naprzeciw ich indywidualnym potrzebom – udzielając im pomocy w przezwyciężaniu trudności, rozwijaniu zdolności lub pogłębianiu zainteresowań.

Najistotniejszą zmianą w ramowym planie nauczania jest nieokreślenie liczby godzin tygodniowo w cyklu kształcenia przeznaczonej na poszczególne obowiązkowe zajęcia edukacyjne. Zamiast tego określone zostały minimalne ogólne liczby godzin przeznaczone na realizację podstawy programowej z poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych w całym cyklu kształcenia. Dyrektor szkoły odpowiada za to, aby łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć z danego przedmiotu były nie mniejsze niż wymienione w ramowym planie nauczania, a efekty określone w podstawie programowej zostały osiągnięte.

Dzięki takiemu opisaniu godzin nauczania poszczególnych przedmiotów pojawia się możliwość bardziej elastycznego niż do tej pory planowania roku szkolnego. Dyrektor szkoły może planować rok szkolny nierytmicznie, decydując o różnej organizacji pracy szkoły w niektóre dni czy tygodnie. Możliwość nierównomiernego rozłożenia godzin w trakcie roku szkolnego można wykorzystać również dla zorganizowania całych dni nauki poza szkołą. Godziny tak zaplanowanych zajęć mogą być doliczone do czasu pracy uczniów przeznaczonego na konkretny przedmiot oraz do pensum realizowanego przez nauczyciela. Oczywiście doliczamy godziny spędzone z uczniami na faktycznych zajęciach dydaktycznych – niezależnie od tego, czy były prowadzone w klasie, czy poza szkołą – ale nie czas dojazdu lub noclegu.

Czas pracy nauczyciela, zarówno w wypadku realizowania tych pojedynczych, dodatkowych godzin, wynikających z Karty Nauczyciela, jak i wywiązywania się z tygodniowego pensum – szczególnie przy zastosowaniu w szkole nierytmicznej organizacji roku szkolnego – musi być odpowiednio rozliczany.

Więcej wolności w organizacji pracy szkół oraz więcej odpowiedzialności za precyzyjniej opisane efekty końcowe to podstawowe idee wchodzących zmian.

Matematyka jest jednym z przedmiotów, na które przeznacza się najwięcej godzin w cyklu nauczania. Wskazane jest umożliwianie uczniom rozwijania swoich uzdolnień i zainteresowań tym przedmiotem, nie tylko na etapie liceum. Dlatego już w szkole podstawowej i w gimnazjum warto uczniom pomagać w nauce w razie trudności, ale także stwarzać możliwości pogłębiania wiedzy.

Wskazane jest, aby nauczyciele matematyki przeznaczali swoje dodatkowe godziny, wynikające z Karty Nauczyciela, na organizowanie zajęć, których celem jest zwiększanie szans edukacyjnych z matematyki – osobne zajęcia

**Jakie i dlaczego
zmiany
organizacyjne
w matematyce?**

dla dzieci szczególnie uzdolnionych i osobne dla potrzebujących nadrobienia zaległości lub mających trudności w nauce. Szczególnie warto takie zajęcia, z tego rodzaju podziałem na grupy organizować w klasach ostatnich – w klasie VI szkoły podstawowej przed terminem sprawdzianu i w klasie III gimnazjum przed terminem egzaminu gimnazjalnego (na przykład, co drugi tydzień godzina powtórkowa – na przemian, raz dla uczniów z trudnościami, raz dla uczniów dobrych).

Matematyka w szkołach ponadgimnazjalnych musi być przez wszystkich realizowana w zakresie podstawowym, ale może być również wybrana jako przedmiot rozszerzony – dla uczniów, którzy rozważają dalsze pogłębianie swojej wiedzy w tym lub pokrewnym kierunku.

CZĘŚĆ WSTĘPNA PODSTAWY PROGRAMOWEJ DLA SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Kształcenie ogólne w szkole podstawowej tworzy fundament wykształcenia – szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny. Kształcenie to dzieli się na dwa etapy edukacyjne:

- 1) I etap edukacyjny, obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna;
- 2) II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej należą:

- 1) czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;
- 6) umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- 7) umiejętność pracy zespołowej.

Jednym z najważniejszych zadań szkoły podstawowej jest kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałość o wzbogacanie

zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest także edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła podstawowa kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa w szkole podstawowej opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia¹. Cele kształcenia sformułowane są w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów sformułowane są w języku wymagań szczegółowych.

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;

¹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

-
- 2) program wychowawczy szkoły obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym;
 - 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami, w tym uczniom z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, nauczanie dostosowuje się ponadto do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych dzieli się na dwa etapy edukacyjne: I etap edukacyjny obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna realizowana w formie kształcenia zintegrowanego oraz II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej, podczas którego realizowane są następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) muzyka;
- 4) plastyka;
- 5) historia i społeczeństwo;
- 6) przyroda;
- 7) matematyka;
- 8) zajęcia komputerowe;
- 9) zajęcia techniczne;
- 10) wychowanie fizyczne;
- 11) wychowanie do życia w rodzinie²;

² Sposób nauczania przedmiotu *wychowanie do życia w rodzinie* określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 67, poz. 756, z 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz z 2002 r. Nr 121, poz. 1037).

-
- 12) etyka;
 - 13) język mniejszości narodowej lub etnicznej³;
 - 14) język regionalny – język kaszubski³.

³ Przedmiot *język mniejszości narodowej lub etnicznej* oraz przedmiot *język regionalny – język kaszubski* jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579).

CZĘŚĆ WSTĘPNA PODSTAWY PROGRAMOWEJ DLA GIMNAZJUM I LICEUM

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń kontynuuje kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym. III etap edukacyjny realizowany jest w gimnazjum, zaś IV etap edukacyjny realizowany jest w szkole ponadgimnazjalnej.

Kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym, choć realizowane w dwóch różnych szkołach, tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiającą zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich późniejsze doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces kształcenia się przez całe życie.

Celem kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należą:

- 1) czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie;
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- 6) umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;
- 7) umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;
- 8) umiejętność pracy zespołowej.

Jednym z najważniejszych zadań szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest kontynuowanie kształcenia umiejętności posługiwania się językiem polskim, w tym dbałości o wzbogacanie zasobu słownictwa uczniów. Wypełnianie tego zadania należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci książkowej, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Zajęcia z języków obcych nowożytnych prowadzone są na następujących poziomach:

- 1) na III etapie edukacyjnym:
 - a) na poziomie III.0 – dla początkujących,
 - b) na poziomie III.1 – na podbudowie wymagań dla II etapu edukacyjnego;
- 2) na IV etapie edukacyjnym:
 - a) na poziomie IV.0 – dla początkujących,
 - b) na poziomie IV.1 – dla kontynuujących naukę:
 - w zakresie podstawowym – na podbudowie wymagań poziomu III.0 dla III etapu edukacyjnego,
 - w zakresie rozszerzonym – na podbudowie wymagań poziomu III.1 dla III etapu edukacyjnego,
 - c) na poziomie IV.2 – dla oddziałów dwujęzycznych.

Szkoła powinna też poświęcić dużo uwagi efektywności kształcenia w zakresie nauk przyrodniczych i ścisłych – zgodnie z priorytetami Strategii Lizbońskiej. Kształcenie w tym zakresie jest kluczowe dla rozwoju cywilizacyjnego Polski oraz Europy.

Ważnym zadaniem szkoły na III i IV etapie edukacyjnym jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła na III i IV etapie edukacyjnym kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji.

Wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa na III i IV etapie edukacyjnym opisane są, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji, w języku efektów kształcenia¹. Cele kształcenia sformułowane są w języku wymagań ogólnych, a treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów sformułowane są w języku wymagań szczegółowych.

Działalność edukacyjna szkoły jest określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego;
- 2) program wychowawczy szkoły, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym;
- 3) program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska, obejmujący wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym.

Szkolny zestaw programów nauczania, program wychowawczy szkoły oraz program profilaktyki tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Nauczanie uczniów z niepełnosprawnościami, w tym uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, dostosowuje się do ich możliwości psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

Na III i IV etapie edukacyjnym wymaga się od uczniów także wiadomości i umiejętności zdobytych na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

¹ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (2008/C111/01).

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji – poczynając od wyboru szkoły ponadgimnazjalnej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu.

Łącznie III i IV etap edukacyjny zapewniają wspólny i jednakowy dla wszystkich zasób wiedzy w zakresie podstawowym. Na IV etapie edukacyjnym możliwe jest ponadto kształcenie w zakresie rozszerzonym o istotnie szerszych wymaganiach w stosunku do zakresu podstawowego.

Na IV etapie edukacyjnym przedmioty mogą być nauczane w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym:

- 1) tylko w zakresie podstawowym – przedmioty: *wiedza o kulturze, podstawy przedsiębiorczości, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie, etyka*;
- 2) w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym:
 - a) *język polski, język obcy nowożytny na poziomie IV.1, matematyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski*; uczeń realizuje zakres podstawowy albo zakres rozszerzony (wymagania szczegółowe dla zakresu rozszerzonego obejmują także wszystkie wymagania szczegółowe dla zakresu podstawowego);
 - b) *historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, biologia, chemia, fizyka, informatyka*; uczeń obowiązkowo realizuje zakres podstawowy (zakres rozszerzony stanowi kontynuację nauczania danego przedmiotu w zakresie podstawowym);
- 3) tylko w zakresie rozszerzonym – przedmioty: *historia muzyki, historia sztuki, język łaciński i kultura antyczna, filozofia*.

Szkoła ma obowiązek zadbać o wszechstronny rozwój każdego ucznia i dlatego dla uczniów, którzy wybierają kształcenie w zakresie rozszerzonym z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych przewidziany jest dodatkowo przedmiot uzupełniający *historia i społeczeństwo*, który poszerza ich wiedzę w zakresie nauk humanistycznych oraz kształtuje postawy obywatelskie. Natomiast dla uczniów, którzy wybierają kształcenie w zakresie rozszerzonym z przedmiotów humanistycznych przewidziany jest dodatkowo przedmiot uzupełniający *przyroda*, który poszerza ich wiedzę w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych.

Szkoła ma obowiązek przygotować uczniów do podejmowania przemyślnych decyzji, także poprzez umożliwianie im samodzielnego wyboru części zajęć edukacyjnych. Dlatego na III i IV etapie edukacyjnym uczniowie mogą wybrać przedmioty uzupełniające:

- 1) na III etapie edukacyjnym – *zajęcia artystyczne oraz zajęcia techniczne*;
- 2) na IV etapie edukacyjnym – *zajęcia artystyczne oraz ekonomia w praktyce*.

Przedmioty nauczane na III i IV etapie edukacyjnym

Nazwa przedmiotu	III etap edukacyjny	IV etap edukacyjny	
		zakres podstawowy	zakres rozszerzony
Język polski	■	■	■
Języki obce nowożytne	■	■	■
Wiedza o kulturze		■	
Muzyka	■		
Historia muzyki			■
Plastyka	■		
Historia sztuki			■
Język łaciński i kultura antyczna			■
Filozofia			■
Historia	■	■	■
Wiedza o społeczeństwie	■	■	■
Podstawy przedsiębiorczości		■	
Geografia	■	■	■
Biologia	■	■	■
Chemia	■	■	■
Fizyka	■	■	■
Matematyka	■	■	■
Informatyka	■	■	■
Wychowanie fizyczne	■	■	
Edukacja dla bezpieczeństwa	■	■	
Wychowanie do życia w rodzinie ²	■	■	
Etyka	■	■	
Język mniejszości narodowej lub etnicznej ³	■	■	■
Język regionalny – język kaszubski ³	■	■	■

² Sposób nauczania przedmiotu *wychowanie do życia w rodzinie* określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 67, poz. 756, z 2001 r. Nr 79, poz. 845 oraz z 2002 r. Nr 121, poz. 1037).

³ Przedmiot *język mniejszości narodowej lub etnicznej* oraz przedmiot *język regionalny – język kaszubski* jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. Nr 214, poz. 1579).

Przedmioty uzupełniające nauczane na III i IV etapie edukacyjnym

Nazwa przedmiotu	III etap edukacyjny	IV etap edukacyjny
Zajęcia artystyczne	■	■
Historia i społeczeństwo		■
Ekonomia w praktyce		■
Przyroda		■
Zajęcia techniczne	■	

PODSTAWA PROGRAMOWA EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ W ZAKRESIE MATEMATYKI

I etap edukacyjny: klasy I–III

Edukacja matematyczna. Wspomaganie rozwoju umysłowego oraz kształtowanie wiadomości i umiejętności matematycznych dzieci. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki:
 - a) ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów w porównywanych zbiorach,
 - b) układa objekty (np. patyczki) w serie rosnące i malejące, numeruje je; wybiera obiekt w takiej serii, określa następne i poprzednie,
 - c) klasyfikuje objekty: tworzy kolekcje np. zwierzęta, zabawki, rzeczy do ubrania,
 - d) w sytuacjach trudnych i wymagających wysiłku intelektualnego zachowuje się rozumnie, dąży do wykonania zadania,
 - e) wyprowadza kierunki od siebie i innych osób; określa położenie obiektów względem obranego obiektu; orientuje się na kartce papieru, aby odnajdować informacje (np. w lewym górnym rogu) i rysować strzałki we właściwym kierunku,
 - f) dostrzega symetrię (np. w rysunku motyla); zauważa, że jedna figura jest powiększeniem lub pomniejszeniem drugiej; kontynuuje regularny wzór (np. szlaczek);
- 2) w zakresie liczenia i sprawności rachunkowych:
 - a) sprawnie liczy objekty (dostrzega regularności dziesiętkowego systemu liczenia), wymienia kolejne liczebniki od wybranej liczby, także wspak (zakres do 20); zapisuje liczby cyframi (zakres do 10),
 - b) wyznacza sumy (dodaje) i różnice (odejmuje), manipulując obiektami lub rachując na zbiorach zastępczych, np. na palcach; sprawnie dodaje i odejmuje w zakresie do 10, poprawnie zapisuje te działania,
 - c) radzi sobie w sytuacjach życiowych, których pomyślne zakończenie wymaga dodawania lub odejmowania,
 - d) zapisuje rozwiązanie zadania z treścią przedstawionego słownie w konkretnej sytuacji, stosując zapis cyfrowy i znaki działań;
- 3) w zakresie pomiaru:
 - a) długości: mierzy długość, posługując się np. linijką; porównuje długości obiektów,
 - b) ciężaru: potrafi ważyć przedmioty; różnicuje przedmioty cięższe, lżejsze; wie, że towar w sklepie jest pakowany według wagi,

**Treści nauczania
– klasa I szkoły
podstawowej**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe
na koniec
klasy III szkoły
podstawowej**

- c) płynów: odmierza płyny kubkiem i miarką litrową,
 - d) czasu: nazywa dni w tygodniu i miesiące w roku; orientuje się, do czego służy kalendarz, i potrafi z niego korzystać; rozpoznaje czas na zegarze w takim zakresie, który pozwala mu orientować się w ramach czasowych szkolnych zajęć i domowych obowiązków;
- 4) w zakresie obliczeń pieniężnych:
- a) zna będące w obiegu monety i banknot o wartości 10 zł; zna wartość nabywczą monet i radzi sobie w sytuacji kupna i sprzedaży,
 - b) zna pojęcie długu i konieczność spłacenia go.

Edukacja matematyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000;
- 2) zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000;
- 3) porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$);
- 4) dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych); sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania;
- 5) podaje z pamięci iloczyn w zakresie tabliczki mnożenia; sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia;
- 6) rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę);
- 7) rozwiązuje zadania tekstowe wymagające wykonania jednego działania (w tym zadania na porównywanie różnicowe, ale bez porównywania ilorazowego);
- 8) wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych wymagających takich umiejętności;
- 9) mierzy i zapisuje wynik pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości; posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr; wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar (bez zamiany jednostek i wyrażen dwumianowanych w obliczeniach formalnych); używa pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych, np. jechaliśmy autobusem 27 kilometrów (bez zamiany na metry);
- 10) waży przedmioty, używając określeń: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram; wykonuje łatwe obliczenia, używając tych miar (bez zamiany jednostek i bez wyrażen dwumianowanych w obliczeniach formalnych);
- 11) odmierza płyny różnymi miarkami; używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;

-
- 12) odczytuje temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera);
 - 13) odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII;
 - 14) podaje i zapisuje daty; zna kolejność dni tygodnia i miesięcy; porządkuje chronologicznie daty; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych;
 - 15) odczytuje wskazania zegarów: w systemach: 12- i 24-godzinnym, wyświetlających cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; wykonuje proste obliczenia zegarowe (pełne godziny);
 - 16) rozpoznaje i nazywa koła, kwadraty, prostokąty i trójkąty (również nietypowe, położone w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie); rysuje odcinki o podanej długości; oblicza obwody trójkątów, kwadratów i prostokątów (w centymetrach);
 - 17) rysuje drugą połowę figury symetrycznej; rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu; kontynuuje regularność w prostych motywach (np. szlaczki, rozety).

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Edukacja matematyczna. W pierwszych miesiącach nauki w centrum uwagi jest wspomaganie rozwoju czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki. Dominującą formą zajęć są w tym czasie zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, w których dzieci manipulują specjalnie dobranymi przedmiotami, np. liczmanami. Następnie dba się o budowanie w umysłach dzieci pojęć liczbowych i sprawności rachunkowych na sposób szkolny. Dzieci mogą korzystać z zeszytów ćwiczeń najwyżej przez jedną czwartą czasu przeznaczonego na edukację matematyczną. Przy układaniu i rozwiązywaniu zadań trzeba zadbać o wstępną matematyzację: dzieci rozwiązują zadania matematyczne, manipulując przedmiotami lub obiektami zastępczymi, potem zapisują rozwiązanie.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU *MATEMATYKA*

II etap edukacyjny: klasy IV–VI

I. Sprawność rachunkowa.

Uczeń wykonuje proste działania pamięciowe na liczbach naturalnych, całkowitych i ułamkach, zna i stosuje algorytmy działań pisemnych oraz potrafi wykorzystać te umiejętności w sytuacjach praktycznych.

II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

Uczeń interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, liczbowe, graficzne, rozumie i interpretuje odpowiednie pojęcia matematyczne, zna podstawową terminologię, formułuje odpowiedzi i prawidłowo zapisuje wyniki.

III. Modelowanie matematyczne.

Uczeń dobiera odpowiedni model matematyczny do prostej sytuacji, stosuje poznane wzory i zależności, przetwarza tekst zadania na działania arytmetyczne i proste równania.

IV. Rozumowanie i tworzenie strategii.

Uczeń prowadzi proste rozumowanie składające się z niewielkiej liczby kroków, ustala kolejność czynności (w tym obliczeń) prowadzących do rozwiązania problemu, potrafi wyciągnąć wnioski z kilku informacji podanych w różnej postaci.

1. Liczby naturalne w dziesiętkowym układzie pozycyjnym. Uczeń:

- 1) odczytuje i zapisuje liczby naturalne wielocyfrowe;
- 2) interpretuje liczby naturalne na osi liczbowej;
- 3) porównuje liczby naturalne;
- 4) zaokrągla liczby naturalne;
- 5) liczby w zakresie do 30 zapisane w systemie rzymskim przedstawia w systemie dziesiętkowym, a zapisane w systemie dziesiętkowym przedstawia w systemie rzymskim.

2. Działania na liczbach naturalnych. Uczeń:

- 1) dodaje i odejmuje w pamięci liczby naturalne dwucyfrowe, liczby wielocyfrowe w przypadkach, takich jak np. $230 + 80$ lub $4600 - 1200$; liczbę jednocyfrową dodaje do dowolnej liczby naturalnej i odejmuje od dowolnej liczby naturalnej;
- 2) dodaje i odejmuje liczby naturalne wielocyfrowe pisemnie, a także za pomocą kalkulatora;

**Cele kształcenia
– wymagania
ogólne**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe**

-
- 3) mnoży i dzieli liczbę naturalną przez liczbę naturalną jednocyfrową, dwucyfrową lub trzycyfrową pisemnie, w pamięci (w najprostszych przykładach) i za pomocą kalkulatora (w trudniejszych przykładach);
 - 4) wykonuje dzielenie z resztą liczb naturalnych;
 - 5) stosuje wygodne dla niego sposoby ułatwiające obliczenia, w tym przemienność i łączność dodawania i mnożenia;
 - 6) porównuje różnicowo i ilorazowo liczby naturalne;
 - 7) rozpoznaje liczby naturalne podzielne przez 2, 3, 5, 9, 10, 100;
 - 8) rozpoznaje liczbę złożoną, gdy jest ona jednocyfrowa lub dwucyfrowa, a także, gdy na istnienie dzielnika wskazuje poznana cecha podzielności;
 - 9) rozkłada liczby dwucyfrowe na czynniki pierwsze;
 - 10) oblicza kwadraty i sześciany liczb naturalnych;
 - 11) stosuje reguły dotyczące kolejności wykonywania działań;
 - 12) szacuje wyniki działań.
3. Liczby całkowite. Uczeń:
- 1) podaje praktyczne przykłady stosowania liczb ujemnych;
 - 2) interpretuje liczby całkowite na osi liczbowej;
 - 3) oblicza wartość bezwzględna;
 - 4) porównuje liczby całkowite;
 - 5) wykonuje proste rachunki pamięciowe na liczbach całkowitych.
4. Ułamki zwykłe i dziesiętne. Uczeń:
- 1) opisuje część danej całości za pomocą ułamka;
 - 2) przedstawia ułamek jako iloraz liczb naturalnych, a iloraz liczb naturalnych jako ułamek;
 - 3) skraca i rozszerza ułamki zwykłe;
 - 4) sprowadza ułamki zwykłe do wspólnego mianownika;
 - 5) przedstawia ułamki niewłaściwe w postaci liczby mieszanej i odwrotnie;
 - 6) zapisuje wyrażenia dwumianowane w postaci ułamka dziesiętnego i odwrotnie;
 - 7) zaznacza ułamki zwykłe i dziesiętne na osi liczbowej oraz odczytuje ułamki zwykłe i dziesiętne zaznaczone na osi liczbowej;
 - 8) zapisuje ułamek dziesiętny skończony w postaci ułamka zwykłego;
 - 9) zamienia ułamki zwykłe o mianownikach będących dzielnikami liczb 10, 100, 1000 itd. na ułamki dziesiętne skończone dowolną metodą (przez rozszerzanie ułamków zwykłych, dzielenie licznika przez mianownik w pamięci, pisemnie lub za pomocą kalkulatora);

-
- 10) zapisuje ułamki zwykłe o mianownikach innych niż wymienione w pkt 9 w postaci rozwinięcia dziesiętnego nieskończonego (z użyciem trzech kropek po ostatniej cyfrze), dzieląc licznik przez mianownik w pamięci, pisemnie lub za pomocą kalkulatora;
 - 11) zaokrągla ułamki dziesiętne;
 - 12) porównuje ułamki (zwykłe i dziesiętne).
5. Działania na ułamkach zwykłych i dziesiętnych. Uczeń:
- 1) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli ułamki zwykłe o mianownikach jedno- lub dwucyfrowych, a także liczby mieszane;
 - 2) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli ułamki dziesiętne w pamięci (w najprostszych przykładach), pisemnie i za pomocą kalkulatora (w trudniejszych przykładach);
 - 3) wykonuje nieskomplikowane rachunki, w których występują jednocześnie ułamki zwykłe i dziesiętne;
 - 4) porównuje różnicowo ułamki;
 - 5) oblicza ułamek danej liczby naturalnej;
 - 6) oblicza kwadraty i sześciany ułamków zwykłych i dziesiętnych oraz liczb mieszanych;
 - 7) oblicza wartości prostych wyrażeń arytmetycznych, stosując reguły dotyczące kolejności wykonywania działań;
 - 8) wykonuje działania na ułamkach dziesiętnych, używając własnych, poprawnych strategii lub z pomocą kalkulatora;
 - 9) szacuje wyniki działań.
6. Elementy algebry. Uczeń:
- 1) korzysta z nieskomplikowanych wzorów, w których występują oznaczenia literowe, zamienia wzór na formę słowną;
 - 2) stosuje oznaczenia literowe nieznanymi wielkościami liczbowymi i zapisuje proste wyrażenia algebraiczne na podstawie informacji osadzonych w kontekście praktycznym;
 - 3) rozwiązuje równania pierwszego stopnia z jedną niewiadomą występującą po jednej stronie równania (poprzez zgadywanie, dopełnianie lub wykonanie działania odwrotnego).
7. Proste i odcinki. Uczeń:
- 1) rozpoznaje i nazywa figury: punkt, prosta, półprosta, odcinek;
 - 2) rozpoznaje odcinki i proste prostopadłe i równoległe;
 - 3) rysuje pary odcinków prostopadłych i równoległych;
 - 4) mierzy długość odcinka z dokładnością do 1 milimetra;
 - 5) wie, że aby znaleźć odległość punktu od prostej, należy znaleźć długość odpowiedniego odcinka prostopadłego.

8. Kąty. Uczeń:

- 1) wskazuje w kątach ramiona i wierzchołek;
- 2) mierzy kąty mniejsze od 180 stopni z dokładnością do 1 stopnia;
- 3) rysuje kąt o mierze mniejszej niż 180 stopni;
- 4) rozpoznaje kąt prosty, ostry i rozwarty;
- 5) porównuje kąty;
- 6) rozpoznaje kąty wierzchołkowe i kąty przyległe oraz korzysta z ich własności.

9. Wielokąty, koła, okręgi. Uczeń:

- 1) rozpoznaje i nazywa trójkąty ostrokątne, prostokątne i rozwartokątne, równoboczne i równoramienne;
- 2) konstruuje trójkąt o trzech danych bokach; ustala możliwość zbudowania trójkąta (na podstawie nierówności trójkąta);
- 3) stosuje twierdzenie o sumie kątów trójkąta;
- 4) rozpoznaje i nazywa kwadrat, prostokąt, romb, równoległobok, trapez;
- 5) zna najważniejsze własności kwadratu, prostokąta, rombu, równoległoboku, trapezu;
- 6) wskazuje na rysunku, a także rysuje cięciwę, średnicę, promień koła i okręgu.

10. Bryły. Uczeń:

- 1) rozpoznaje graniastosłupy proste, ostrosłupy, walce, stożki i kule w sytuacjach praktycznych i wskazuje te bryły wśród innych modeli brył;
- 2) wskazuje wśród graniastosłupów prostopadłościany i sześciany i uzasadnia swój wybór;
- 3) rozpoznaje siatki graniastosłupów prostych i ostrosłupów;
- 4) rysuje siatki prostopadłościanów.

11. Obliczenia w geometrii. Uczeń:

- 1) oblicza obwód wielokąta o danych długościach boków;
- 2) oblicza pola: kwadratu, prostokąta, rombu, równoległoboku, trójkąta, trapezu przedstawionych na rysunku (w tym na własnym rysunku pomocniczym) oraz w sytuacjach praktycznych;
- 3) stosuje jednostki pola: m^2 , cm^2 , km^2 , mm^2 , dm^2 , ar, hektar (bez zamiany jednostek w trakcie obliczeń);
- 4) oblicza objętość i pole powierzchni prostopadłościanu przy danych długościach krawędzi;
- 5) stosuje jednostki objętości i pojemności: litr, mililitr, dm^3 , m^3 , cm^3 , mm^3 ;
- 6) oblicza miary kątów, stosując przy tym poznane własności kątów i wielokątów.

12. Obliczenia praktyczne. Uczeń:

- 1) interpretuje 100% danej wielkości jako całość, 50% – jako połowę, 25% – jako jedną czwartą, 10% – jako jedną dziesiątą, a 1% – jako setną część danej wielkości liczbowej;
- 2) w przypadkach osadzonych w kontekście praktycznym oblicza procent danej wielkości w stopniu trudności typu 50%, 10%, 20%;
- 3) wykonuje proste obliczenia zegarowe na godzinach, minutach i sekundach;
- 4) wykonuje proste obliczenia kalendarzowe na dniach, tygodniach, miesiącach, latach;
- 5) odczytuje temperaturę (dodatnią i ujemną);
- 6) zamienia i prawidłowo stosuje jednostki długości: metr, centymetr, decymetr, milimetr, kilometr;
- 7) zamienia i prawidłowo stosuje jednostki masy: gram, kilogram, dekagram, tona;
- 8) oblicza rzeczywistą długość odcinka, gdy dana jest jego długość w skali, oraz długość odcinka w skali, gdy dana jest jego rzeczywista długość;
- 9) w sytuacji praktycznej oblicza: drogę przy danej prędkości i danym czasie, prędkość przy danej drodze i danym czasie, czas przy danej drodze i danej prędkości; stosuje jednostki prędkości: km/h, m/s.

13. Elementy statystyki opisowej. Uczeń:

- 1) gromadzi i porządkuje dane;
- 2) odczytuje i interpretuje dane przedstawione w tekstach, tabelach, diagramach i na wykresach.

14. Zadania tekstowe. Uczeń:

- 1) czyta ze zrozumieniem prosty tekst zawierający informacje liczbowe;
- 2) wykonuje wstępne czynności ułatwiające rozwiązanie zadania, w tym rysunek pomocniczy lub wygodne dla niego zapisanie informacji i danych z treści zadania;
- 3) dostrzega zależności między podanymi informacjami;
- 4) dzieli rozwiązanie zadania na etapy, stosując własne, poprawne, wygodne dla niego strategie rozwiązania;
- 5) do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody;
- 6) weryfikuje wynik zadania tekstowego, oceniając sensowność rozwiązania.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Zadaniem szkoły jest podwyższenie poziomu umiejętności matematycznych uczniów. Należy zwrócić szczególną uwagę na następujące kwestie:

- 1) czynny udział w zdobywaniu wiedzy matematycznej przybliży dziecko do matematyki, rozwija kreatywność, umożliwia samodzielne odkrywanie związków i zależności; duże możliwości samodzielnych obserwacji i działań stwarza geometria, ale także w arytmetyce można znaleźć obszary, gdzie uczeń może czuć się odkrywcą;
- 2) znajomość algorytmów działań pisemnych jest konieczna, ale w praktyce codziennej działania pisemne są wypierane przez kalkulator; należy postarać się o to, by matematyka była dla ucznia przyjazna, nie odstraszała przesadnie skomplikowanymi i żmudnymi rachunkami, których trudność jest sztuką samą dla siebie i nie prowadzi do głębszego zrozumienia zagadnienia;
- 3) umiejętność wykonywania działań pamięciowych ułatwia orientację w świecie liczb, weryfikację wyników różnych obliczeń, w tym na kalkulatorze, a także szacowanie wyników działań rachunkowych; samo zaś szacowanie jest umiejętnością wyjątkowo praktyczną w życiu codziennym;
- 4) nie powinno się oczekiwać od ucznia powtarzania wyuczonych reguł i precyzyjnych definicji; należy dbać o poprawność języka matematycznego, uczyć dokładnych sformułowań, ale nie oczekiwać, że przyniesie to natychmiastowe rezultaty; dopuszczenie pewnej swobody wypowiedzi bardziej otworzy dziecko, zdecydowanie wyraźniej pokaże stopień zrozumienia zagadnienia;
- 5) przy rozwiązywaniu zadań tekstowych szczególnie wyraźnie widać, jak uczeń rozumie, jak rozumie tekst zawierający informacje liczbowe, jaką tworzy strategię rozwiązania; należy akceptować wszelkie poprawne strategie i dopuszczać stosowanie przez ucznia jego własnych, w miarę czytelnych, zapisów rozwiązania.

Uwzględniając zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów, szkoła organizuje zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce matematyki.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU *MATEMATYKA*

III etap edukacyjny

I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.

Uczeń interpretuje i tworzy teksty o charakterze matematycznym, używa języka matematycznego do opisu rozumowania i uzyskanych wyników.

II. Wykorzystywanie i interpretowanie reprezentacji.

Uczeń używa prostych, dobrze znanych obiektów matematycznych, interpretuje pojęcia matematyczne i operuje obiektami matematycznymi.

III. Modelowanie matematyczne.

Uczeń dobiera model matematyczny do prostej sytuacji, buduje model matematyczny danej sytuacji.

IV. Użycie i tworzenie strategii.

Uczeń stosuje strategię jasno wynikającą z treści zadania, tworzy strategię rozwiązania problemu.

V. Rozumowanie i argumentacja.

Uczeń prowadzi proste rozumowania, podaje argumenty uzasadniające poprawność rozumowania.

1. Liczby wymierne dodatnie. Uczeń:

- 1) odczytuje i zapisuje liczby naturalne dodatnie w systemie rzymskim (w zakresie do 3000);
- 2) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli liczby wymierne zapisane w postaci ułamków zwykłych lub rozwinięć dziesiętnych skończonych zgodnie z własną strategią obliczeń (także z wykorzystaniem kalkulatora);
- 3) zamienia ułamki zwykłe na ułamki dziesiętne (także okresowe), zamienia ułamki dziesiętne skończone na ułamki zwykłe;
- 4) zaokrągla rozwinięcia dziesiętne liczb;
- 5) oblicza wartości nieskomplikowanych wyrażeń arytmetycznych zawierających ułamki zwykłe i dziesiętne;
- 6) szacuje wartości wyrażeń arytmetycznych;
- 7) stosuje obliczenia na liczbach wymiernych do rozwiązywania problemów w kontekście praktycznym, w tym do zamiany jednostek (jednostek prędkości, gęstości itp.).

**Cele kształcenia
– wymagania
ogólne**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe**

2. Liczby wymierne (dodatnie i niedodatnie). Uczeń:

- 1) interpretuje liczby wymierne na osi liczbowej. Oblicza odległość między dwiema liczbami na osi liczbowej;
- 2) wskazuje na osi liczbowej zbiór liczb spełniających warunek typu: $x \geq 3$, $x < 5$;
- 3) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli liczby wymierne;
- 4) oblicza wartości nieskomplikowanych wyrażeń arytmetycznych zawierających liczby wymierne.

3. Potęgi. Uczeń:

- 1) oblicza potęgi liczb wymiernych o wykładnikach naturalnych;
- 2) zapisuje w postaci jednej potęgi: iloczyny i ilorazy potęg o takich samych podstawach, iloczyny i ilorazy potęg o takich samych wykładnikach oraz potęgę potęgi (przy wykładnikach naturalnych);
- 3) porównuje potęgi o różnych wykładnikach naturalnych i takich samych podstawach oraz porównuje potęgi o takich samych wykładnikach naturalnych i różnych dodatnich podstawach;
- 4) zamienia potęgi o wykładnikach całkowitych ujemnych na odpowiednie potęgi o wykładnikach naturalnych;
- 5) zapisuje liczby w notacji wykładniczej, tzn. w postaci $a \cdot 10^k$, gdzie $1 \leq a < 10$ oraz k jest liczbą całkowitą.

4. Pierwiastki. Uczeń:

- 1) oblicza wartości pierwiastków drugiego i trzeciego stopnia z liczb, które są odpowiednio kwadratami lub sześcianami liczb wymiernych;
- 2) włącza czynnik przed znak pierwiastka oraz włącza czynnik pod znak pierwiastka;
- 3) mnoży i dzieli pierwiastki drugiego stopnia;
- 4) mnoży i dzieli pierwiastki trzeciego stopnia.

5. Procenty. Uczeń:

- 1) przedstawia część pewnej wielkości jako procent lub promil tej wielkości i odwrotnie;
- 2) oblicza procent danej liczby;
- 3) oblicza liczbę na podstawie danego jej procentu;
- 4) stosuje obliczenia procentowe do rozwiązywania problemów w kontekście praktycznym, np. oblicza ceny po podwyżce lub obniżce o dany procent, wykonuje obliczenia związane z VAT, oblicza odsetki dla lokaty rocznej.

6. Wyrażenia algebraiczne. Uczeń:

- 1) opisuje za pomocą wyrażeń algebraicznych związki między różnymi wielkościami;

-
- 2) oblicza wartości liczbowe wyrażeń algebraicznych;
 - 3) redukuje wyrazy podobne w sumie algebraicznej;
 - 4) dodaje i odejmuje sumy algebraiczne;
 - 5) mnoży jednomiany, mnoży sumę algebraiczną przez jednomian oraz, w nietrudnych przykładach, mnoży sumy algebraiczne;
 - 6) wyłącza wspólny czynnik z wyrazów sumy algebraicznej poza nawias;
 - 7) wyznacza wskazaną wielkość z podanych wzorów, w tym geometrycznych i fizycznych.
7. Równania. Uczeń:
- 1) zapisuje związki między wielkościami za pomocą równania pierwszego stopnia z jedną niewiadomą, w tym związki między wielkościami wprost proporcjonalnymi i odwrotnie proporcjonalnymi;
 - 2) sprawdza, czy dana liczba spełnia równanie stopnia pierwszego z jedną niewiadomą;
 - 3) rozwiązuje równania stopnia pierwszego z jedną niewiadomą;
 - 4) zapisuje związki między nieznanymi wielkościami za pomocą układu dwóch równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi;
 - 5) sprawdza, czy dana para liczb spełnia układ dwóch równań stopnia pierwszego z dwiema niewiadomymi;
 - 6) rozwiązuje układy równań stopnia pierwszego z dwiema niewiadomymi;
 - 7) za pomocą równań lub układów równań opisuje i rozwiązuje zadania osadzone w kontekście praktycznym.
8. Wykresy funkcji. Uczeń:
- 1) zaznacza w układzie współrzędnych na płaszczyźnie punkty o danych współrzędnych;
 - 2) odczytuje współrzędne danych punktów;
 - 3) odczytuje z wykresu funkcji: wartość funkcji dla danego argumentu, argumenty dla danej wartości funkcji, dla jakich argumentów funkcja przyjmuje wartości dodatnie, dla jakich ujemne, a dla jakich zero;
 - 4) odczytuje i interpretuje informacje przedstawione za pomocą wykresów funkcji (w tym wykresów opisujących zjawiska występujące w przyrodzie, gospodarce, życiu codziennym);
 - 5) oblicza wartości funkcji podanych nieskomplikowanym wzorem i zaznacza punkty należące do jej wykresu.
9. Statystyka opisowa i wprowadzenie do rachunku prawdopodobieństwa. Uczeń:
- 1) interpretuje dane przedstawione za pomocą tabel, diagramów słupkowych i kołowych, wykresów;

-
- 2) wyszukuje, selekcjonuje i porządkuje informacje z dostępnych źródeł;
 - 3) przedstawia dane w tabeli, za pomocą diagramu słupkowego lub kołowego;
 - 4) wyznacza średnią arytmetyczną i medianę zestawu danych;
 - 5) analizuje proste doświadczenia losowe (np. rzut kostką, rzut monetą, wyciąganie losu) i określa prawdopodobieństwa najprostszyc zdarzeń w tych doświadczeniach (prawdopodobieństwo wypadnięcia orła w rzucie monetą, dwójki lub szóstki w rzucie kostką, itp.).

10. Figury płaskie. Uczeń:

- 1) korzysta ze związków między kątami utworzonymi przez prostą przecinającą dwie proste równoległe;
- 2) rozpoznaje wzajemne położenie prostej i okręgu, rozpoznaje styczną do okręgu;
- 3) korzysta z faktu, że styczna do okręgu jest prostopadła do promienia poprowadzonego do punktu styczności;
- 4) rozpoznaje kąty środkowe;
- 5) oblicza długość okręgu i łuku okręgu;
- 6) oblicza pole koła, pierścienia kołowego, wycinka kołowego;
- 7) stosuje twierdzenie Pitagorasa;
- 8) korzysta z własności kątów i przekątnych w prostokątach, równoległobokach, rombch i w trapezach;
- 9) oblicza pola i obwody trójkątów i czworokątów;
- 10) zamienia jednostki pola;
- 11) oblicza wymiary wielokąta powiększonego lub pomniejszonego w danej skali;
- 12) oblicza stosunek pól wielokątów podobnych;
- 13) rozpoznaje wielokąty przystające i podobne;
- 14) stosuje cechy przystawiania trójkątów;
- 15) korzysta z własności trójkątów prostokątnych podobnych;
- 16) rozpoznaje pary figur symetrycznych względem prostej i względem punktu. Rysuje pary figur symetrycznych;
- 17) rozpoznaje figury, które mają oś symetrii, i figury, które mają środek symetrii. Wskazuje oś symetrii i środek symetrii figury;
- 18) rozpoznaje symetralną odcinka i dwusieczną kąta;
- 19) konstruuje symetralną odcinka i dwusieczną kąta;
- 20) konstruuje kąty o miarach 60° , 30° , 45° ;
- 21) konstruuje okrąg opisany na trójkącie oraz okrąg wpisany w trójkąt;
- 22) rozpoznaje wielokąty foremne i korzysta z ich podstawowych własności.

11. Bryły. Uczeń:

- 1) rozpoznaje graniastosłupy i ostrosłupy prawidłowe;
- 2) oblicza pole powierzchni i objętość graniastosłupa prostego, ostrosłupa, walca, stożka, kuli (także w zadaniach osadzonych w kontekście praktycznym);
- 3) zamienia jednostki objętości.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Uwzględniając zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów, szkoła organizuje zajęcia zwiększające szanse edukacyjne dla uczniów mających trudności w nauce matematyki oraz dla uczniów, którzy mają szczególne zdolności matematyczne.

W przypadku uczniów zdolnych, można wymagać większego zakresu umiejętności, jednakże wskazane jest podwyższenie stopnia trudności zadań, a nie poszerzanie tematyki.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU *MATEMATYKA*

IV etap edukacyjny

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.	
Uczeń interpretuje tekst matematyczny. Po rozwiązaniu zadania interpretuje otrzymany wynik.	Uczeń używa języka matematycznego do opisu rozumowania i uzyskanych wyników.
II. Wykorzystanie i interpretowanie reprezentacji.	
Uczeń używa prostych, dobrze znanych obiektów matematycznych.	Uczeń rozumie i interpretuje pojęcia matematyczne oraz operuje obiektami matematycznymi.
III. Modelowanie matematyczne.	
Uczeń dobiera model matematyczny do prostej sytuacji i krytycznie ocenia trafność modelu.	Uczeń buduje model matematyczny danej sytuacji, uwzględniając ograniczenia i zastrzeżenia.
IV. Użycie i tworzenie strategii.	
Uczeń stosuje strategię, która jasno wynika z treści zadania.	Uczeń tworzy strategię rozwiązania problemu.
V. Rozumowanie i argumentacja.	
Uczeń prowadzi proste rozumowanie, składające się z niewielkiej liczby kroków.	Uczeń tworzy łańcuch argumentów i uzasadnia jego poprawność.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
1. Liczby rzeczywiste. Uczeń:	
1) przedstawia liczby rzeczywiste w różnych postaciach (np. ułamek zwykłego, ułamek dziesiętnego okresowego, z użyciem symboli pierwiastków, potęg);	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wykorzystuje pojęcie wartości bezwzględnej i jej interpretację geometryczną, zaznacza na osi liczbowej zbiory opisane za pomocą równań i nierówności typu: $ x-a = b$, $ x-a < b$, $ x-a \geq b$, 2) stosuje w obliczeniach wzór na logarytm potęgi oraz wzór na zamianę podstawy logarytmu.
2) oblicza wartości wyrażeń arytmetycznych (wymiernych);	
3) posługuje się w obliczeniach pierwiastkami dowolnego stopnia i stosuje prawa działań na pierwiastkach;	

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
<p>4) oblicza potęgi o wykładnikach wymiernych i stosuje prawa działań na potęgach o wykładnikach wymiernych;</p> <p>5) wykorzystuje podstawowe własności potęg (również w zagadnieniach związanych z innymi dziedzinami wiedzy, np. fizyką, chemią, informatyką);</p> <p>6) wykorzystuje definicję logarytmu i stosuje w obliczeniach wzory na logarytm iloczynu, logarytm ilorazu i logarytm potęgi o wykładniku naturalnym;</p> <p>7) oblicza błąd bezwzględny i błąd względny przybliżenia;</p> <p>8) posługuje się pojęciem przedziału liczbowego, zaznacza przedziały na osi liczbowej;</p> <p>9) wykonuje obliczenia procentowe, oblicza podatki, zysk z lokat (również złożonych na procent składany i na okres krótszy niż rok).</p>	
2. Wyrażenia algebraiczne. Uczeń:	
<p>1) używa wzorów skróconego mnożenia na $(a \pm b)^2$ oraz $a^2 - b^2$.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) używa wzorów skróconego mnożenia na $(a \pm b)^3$ oraz $a^3 \pm b^3$;</p> <p>2) dzieli wielomiany przez dwumian $ax + b$;</p> <p>3) rozkłada wielomian na czynniki, stosując wzory skróconego mnożenia lub wyłączając wspólny czynnik przed nawias;</p> <p>4) dodaje, odejmuje i mnoży wielomiany;</p> <p>5) wyznacza dziedzinę prostego wyrażenia wymiernego z jedną zmienną, w którym w mianowniku występują tylko wyrażenia dające się łatwo sprowadzić do iloczynu wielomianów liniowych i kwadratowych;</p>

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
	6) dodaje, odejmuje, mnoży i dzieli wyrażenia wymierne; rozszerza i (w łatwych przykładach) skraca wyrażenia wymierne
3. Równania i nierówności. Uczeń:	
<p>1) sprawdza, czy dana liczba rzeczywista jest rozwiązaniem równania lub nierówności;</p> <p>2) wykorzystuje interpretację geometryczną układu równań pierwszego stopnia z dwiema niewiarykami;</p> <p>3) rozwiązuje nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą;</p> <p>4) rozwiązuje równania kwadratowe z jedną niewiadomą;</p> <p>5) rozwiązuje nierówności kwadratowe z jedną niewiadomą;</p> <p>6) korzysta z definicji pierwiastka do rozwiązywania równań typu $x^3 = -8$;</p> <p>7) korzysta z własności iloczynu przy rozwiązywaniu równań typu $x(x + 1)(x - 7) = 0$;</p> <p>8) rozwiązuje proste równania wymierne, prowadzące do równań liniowych lub kwadratowych, np.</p> $\frac{x+1}{x+3} = 2, \quad \frac{x+1}{x} = 2x.$	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) stosuje wzory Viète'a;</p> <p>2) rozwiązuje równania i nierówności liniowe i kwadratowe z parametrem;</p> <p>3) rozwiązuje układy równań, prowadzące do równań kwadratowych;</p> <p>4) stosuje twierdzenie o reszcie z dzielenia wielomianu przez dwumian $x - a$;</p> <p>5) stosuje twierdzenie o pierwiastkach wymiernych wielomianu o współczynnikach całkowitych;</p> <p>6) rozwiązuje równania wielomianowe dające się łatwo sprowadzić do równań kwadratowych;</p> <p>7) rozwiązuje łatwe nierówności wielomianowe;</p> <p>8) rozwiązuje proste nierówności wymierne typu:</p> $\frac{x+1}{x+3} > 2, \quad \frac{x+3}{x^2-16} < \frac{2x}{x^2-4x}$ $\frac{3x-2}{4x-7} \leq \frac{1-3x}{5-4x}$ <p>9) rozwiązuje równania i nierówności z wartością bezwzględną, o poziomie trudności nie wyższym, niż:</p> $ x+1 -2 = 3, \quad x+3 + x-5 > 12.$

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
4. Funkcje. Uczeń:	
1) określa funkcje za pomocą wzoru, tabeli, wykresu, opisu słownego; 2) oblicza ze wzoru wartość funkcji dla danego argumentu. Posługuje się poznanymi metodami rozwiązywania równań do obliczenia, dla jakiego argumentu funkcja przyjmuje daną wartość; 3) odczytuje z wykresu własności funkcji (dziedzinę, zbiór wartości, miejsca zerowe, maksymalne przedziały, w których funkcja maleje, rośnie, ma stały znak; punkty, w których funkcja przyjmuje w podanym przedziale wartość największą lub najmniejszą); 4) na podstawie wykresu funkcji $y = f(x)$ szkicuje wykresy funkcji $y = f(x + a)$, $y = f(x) + a$, $y = -f(x)$, $y = f(-x)$; 5) rysuje wykres funkcji liniowej, korzystając z jej wzoru; 6) wyznacza wzór funkcji liniowej na podstawie informacji o funkcji lub o jej wykresie; 7) interpretuje współczynniki występujące we wzorze funkcji liniowej; 8) szkicuje wykres funkcji kwadratowej, korzystając z jej wzoru; 9) wyznacza wzór funkcji kwadratowej na podstawie pewnych informacji o tej funkcji lub o jej wykresie; 10) interpretuje współczynniki występujące we wzorze funkcji kwadratowej w postaci kanonicznej, w postaci ogólnej i w postaci iloczynowej (o ile istnieje);	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) na podstawie wykresu funkcji $y = f(x)$ szkicuje wykresy funkcji $y = f(x) $, $y = c \cdot f(x)$, $y = f(cx)$; 2) szkicuje wykresy funkcji logarytmicznych dla różnych podstaw; 3) posługuje się funkcjami logarytmicznymi do opisu zjawisk fizycznych, chemicznych, a także w zagadnieniach osadzonych w kontekście praktycznym; 4) szkicuje wykres funkcji określonej w różnych przedziałach różnymi wzorami; odczytuje własności takiej funkcji z wykresu.

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
11) wyznacza wartość najmniejszą i wartość największą funkcji kwadratowej w przedziale domkniętym; 12) wykorzystuje własności funkcji liniowej i kwadratowej do interpretacji zagadnień geometrycznych, fizycznych itp. (także osadzonych w kontekście praktycznym); 13) szkicuje wykres funkcji $f(x) = a/x$ dla danego a , korzysta ze wzoru i wykresu tej funkcji do interpretacji zagadnień związanych z wielkościami odwrotnie proporcjonalnymi; 14) szkicuje wykresy funkcji wykładniczych dla różnych podstaw; 15) posługuje się funkcjami wykładniczymi do opisu zjawisk fizycznych, chemicznych, a także w zagadnieniach osadzonych w kontekście praktycznym.	
5. Ciągi. Uczeń	
1) wyznacza wyrazy ciągu określonego wzorem ogólnym; 2) bada, czy dany ciąg jest arytmetyczny lub geometryczny; 3) stosuje wzór na n -ty wyraz i na sumę n początkowych wyrazów ciągu arytmetycznego; 4) stosuje wzór na n -ty wyraz i na sumę n początkowych wyrazów ciągu geometrycznego.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) wyznacza wyrazy ciągu określonego wzorem rekurencyjnym; 2) oblicza granice ciągów, korzystając z granic ciągów typu $1/n$, $1/n^2$ oraz z twierdzeń o działaniach na granicach ciągów; 3) rozpoznaje szeregi geometryczne zbieżne i oblicza ich sumy.
6. Trygonometria. Uczeń:	
1) wykorzystuje definicje i wyznacza wartości funkcji sinus, cosinus i tangens kątów o miarach od 0° do 180° ; 2) korzysta z przybliżonych wartości funkcji trygonometrycznych	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) stosuje miarę łukową, zamienia miarę łukową kąta na stopniową i odwrotnie;

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
<p>(odczytanych z tablic lub obliczonych za pomocą kalkulatora);</p> <p>3) oblicza miarę kąta ostrego, dla której funkcja trygonometryczna przyjmuje daną wartość (miarę dokładną albo – korzystając z tablic lub kalkulatora – przybliżoną);</p> <p>4) stosuje proste zależności między funkcjami trygonometrycznymi:</p> $\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1, \operatorname{tg} \alpha = \frac{\sin \alpha}{\cos \alpha}$ <p>oraz $\sin(90^\circ - \alpha) = \cos \alpha$;</p> <p>5) znając wartość jednej z funkcji: sinus lub cosinus, wyznacza wartości pozostałych funkcji tego samego kąta ostrego.</p>	<p>2) wykorzystuje definicje i wyznacza wartości funkcji sinus, cosinus i tangens dowolnego kąta o miarze wyrażonej w stopniach lub radianach (przez sprowadzenie do przypadku kąta ostrego);</p> <p>3) wykorzystuje okresowość funkcji trygonometrycznych;</p> <p>4) posługuje się wykresami funkcji trygonometrycznych (np. gdy rozwiązuje nierówności typu $\sin x > a$, $\cos x \leq a$, $\operatorname{tg} x > a$);</p> <p>5) stosuje wzory na sinus i cosinus sumy i różnicy kątów, sumę i różnicę sinusów i cosinusów kątów;</p> <p>6) rozwiązuje równania i nierówności trygonometryczne typu $\sin 2x = \frac{1}{2}$, $\sin 2x + \cos x = 1$, $\sin x + \cos x = 1$, $\cos 2x < \frac{1}{2}$.</p>
7. Planimetria. Uczeń:	
<p>1) stosuje zależności między kątem środkowym i kątem wpisanym;</p> <p>2) korzysta z własności stycznej do okręgu i własności okręgów stycznych;</p> <p>3) rozpoznaje trójkąty podobne i wykorzystuje (także w kontekstach praktycznych) cechy podobieństwa trójkątów;</p> <p>4) korzysta z własności funkcji trygonometrycznych w łatwych obliczeniach geometrycznych, w tym ze wzoru na pole trójkąta ostrokątnego o danych dwóch bokach i kącie między nimi.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) stosuje twierdzenia charakteryzujące czworokąty wpisane w okrąg i czworokąty opisane na okręgu;</p> <p>2) stosuje twierdzenie Talesa i twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa do obliczania długości odcinków i ustalania równoległości prostych;</p> <p>3) znajduje obrazy niektórych figur geometrycznych w jednokładności (odcinka, trójkąta, czworokąta itp.);</p> <p>4) rozpoznaje figury podobne i jednokładne; wykorzystuje (także w kontekstach praktycznych) ich własności;</p>

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
	5) znajduje związki miarowe w figurach płaskich z zastosowaniem twierdzenia sinusów i twierdzenia cosinusów.
8. Geometria na płaszczyźnie kartezjańskiej. Uczeń:	
1) wyznacza równanie prostej przechodzącej przez dwa dane punkty (w postaci kierunkowej lub ogólnej); 2) bada równoległość i prostopadłość prostych na podstawie ich równań kierunkowych; 3) wyznacza równanie prostej, która jest równoległa lub prostopadła do prostej danej w postaci kierunkowej i przechodzi przez dany punkt; 4) oblicza współrzędne punktu przecięcia dwóch prostych; 5) wyznacza współrzędne środka odcinka; 6) oblicza odległość dwóch punktów; 7) znajduje obrazy niektórych figur geometrycznych (punktu, prostej, odcinka, okręgu, trójkąta itp.) w symetrii osiowej względem osi układu współrzędnych i symetrii środkowej względem początku układu.	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) interpretuje graficznie nierówność liniową z dwiema niewiadomymi oraz układy takich nierówności; 2) bada równoległość i prostopadłość prostych na podstawie ich równań ogólnych; 3) wyznacza równanie prostej, która jest równoległa lub prostopadła do prostej danej w postaci ogólnej i przechodzi przez dany punkt; 4) oblicza odległość punktu od prostej; 5) posługuje się równaniem okręgu $(x - a)^2 + (y - b)^2 = r^2$ oraz opisuje koła za pomocą nierówności; 6) wyznacza punkty wspólne prostej i okręgu; 7) oblicza współrzędne oraz długość wektora; dodaje i odejmuje wektory oraz mnoży je przez liczbę. Interpretuje geometrycznie działania na wektorach; 8) stosuje wektory do opisu przesunięcia wykresu funkcji.
9. Stereometria. Uczeń:	
1) rozpoznaje w graniastoslupach i ostrosłupach kąty między odcinkami (np. krawędziami, krawędziami i przekątnymi, itp.), oblicza miary tych kątów;	spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) określa, jaką figurą jest dany przekrój sfery płaszczyzną;

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
<p>2) rozpoznaje w graniastosłupach i ostrosłupach kąt między odcinkami i płaszczyznami (między krawędziami i ścianami, przekątnymi i ścianami), oblicza miary tych kątów;</p> <p>3) rozpoznaje w walcach i w stożkach kąt między odcinkami oraz kąt między odcinkami i płaszczyznami (np. kąt rozwarcia stożka, kąt między tworzącą a podstawą), oblicza miary tych kątów;</p> <p>4) rozpoznaje w graniastosłupach i ostrosłupach kąty między ścianami;</p> <p>5) określa, jaką figurą jest dany przekrój prostopadłościanu płaszczyzną;</p> <p>6) stosuje trygonometrię do obliczeń długości odcinków, miar kątów, pól powierzchni i objętości.</p>	<p>2) określa, jaką figurą jest dany przekrój graniastosłupa lub ostrosłupa płaszczyzną.</p>
<p>10. Elementy statystyki opisowej. Teoria prawdopodobieństwa i kombinatoryka. Uczeń:</p>	
<p>1) oblicza średnią ważoną i odchylenie standardowe zestawu danych (także w przypadku danych odpowiednio pogrupowanych), interpretuje te parametry dla danych empirycznych;</p> <p>2) zlicza obiekty w prostych sytuacjach kombinatorycznych, niewymagających użycia wzorów kombinatorycznych, stosuje regułę mnożenia i regułę dodawania;</p> <p>3) oblicza prawdopodobieństwa w prostych sytuacjach, stosując klasyczną definicję prawdopodobieństwa.</p>	<p>spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:</p> <p>1) wykorzystuje wzory na liczbę permutacji, kombinacji, wariacji i wariacji z powtórzeniami do zliczania obiektów w bardziej złożonych sytuacjach kombinatorycznych;</p> <p>2) oblicza prawdopodobieństwo warunkowe;</p> <p>3) korzysta z twierdzenia o prawdopodobieństwie całkowitym.</p>

ZAKRES PODSTAWOWY	ZAKRES ROZSZERZONY
11. Rachunek różniczkowy. Uczeń:	
	<ol style="list-style-type: none">1) oblicza granice funkcji (i granice jednostronne), korzystając z twierdzeń o działaniach na granicach i z własności funkcji ciągłych;2) oblicza pochodne funkcji wymiernych;3) korzysta z geometrycznej i fizycznej interpretacji pochodnej;4) korzysta z własności pochodnej do wyznaczenia przedziałów monotoniczności funkcji;5) znajduje ekstrema funkcji wielomianowych i wymiernych;6) stosuje pochodne do rozwiązywania zagadnień optymalizacyjnych.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Uwzględniając zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów, szkoła organizuje zajęcia zwiększające szanse edukacyjne dla uczniów mających trudności w nauce matematyki oraz dla uczniów, którzy mają szczególne zdolności matematyczne.

W przypadku uczniów zdolnych, można wymagać większego zakresu umiejętności, jednakże wskazane jest podwyższenie stopnia trudności zadań, a nie poszerzanie tematyki.

KOMENTARZ DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ PRZEDMIOTU *MATEMATYKA*

Zbigniew Semadeni, Marcin Karpiński, Krystyna Sawicka, Marta Jucewicz,
Anna Dubiecka, Wojciech Guzicki, Edward Tutaj

Spis treści

Część ogólna – założenia nowej podstawy programowej	53
Dlaczego w 2008 r. zmieniono podstawę programową z matematyki?	53
Jaka jest struktura edukacji matematycznej w nowej podstawie?	53
Czym odróżniają się wymagania ogólne od wymagań szczegółowych?	53
Dlaczego część wymagań opisana jest bardzo szczegółowo?	55
Dlaczego w podstawie programowej mówi się o tym, co uczeń potrafi, a nie akcentuje się tego, że ma też rozumieć wymagane pojęcia?	55
Klasy I–III szkoły podstawowej.....	56
Edukacja matematyczna w nowej klasie I szkoły podstawowej.....	56
Jakie zmiany są niezbędne przy obniżaniu wieku szkolnego?	57
Wymagania stawiane uczniom kończącym klasę III szkoły podstawowej	57
Klasy IV–VI szkoły podstawowej.....	58
Problem skoku edukacyjnego między klasą III i klasą IV	58
W jakim zakresie oczekuje się opanowania rachunku pamięciowego?	59
W jakim stopniu wymagać algorytmów działań pisemnych, a w jakim kalkulatora?	60
Co uczeń ma wiedzieć o przemienności i łączności?	60
W jakim zakresie uczeń ma opanować porównywanie ilorazowe i po- równywanie różnicowe?	60
Co uczeń powinien wiedzieć o kolejności wykonywania działań?.....	61
Jak należy rozumieć wymóg: „uczeń szacuje wyniki działań”?	61
Dlaczego uczeń ma poznać zapis rzymski jedynie w zakresie do 30?	62
Liczby całkowite i działania na nich.....	62
Obliczanie bezwzględnej wartości liczb	62
Jak ma być wstępnie kształtowane pojęcie ułamka?	62
Co w podstawie rozumie się przez termin „ułamek dziesiętny”?	63
Działania na ułamkach	63
Dlaczego nie ma ogólnego pojęcia procentu w podstawie dla szkoły podstawowej?	64

Czy w podstawie dla szkoły podstawowej jest algebra?	65
Zadania tekstowe	67
Elementy geometrii płaszczyzny	67
Bryły	68
Obliczenia w geometrii	68
Droga, prędkość, czas	68
Elementy statystyki opisowej	68
Gimnazjum	69
Jakie główne zmiany wprowadzono w gimnazjum?	69
Liczby wymierne	69
Dlaczego w podstawie dla gimnazjum nie wspomniano o wartości bezwzględnej?	70
Potęgi i pierwiastki	71
Procenty	72
Wyrażenia algebraiczne i równania	72
Wykresy funkcji	73
Statystyka opisowa i wprowadzenie do rachunku prawdopodobieństwa	73
Figury płaskie	73
Czy w nowej podstawie jest liczba π ?	74
Bryły	75
Liceum	75
Dlaczego mamy obowiązkową maturę z matematyki? Czy jest to konieczne?	75
Jaką rolę ma pełnić zakres podstawowy, a jaką zakres rozszerzony?	76
Dlaczego z podstawy dla liceum usunięto elementy logiki matematycznej?	77
Dlaczego w liceum nie ma elementów teorii mnogości?	78
Co maturzysta ma wiedzieć o funkcjach potęgowych, wykładniczych i logarytmicznych?	78
Co maturzysta ma umieć z trygonometrii?	79
Dlaczego w nowej podstawie nie ma funkcji cotangens?	79
Dlaczego w podstawie nie ma pojęcia granicy funkcji, ani rachunku różniczkowego?	79
Co z zasadą indukcji?	80
Podsumowanie	80

Dlaczego w 2008 r. zmieniono podstawę programową z matematyki?

Przyczyn zmian jest wiele. Wymienimy najważniejsze:

- 1) znaczny wzrost zainteresowania szkołami ogólnokształcącymi po 1999 r.,
- 2) wprowadzenie obowiązkowej matury z matematyki od 2010 r.,
- 3) obniżenie wieku szkolnego.

Matematyka jest w tej szczególnej sytuacji, że istotnej korekty podstawy programowej tego przedmiotu dokonano już w sierpniu 2007 roku. Bezpośrednią przyczyną była decyzja o obowiązkowej maturze z matematyki i związana z tym konieczność modyfikacji podstawy programowej. Ponadto, antycypując rychłe obniżenie wieku szkolnego, przesunięto część materiału z klas I–III do IV–VI i z klas IV–VI do gimnazjum. Teraz te ówczesne zmiany zostały dopracowane i ulepszone.

Jaka jest struktura edukacji matematycznej w nowej podstawie?

Matematyka, choć kontynuowana aż do matury, będzie nauczana w sposób zróżnicowany: część uczniów zdecyduje się na naukę w zakresie podstawowym, a pozostali w zakresie rozszerzonym, w znacznie zwiększonej liczbie godzin.

Pomimo niezbędnego podziału edukacji na kolejne etapy, należy podkreślić koncepcyjną spójność całej edukacji matematycznej. Podstawę programową wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego opracowywał ten sam zespół i obie pomyślane zostały jako jedna całość. Również pewne osoby pracowały zarówno nad podstawą programową dla klas I–III, jak i nad podstawą programową matematyki dla klas IV–VI i dalszych. W efekcie stanowią one konsekwentny ciąg, od przedszkola po maturę.

Autorzy i wydawcy będą musieli zwracać uwagę, by podręcznik dla pierwszej klasy nowego etapu edukacyjnego (a więc dla klasy IV, dla I klasy gimnazjum i dla I klasy liceum) był nie tylko zgodny z podstawą programową danego etapu edukacyjnego, ale też z podstawą etapu poprzedniego, tzn. by podręcznik nie zakładał u uczniów żadnej wcześniejszej wiedzy, której nie ma w podstawie. Również nauczyciel klasy rozpoczynającej kolejny etap edukacji powinien znać podstawę dla poprzedniego etapu (np. nauczyciel klasy IV powinien dobrze wiedzieć, czego podstawa wymaga od ucznia kończącego klasę III) i odpowiednio do tego dostosować nauczanie.

Czym odróżniają się w podstawie wymagania ogólne od wymagań szczegółowych?

Wymagania ogólne to synteza, na wyższym poziomie ogólności, najważniejszych celów kształcenia.

W przypadku gimnazjum i liceum (dla zakresu podstawowego i dla zakresu rozszerzonego) wyróżniono 5 wymagań ogólnych:

- Wykorzystanie i tworzenie informacji.
- Wykorzystywanie i interpretowanie reprezentacji.
- Modelowanie matematyczne.
- Użycie i tworzenie strategii.
- Rozumowanie i argumentacja.

MEN, zatwierdzając podręcznik, będzie wymagać nie tylko, by zawierał wymagane treści, ale też by dawał nauczycielowi narzędzie do realizacji postulowanych celów ogólnych.

Wymagania szczegółowe to treści nauczania sformułowane jako oczekiwane umiejętności. W praktyce szkolnej na te wymagania nauczyciel zwraca największą uwagę.

Nie używa się jednak słowa „umie” przy każdym wymaganiu. Pisze się np. „mierzy długość”, co należy interpretować jako umiejętność wykonania danej czynności – umysłowej lub manualnej – wymienionej w podstawie.

Ponadto podstawa zawiera zadania szkoły na danym etapie edukacyjnym, dotyczące realizacji tych wymagań przez szkołę.

Czytając wymagania szczegółowe, należy pamiętać o dwóch zasadach, które przyjęto przy ich redagowaniu:

- (I) Jeżeli jakieś wymaganie znajduje się w podstawie dla etapu n , to automatycznie jest też wymagane na etapie $n+1$ i następnym.
- (II) Jeżeli jakieś wymaganie znajduje się w podstawach dla etapu $n+1$, to automatycznie wynika stąd, że nie jest to wymagane na etapie n .

Nie wynika stąd bynajmniej, że nauczyciel nie ma powtarzać materiału. Powtórki są niezbędne, ale żaden temat nie ma być omawiany na wyższym etapie jeszcze raz od początku.

Ponadto, interpretując dowolne sformułowanie z podstawy, należy stosować też zasadę:

- (III) Jeżeli w podstawie zapisane jest wymaganie A , to również wymaga się wszystkiego, co w oczywisty sposób jest niezbędne dla A .

Nie obejmuje to jednak uogólnień pojęć wykorzystywanych w A , ani bloku wiedzy teoretycznej z nimi związanej.

Na przykład w wymaganiach po klasie VI czytamy: *oblicza rzeczywistą długość odcinka, gdy dana jest jego długość w skali*. Sformułowane jest to w postaci czynności, której sensownego wykonania oczekuje się od ucznia. Ma on przy tym praktycznie rozumieć sens skali, ale bez jakiegokolwiek ogólnej teorii.

Podobnie wymaganie po gimnazjum: *stosuje twierdzenie Pitagorasa* obejmuje znajomość samego twierdzenia i umiejętność jego stosowania.

W słowach *konstruuje okrąg opisany na trójkącie* mieści się też znajomość pojęcia okręgu opisanego na trójkącie i rozumienie sensu tej konstrukcji. Nie wymaga się natomiast ani uzasadnienia poprawności tej konstrukcji, ani ogólnego pojęcia konstrukcji z pomocą cyrkla i linijki. Oczywiście, na lekcji poświęconej temu tematowi powiedziane będzie znacznie więcej, ale na egzaminie wymagać się będzie jedynie umiejętności sensownego wykonania tej konstrukcji.

Normalnie wszyscy nauczyciele interesują się głównie wymaganiami szczegółowymi; wymagania ogólne są traktowane jedynie jako pewien dodatek, dodatek ważny, ale wiele osób nie uważa tego za coś istotnego. Jednakże podręcznik powinien dostarczyć nauczycielowi narzędzi do realizacji również celów ogólnych (tę cechę podręcznika rzeczoznawca MEN też powinien uwzględnić, a jeśli oceni ją negatywnie, powinien zakwestionować podręcznik).

Oto najważniejsze umiejętności, jakich oczekuje się od ucznia, rozwijanych przez cały okres szkolny. Wśród nich, obok umiejętności czytania, jest też myślenie matematyczne, właśnie myślenie, nie tylko wykonywanie obliczeń czy pamiętanie wzorów. A także myślenie naukowe w fizyce, w biologii, w naukach społecznych.

Dlaczego część wymagań w podstawie opisana jest bardzo szczegółowo?

Podstawa z 1999 r. określała zakres treści nauczania w sposób dość ogólny. Doświadczenie lat ubiegłych pokazało jednak wyraźnie, że ogólnikowe hasło często prowadziło do zawyżania wymagań, zwłaszcza w przypadku młodszych uczniów.

Dlatego wymagania w nowej podstawie są sformułowane tak dokładnie, jak to było możliwe, nieraz nawet przesadnie szczegółowo po to, aby przez precyzyjne określenie treści chronić ucznia przez interpretacją zawyżającą wymagania, by m.in. próbować ograniczać tendencję do zbyt trudnych podręczników. Nie zawsze jednak udało się to zrobić, czasem użyte są nieostre wyrażenia, np. „w łatwych przypadkach”.

Dlaczego w podstawie mówi się o tym, co uczeń potrafi, a nie akcentuje się tego, że ma też rozumieć wymagane pojęcia?

Słowo „rozumie” jest za mało precyzyjne, można bowiem podkładać pod nie przeróżne interpretacje. Na przykład, postuluje się, by uczeń po klasie III rozumiał pojęcie liczby (domyślnie: naturalnej, bo innych nie zna). Postuluje się też, że maturzysta ma rozumieć pojęcie liczby naturalnej. Jest oczywiste, że chodzi o dwa zupełnie różne, nieporównywalne poziomy rozumienia. Ponadto wszelkie próby ustalenia, czy uczeń rozumie dane pojęcie, jeśli nie prowadzi tego profesjonalnie przygotowany psycholog, grożą sprawdzaniem jedynie werbalnej wiedzy, wymaganiem od ucznia teoretycznych sformułowań, definicji, wyuczonych formułek.

Z tego powodu o tym, czy uczeń należycie rozumie dane pojęcie (na swoim poziomie wiekowym), ma się wnioskować pośrednio z tego, czy poprawnie i z sensem wykonuje określone w podstawie programowej czynności.

Edukacja matematyczna w nowej klasie I szkoły podstawowej

W nauczaniu początkowym wymagania po I klasie są zbliżone do tego, czego dotąd oczekiwano się od dziecka pod koniec przedszkola lub klasy zerowej i są dostosowane do naturalnego rozwoju dziecka. Klasa I została osobno wyodrębniona w podstawie po to, aby chronić dzieci przed potencjalnie zawyżonymi wymaganiami, które mogłyby się pojawić gdyby znane były jedynie wymagania po klasie III.

To, czego oczekuje się od przyszłego 7-latka kończącego klasę I, podzielone zostało na grupy tematyczne. Jedną z nich dotyczy czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki, z których na specjalną uwagę zasługuje wymóg: uczeń ustala równoliczność mimo obserwowanych zmian w układzie elementów w porównywanych zbiorach. Sformułowanie to nawiązuje do znanych trudności dzieci na przełomie przedszkola i szkoły, które można zdiagnozować następująco. Dziecku najpierw pokazuje się dwa rzędky po 10 żetonów, wyglądające identycznie:

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

Pada pytanie, czy czarnych kólek jest tyle samo co białych. Dziecko odpowiada, że tak; wolno mu przy tym liczyć kółka. Następnie osoba badająca zakłóca wzrokową oczywistość tej równości, np. rozsuwa elementy jednego z rzędków

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

i ponawia pytanie. Dzieci starsze są pewne, że po tej zmianie nadal jest tyle samo czarnych żetonów co białych. Takie przekonanie, zwane stałością liczby, jest fundamentem, na którym opiera się większość szkolnych rozumowań arytmetycznych. Natomiast dzieci 5-letnie, spora część 6-latków, a nawet jeszcze niektóre 7-latki sądzą, że teraz czarnych kólek jest więcej, nawet jeśli przed chwilą je liczyły i stwierdziły, że jest ich po 10. Co więcej, słowne wyjaśnienia okazują się nieskuteczne. Niezbędne jest zbieranie doświadczeń przy przeliczaniu przedmiotów w różnych sytuacjach, co skutkuje na ogół dopiero po wielu miesiącach.

W każdym razie od 6-latków nie powinno się wymagać niczego, do czego niezbędne jest rozumienie stałości liczby. Nie powinno się też wymagać żadnych operacji umysłowych niewywodzących się ze zrozumiałych dla dzieci czynności na konkretach. Opisane tu wymaganie stałości liczby dotyczy 7-latków po rocznym uczeniu do klasy I.

Jakie zmiany są niezbędne przy obniżaniu wieku szkolnego?

Matematyczne wymagania dotyczące 6-latków są opracowane na miarę dzieci w tym wieku. Potrzebne jest wyposażenie sal w pomoce dydaktyczne i przedmioty potrzebne do zajęć (np. liczmany), gry i zabawki dydaktyczne. W pierwszych miesiącach nauki kluczowe jest wspomaganie rozwoju czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki. Dominującą formą zajęć mają w tym czasie być zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, w których dzieci manipulują specjalnie dobranymi przedmiotami, np. żetonami. Następnie dopiero można na tym budować w umysłach dzieci pojęcia liczbowe i sprawności rachunkowe na sposób szkolny.

W podstawie podkreśla się, że dzieci mogą korzystać z zeszytów ćwiczeń powyżej przez jedną czwartą czasu przeznaczanego na edukację matematyczną. Wzięło się to stąd, że wypełnianie wydrukowanych zeszytów ćwiczeń stało się plagą w wielu polskich szkołach. Zamiast ćwiczeń z konkretami, zamiast rachunku pamięciowego i stosowania matematyki do zagadnień interesujących dzieci, mają wpisywać liczby i wyrazy w okienka lub miejsca wykropkowane. Zeszyty ćwiczeń zastąpiły przy tym tradycyjne zeszyty w kratkę. Dzieci, czasem nawet w II klasie, nie wiedzą, jak pisać na pustej stronie, że mają zacząć od góry strony, od lewej. Wielu znakomitych nauczycieli jest dziś zdania, że zwykle zeszyty w kratkę powinny – oprócz innych środków – być używane w nauczaniu, oczywiście w umiarkowanym zakresie.

Wymagania stawiane uczniom kończącym klasę III szkoły podstawowej

W pierwszym przybliżeniu odpowiadają temu, czego dotąd spodziewano od ucznia po II klasie. Wymienimy najistotniejsze umiejętności, które pozwolą wstępnie zorientować się w zakresie wiedzy, jakiej powinien oczekiwać nauczyciel klasy IV.

Uczeń ma dodawać i odejmować liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych) i sprawdzać wyniki odejmowania za pomocą dodawania. Oczekuje się, że dodawanie liczby jednocyfrowej do dowolnej dwucyfrowej uczeń będzie w stanie wykonać w głowie i podobnie odejmowanie liczby jednocyfrowej od dwucyfrowej. Natomiast w przypadku, gdy obie dane liczby są dwucyfrowe, uczeń powinien poradzić sobie, pomagając sobie ewentualnie wykonywaniem czynności np. na zabawowych pieniądzach.

Po III klasie uczeń ma mieć opanowaną tabliczkę mnożenia. Sformułowane jest to następująco: *podaje z pamięci iloczyn w zakresie tabliczki mnożenia*. Zawiera się w tym również rozumienie sensu mnożenia, oczywiście rozumienie na miarę ucznia klasy III. Nie ma natomiast w podstawie analogicznego wymogu *podaje z pamięci ilorazy w zakresie tabliczki mnożenia*, nie miałyby bowiem sensu zmuszanie ucznia do uczenia się tych ilorazów na pamięć. Oczekuje się natomiast, że uczeń potrafi sprawdzić wyniki dzielenia za pomocą mnożenia, co wymaga rozumienia sensu dzielenia i jego związku z mnożeniem, umie wykorzystać znajomość tabliczki mnożenia do wyszukania potrzebnego ilorazu. Na przykład, aby znaleźć iloraz 48:6, uczeń powinien pomyśleć: przez jaką liczbę należy

pomnożyć 6, aby otrzymać 48? Przeszukując w pamięci iloczyn liczby 6, natrafi na $6 \cdot 8 = 48$, skąd już powinien wiedzieć, że $48 : 6 = 8$.

Uczeń rozwiązuje zadania tekstowe wymagające wykonania jednego działania (w tym zadania na porównywanie różnicowe, ale bez porównywania ilorazowego).

Problem skoku edukacyjnego między klasą III i klasą IV

Nauczanie *matematyki* stanowi jedną całość i dlatego należy zmniejszać dystans dzielący klasy IV–VI od klas I–III. Skok między nauczaniem początkowym a zupełnie innym stylem nauczania prowadzonym przez nauczycieli-przedmiotowców zawsze był wstrząsem dla dzieci. Teraz należy pamiętać, że do nowej klasy IV będą chodzić dzieci w wieku obecnej klasy III; materiał klasy IV powinien więc, w pierwszym przybliżeniu, odpowiadać dotychczasowemu materiałowi klasy III.

Jednak problemem jest nie tylko zakres materiału. Trudności dzieci mogą być spotęgowane przez to, że nauczyciele mający wyższe wykształcenie matematyczne, którzy nigdy nie pracowali z dziećmi 9-letnimi, uczeni na studiach metodyki nastawionej na starszych uczniów, mogą nie być w pełni świadomi różnic rozwoju umysłowego między 9-latkami a 10-latkami. Konieczne będzie wolniejsze tempo pracy w IV klasie niż dotąd, mniej abstrakcji, a więcej konkretnych czynności takich, jak rozcinanie kół na początku nauki o ułamkach (na początek rozcinanie nożyczkami, a nie jedynie w myśli!) i wiele innych elementów dotychczasowej klasy III. W 2007 roku MEN przesunął do klas IV–VI wszystkie trudne tematy dotychczasowej klasy III; w nowej podstawie jeszcze bardziej uwzględniono obniżenie wieku dzieci.

Nauczanie matematyki stanowi jedną całość i należy starać się zmniejszać dystans dzielący klasy IV–VI od klas I–III. Skok między nauczaniem początkowym, a zupełnie innym stylem nauczania prowadzonym przez nauczycieli-przedmiotowców zawsze był wstrząsem dla dzieci. Teraz należy pamiętać, że do nowej klasy IV będą chodzić dzieci w wieku obecnej klasy III; materiał klasy IV powinien więc, w pierwszym przybliżeniu, odpowiadać dotychczasowemu materiałowi klasy III.

Np. wielu matematyków nie zdaje sobie sprawy z tego, jak bardzo porównywanie ilorazowe (w tym zadania typu: „Ile razy więcej?”) jest trudne dla uczniów. Przyczyn trudności jest wiele, tu wymienimy tylko jedną. Pytanie, ile razy jedna liczba bądź wielkość jest większa od drugiej, to wstęp do stosunków i proporcji, a więc do tematów, z którymi kłopoty mają jeszcze uczniowie klasy VI i gimnazjum. Zwrot „3 razy więcej” oznacza stosunek 3:1, a także 300%. Te trzy określenia znaczą to samo, choć są wypowiedziane w różny sposób.

Uczeń klas I–III poznaje najpierw dzielenie jedynie w kontekście rozdzielania czegoś na części po tyle samo. Gdy pytamy, ile razy A jest większe od B , nie rozdzielamy przecież niczego na równe części. Dzielenie interpretowane jako

stosunek to zupełnie nowe pojęcie, kształtujące się u ucznia przez wiele lat. Uczenie tego dzieci 9-letnich byłoby przedwczesne, dlatego przeniesione zostało to do klas IV–VI, gdzie trzeba poświęcić temu należycie wiele uwagi.

Podstawa programowa zakłada ograniczenie nauczania encyklopedycznego i większy nacisk na rozumienie, a nie na zapamiętywanie. Nie powinno się, szczególnie na poziomie szkoły podstawowej, oczekiwać od ucznia powtarzania wyuczonych reguł i precyzyjnych definicji. Należy oczywiście dbać o poprawność języka matematycznego, uczyć dokładności wypowiedzi, ale zarazem pozwalać uczniom na ich własne sformułowania. Dopuszczenie pewnej swobody wypowiedzi bardziej otworzy dziecko, zdecydowanie wyraźniej pokaże stopień zrozumienia zagadnienia.

Czynny udział w zdobywaniu wiedzy matematycznej przybliży dziecko do matematyki, rozwija kreatywność, umożliwia samodzielne odkrywanie związków i zależności. Duże możliwości do samodzielnych obserwacji i działań stwarza geometria, ale i w arytmetyce można znaleźć obszary, gdzie uczeń może czuć się odkrywcą. Ważne jest zarazem przygotowanie do rachunków codziennych, pozaszkolnych.

Jakie tematy przeszły z dawnej klasy III do nowej klasy IV?

Tematów tych jest wiele:

- zapis cyfrowy liczb do 10000,
- algorytmy dodawania i odejmowania pisemnego,
- mnożenie i dzielenie liczb wielocyfrowych przez jednocyfrowe,
- dzielenie z resztą (gdy dzielnik i wynik są jednocyfrowe),
- reguły kolejności wykonywania działań;
- porównanie ilorazowe,
- ułamki,
- kilometr jako 1000 metrów,
- punkt, prosta, łamana,
- odcinki prostopadłe i równoległe,
- plan i skala
- obliczenia zegarowe z minutami.

W jakim zakresie oczekuje się opanowania rachunku pamięciowego?

Należy kłaść odpowiedni nacisk na obliczenia pamięciowe, na utrwalenie rachunku pamięciowego z klasy III i rozszerzenie jego zakresu. Dopiero na tym etapie edukacyjnym można oczekiwać od ucznia umiejętności wykonywania działań, których wynik (a także składnik, czynnik lub dzielnik) wykracza poza liczbę 100, czyli np. $327 + 60$, $306 : 3$.

Obliczenia pamięciowe pozwalają uczniowi na większą swobodę w wyborze sposobu obliczenia niż zmechanizowane stosowanie algorytmów działań pisemnych. Słowo „pamięciowe” nie wyklucza oczywiście zapisywania wyników; można także okazjonalnie pomagać sobie, coś pisać.

Umiejętność wykonywania działań pamięciowych ułatwia orientację w świecie liczb, weryfikację wyników różnych obliczeń, w tym dokonywanych na kalkulatorze.

Dodawanie pamięciowe dotyczy liczb jedno- i dwucyfrowych oraz łatwych przypadków większych liczb, np. $70 + 60$, $4300 + 1200$.

Pamięciowe mnożenie dotyczy iloczynów liczb dwucyfrowych przez jedno-cyfrowe. Oczekuje się umiejętności pamięciowego mnożenia również w łatwych przypadkach takich jak 240 razy 300, ale nie obejmuje to obliczania w pamięci iloczynu np. 25 razy 23.

Dzielenie w pamięci dotyczy jedynie działań najprostszych typu: $120 : 4$; $500 : 250$; $3200 : 80$ itp.

W jakim stopniu wymagać algorytmów działań pisemnych, a w jakim kalkulatora?

Znajomość algorytmów działań pisemnych jest konieczna, ale w codziennej praktyce działania pisemne są wypierane przez kalkulator. Trzeba starać się o to, by matematyka była dla ucznia przyjazna, nie odstraszała przesadnie skomplikowanymi i żmudnymi rachunkami, których trudność jest sztuką samą dla siebie i nie prowadzi do głębszego zrozumienia zagadnienia. Uczeń powinien umieć użyć kalkulatora we wszystkich sytuacjach, gdzie to jest naturalne lub pozwala lepiej zrozumieć obliczenie. M.in. kalkulator pozwala szybko obliczać kwadraty i sześciiany różnych liczb i obserwować wyniki.

Mnożenie i dzielenie pisemne dotyczy przede wszystkim obliczania iloczynów i ilorazów liczb naturalnych przez liczby jedno i dwucyfrowe, ewentualnie liczb o większej liczbie cyfr, ale kończących się zerami, a więc działań nie trudniejszych niż np. 367 razy 430 lub $86400 : 240$. W przypadku liczb wielocyfrowych o większej liczbie cyfr różnych od zera mnożenie i dzielenie jest działaniem nużącym i czasochłonnym, lepiej więc wykonywać je za pomocą kalkulatora.

Co uczeń ma wiedzieć o przemienności i łączności?

Uczeń nie musi znać słów: przemienność i łączność ani, tym bardziej, nie musi znać na pamięć słownego opisu praw dotyczących tych własności. Ma wiedzieć, że np. przy mnożeniu można zmienić kolejność czynników i powinien umieć stosować takie własności do ułatwiania sobie obliczeń.

W jakim zakresie uczeń ma opanować porównywanie ilorazowe i porównywanie różnicowe?

Porównywanie ilorazowe ze swej natury dotyczy tylko liczb dodatnich; w klasach IV–VI wymaga się stosowania go jedynie w zakresie liczb naturalnych. Natomiast uczeń ma stosować porównywanie różnicowe również w odniesieniu do ułamków.

Uczeń powinien wiedzieć, jakie działanie należy wykonać, by odpowiedzieć na cztery podstawowe typy pytań związanych z porównaniem różnicowym

i porównaniem ilorazowym: O ile większa/mniejsza jest jedna liczba od drugiej? Ile razy jest większa lub mniejsza? Jaka liczba jest o 5 większa/mniejsza od danej? Jaka liczba jest 5 razy większa/mniejsza od danej? Uczniowie powinni też umiejętnie stosować porównywanie różnicowe i ilorazowe przy zwrotach typu: dłuższy, cięższy, starszy, wyższy i odwrotnych (krótszy, lżejszy itd.)

Co uczeń powinien wiedzieć o kolejności wykonywania działań?

Reguły te należy ćwiczyć na prostych przykładach, najpierw w sytuacji dwóch działań (np. dodawanie z mnożeniem). Unikać należy podawania długiej listy, na której zestawia się wszystkie reguły w jednym, wieloczłonowym sformułowaniu. Nie wolno dopuszczać do powstania w umysłach uczniów błędnej (choć ostatnio często spotykanej) reguły „Najpierw wykonuje się działania w nawiasach, a potem wykonuje się działania w kolejności: mnożenie, dzielenie, dodawanie, odejmowanie”; należy na prostych przykładach wskazywać uczniom fałszywość tej reguły. Uczniowie powinni poznawać zasady rządzące kolejnością działań raczej przez rozwiązywanie coraz bardziej złożonych przykładów niż przez zapamiętywanie teoretycznych regułek.

W bardziej skomplikowanym przypadku lepiej jest użyć zbędnego nawiasu dla ułatwienia uczniowi uchwycenia struktury danego wyrażenia. Wstawianie dodatkowego nawiasu, gdy nie zmienia to wartości wyrażenia, a może ułatwić obliczenia lub podkreślić prawidłową kolejność działań, powinno być akceptowane, a nawet zalecane. Jeśli uczeń na przykład wstawi nawias w działaniu $44 + 8 \cdot 12 - 10$ i zapisze to wyrażenie jako $44 + (8 \cdot 12) - 10$, należy uznać ten zapis za prawidłowy. Warto nawet czasem zachęcać uczniów do takiego sposobu ułatwiania sobie obliczeń.

Jak należy rozumieć wymóg: „uczeń szacuje wyniki działań”?

Szacowanie przybliżonego wyniku bez konieczności dokładnego wykonania obliczeń jest umiejętnością o szczególnym znaczeniu w życiu codziennym, np. robiąc zakupy w sklepie, powinno się z grubsza wiedzieć, ile trzeba będzie zapłacić. Szczególnie ważna jest umiejętność szacowania przy korzystaniu z kalkulatora, aby w przypadku omyłkowego naciśnięcia niewłaściwego klawisza zauważyć, że otrzymany wynik jest niemożliwy.

Uczeń powinien w nietrudnych przypadkach umieć – bez wykonania działania – porównać oczekiwany wynik z daną liczbą lub stwierdzić, czy zawiera się w danym przedziale liczbowym. Sposoby szacowania zależą od sytuacji. Można porównywać składniki (czynniki, odjemną i odjemnik itd.) z innymi liczbami lub korzystać z nabytych doświadczeń arytmetycznych. Oto dwa przykładowe szacowania:

- a) szacowanie sumy $38 + 73$ – skoro 38 jest większe od 30, a 73 większe od 70, więc $38 + 73$ jest większe od 100; ponadto 38 jest mniejsze od 40, a 73 jest mniejsze od 80, więc $38 + 73$ jest mniejsze od 120;
- b) szacowanie ilorazu $468 : 9$ – ponieważ $450 : 9 = 50$, więc $468 : 9$ musi być większe od 50;

c) 68 razy 41 – ponieważ 68 to prawie 70, a 41 to trochę więcej niż 40, więc $68 \cdot 41$ musi być bliskie iloczynowi $70 \cdot 40$, czyli 2800.

Dlaczego uczeń ma poznać zapis rzymski jedynie w zakresie do 30?

Zapis ten uczeń powinien umiejętnie stosować w kontekście praktycznym. W klasach I–III stosuje go do określania miesięcy, więc wystarczy zakres do XII, natomiast w klasach IV–VI potrzebny jest również do zapisu stuleci. W dotychczasowej praktyce szkolnej zapisu rzymskiego nauczano w klasie IV. To okazało się zdecydowanie za wcześnie, by uczniowie skutecznie i trwale opanowali umiejętność posługiwania się wszystkimi cyframi rzymskimi. Tym bardziej będzie to przedwczesne, gdy do szkoły podstawowej trafią dzieci o rok młodsze. Naukę posługiwania się większymi od XXX liczbami w zapisie rzymskim przeniesiono do gimnazjum.

Liczby całkowite i działania na nich

Uczeń ma intuicyjnie rozumieć sens liczb ujemnych i ich znaczenie w życiu. Ma umieć wykonać działania na liczbach całkowitych w łatwych przypadkach, tzn. takich, w których obliczenie daje się wykonać w pamięci. W nowej podstawie dla klas IV–VI liczby całkowite wyraźnie oddzielone zostały od ułamków. Nie wymaga się żadnych obliczeń, w których pojawiałyby się liczby ujemne razem z uławkami. Nazwa „liczba wymierna” w ogóle się nie pojawia w podstawie dla szkoły podstawowej (będzie dopiero w gimnazjum).

Chodzi o to, aby nie wymagać od ucznia wykonywania działań, w których pojawiają się ułamki ze znakiem minus. Wielu matematyków ongiś wierzyło, że ponieważ zasady dotyczące działań na liczbach ujemnych są takie same dla liczb całkowitych i dla ułamków, więc dydaktycznie nie ma między nimi istotnej różnicy. Różnica jednak jest i to bardzo istotna. Ogólne zasady są rzeczywiście takie same, ale obliczenia, w których uczeń musi dać sobie radę z kumulacją trudności: minusy i kreski ułamkowe, okazują się znacznie trudniejsze.

Obliczanie bezwzględnej wartości liczb

Pojęcie to figuruje wśród wymagań po klasie VI w sformułowaniu: uczeń oblicza wartość bezwzględną liczby całkowitej. W szkole podstawowej wystarczy, że uczeń zna to pojęcie w przypadku konkretnych liczb całkowitych, np. wie, że $|-5| = 5$, $|5| = 5$, $|0| = 0$. Po prostu ma wiedzieć, że jeśli w zapisie liczby przed cyframi jest minus, to bezwzględną wartość tej liczby oblicza się, opuszczając ten znak. Ponieważ ma umieć interpretować liczby całkowite na osi, powinien też wiedzieć, że na osi odległość punktu -5 od punktu 0 równa się 5.

Z bezwzględną wartością wyrażeń zawierających symbole literowe uczniowie spotkają się dopiero w liceum i to jedynie w zakresie rozszerzonym.

Jak ma być wstępnie kształtowane pojęcie ułamka?

Ważnym typem konkretnych sytuacji, na których opiera się pojęcie ułamka, są figury geometryczne podzielone na pewną liczbę części uważanych za

równe, bowiem są przystające. Ograniczamy się więc do figur mających jakąś oczywistą symetrię. Ułamek typu n/m określa w tym ujęciu ilościowo, jaka część figury powstała przez podział jej na m części i wzięcie n takich części. Z uwagi na przyszłe obniżenie wieku uczniów w klasach IV–VI, wstępne zajęcia przygotowujące pojęcie ułamka powinny rozpocząć się od rozcinania (nożyczkami itp.) konkretnych figur, ich zginania, przekładania itp.

Uczeń powinien m.in. umieć stwierdzić, jaką część figury zamalowano i zapisać to za pomocą ułamka, a także umieć zamalować część figury odpowiadającą danemu ułamkowi. W tym ujęciu n/m nie jest ilorazem liczby n przez liczbę m , jest to iloczyn n razy $1/m$. Później pojawiają się też pytania dotyczące miar, np. jaką częścią metra jest centymetr.

Ułamek jako iloraz jest pojęciem trudniejszym. Pojawia się w zadaniach typu „3 jabłka podzielić między 4 osoby” lub „2 litry soku rozdzielić na 3 równe części”. Są to jednak interpretacje istotnie różne od poprzednich i wymagają odpowiednich zabiegów dydaktycznych.

Ważnym środkiem kształtowania pojęcia ułamka jest zaznaczanie ułamków na osi liczbowej. Ułamek określający położenie punktu między 0 a 1 jest dla ucznia zupełnie nowym doświadczeniem, istotnie różnym zarówno od pokolorowanej części figury jak i od ilorazu. Wymaga to podzielenia przedziału $[0,1]$ na równe części. Ułamek np. $\frac{2}{3}$ zmienia swój sens. Przestaje być miarą danej części przedziału, staje się współrzędną jednego punktu. Na osi liczbowej powinna być wygodna i odpowiednio dopasowana jednostka (gdy przedział ma np. długość 6 cm, to łatwo podzielić go na 3, 6 i 12 części); wskazane jest, by uczeń sam umiał taką jednostkę dobrać do danego zadania.

Co w podstawie rozumie się przez termin „ułamek dziesiętny”?

Przez ułamek dziesiętny (w razie wątpliwości z dodaniem słowa: „skończony”) rozumie się wyrażenie postaci np. 0,2 bądź 3,29. Uczeń ma umieć zapisać taki ułamek w postaci ułamka zwykłego $\frac{2}{10}$ bądź $\frac{329}{100}$, a także dokonywać zamiany odwrotnej. Łatwiejszych zamian ułamków zwykłych o mianownikach 2, 5, 10, 20 itd. (tzn. będących dzielnikami liczb 10, 100, 1000 itd.) na ułamki dziesiętne uczeń może dokonać dowolną metodą (przez rozszerzanie ułamków zwykłych, dzielenie licznika przez mianownik w pamięci, pisemnie lub za pomocą kalkulatora). Jakkolwiek trudniejsze zamiany uczeń może, a nawet powinien, wykonywać za pomocą kalkulatora, oczekuje się, że ułamki typu $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{5}$ będzie zamieniał w pamięci, a także nie będzie używał kalkulatora do znalezienia rozwinięcia dziesiętnego ułamków typu $\frac{1}{3}$, $\frac{4}{9}$.

Działania na ułamkach

Uczeń ma umieć wykonać cztery działania arytmetyczne na ułamkach zwykłych o mianownikach jedno- lub dwucyfrowych, a także na liczbach mieszanych, jednakże obliczenia, które uczeń ma wykonywać, nie powinny być trudne. Ich celem powinno być zrozumienie stosowanych metod i osiągnięcie praktycznych umiejętności rachunkowych, bez zbędnych utrudnień.

Rachunek pamięciowy na ułamkach dziesiętnych powinien dotyczyć przykładów tak prostych, by nie opłacało się stosować algorytmów ani kalkulatora, np. $0,64 + 0,3$; $0,72 - 0,5$; $0,2$ razy $0,4$; $0,42$ podzielone przez $0,6$.

Rachunek pisemny dotyczy przede wszystkim ułamków dziesiętnych, z których co najmniej jeden ma najwyżej dwie cyfry znaczące, np. $32,4$ razy $0,072$; $0,064 : 0,25$. W trudniejszych rachunkowo przykładach wskazane jest korzystanie z kalkulatora.

Obliczenia, w których występują jednocześnie ułamki zwykłe i dziesiętne, uczeń powinien wykonać jedynie w przypadkach niewymagających żmudnych zamian jednej postaci ułamka na drugą, a więc nie trudniejszych niż $3,75 + 4\frac{1}{2}$; $3,6 \cdot 12\frac{2}{3}$; $2\frac{1}{4} : 1,2$ itp. Celem tych obliczeń powinno być raczej nabycie umiejętności wyboru odpowiedniej zamiany i uświadomienie uczniom wielopostaciowości liczby, niż ćwiczenie skomplikowanych obliczeń.

Uczeń ma porównywać różnicowo ułamki (np. o ile $\frac{1}{2}$ jest większa od $\frac{1}{3}$). Jedynie w niektórych przypadkach uczeń może także porównywać ilorazowo ułamki dziesiętne lub zwykłe (na przykład, stwierdzając, że liczba $2,4$ jest dwa razy mniejsza niż liczba $4,8$), jednakże najczęściej porównywanie ilorazowe ułamków jest niecelowe, a bywa absurdalne.

Zbyt skomplikowane obliczenia wielodziałaniowe zniechęcają wielu uczniów, dlatego należy ich unikać. Wprawdzie niektórzy uczniowie lubią takie wyzwania i im można dać możliwość rozwiązywania trudniejszych przykładów, ale powinno się traktować to nadprogramowo. Nie należy oczekiwać od każdego ucznia umiejętności obliczania wartości wyrażenia arytmetycznego, w którym jest do wykonania wiele czynności przygotowawczych (zamiana ułamka dziesiętnego na zwykły i odwrotnie, sprowadzanie do wspólnego mianownika, zamiana na ułamek niewłaściwy) i których nagromadzenie gubi ciągłość obliczeń. Należy też akceptować różne sposoby ułatwiania sobie rozwiązania (np. obliczenia częściowe na marginesie) pod warunkiem, że uczeń dba o poprawność całego zapisu.

Podobnie jak w przypadku liczb naturalnych można oczekiwać, że uczeń potrafi bez wykonania działania oszacować jego wynik. Powinien na przykład spostrzec, że $0,647 + 0,478$ jest większe od 1 , ponieważ, dodając same tylko części dziesiąte, otrzymujemy 1 .

Dlaczego nie ma ogólnego pojęcia procentu w podstawie dla szkoły podstawowej?

Procenty usunięto ze szkoły podstawowej w 2007 r., bowiem w wielu szkołach uczono tego w zbyt trudny, abstrakcyjny sposób i efektem tego było jedynie mechaniczne opanowywanie reguł. Biorąc pod uwagę, że po obniżeniu wieku uczniów klasa VI będzie odpowiadać dotychczasowej klasie V, te dwa powody zadecydowały w 2007 r., że cały dział o procentach przesunięto do gimnazjum.

Wiele osób ubolewało z tego powodu. Argumentowano – słusznie – że uczeń po szkole podstawowej powinien co najmniej wiedzieć, co to jest 50% czy np. 20% . Obecnie procenty znów umieszczono w nowej podstawie dla klas IV–VI,

ale starając się zarazem, aby ograniczyć wymagania stawiane uczniom. Przyjęto następujące sformułowanie:

Uczeń interpretuje 100% danej wielkości jako całość, 50% – jako połowę, 25% – jako jedną czwartą, 10% – jako jedną dziesiątą, a 1% – jako setną część pewnej wielkości liczbowej;

w przypadkach osadzonych w kontekście praktycznym oblicza procent danej wielkości, w stopniu trudności typu 50%, 10%, 20%.

Ponadto znajduje się to nie w dziale „Działania na ułamkach zwykłych i dziesiętnych”, lecz w dziale „Obliczenia praktyczne”, co ma podkreślić, że nie chodzi tu o wiedzę ogólną, teoretyczną.

Nauczyciele wypowiadający się o obecnym projekcie wyrażali zaniepokojenie, że nie będzie się w szkole obliczać np. 19% czegoś. Przecież procenty powinny być objaśnione ogólnie. W klasie na lekcjach oczywiście można robić takie obliczenia. Z zapisu w podstawie wynika jedynie, że nie powinno być takich trudniejszych procentów na sprawdzianie po VI klasie. Autor podręcznika umieszczający takie zadanie powinien wyraźnie zaznaczyć, że w klasach IV–VI jest to materiał nadobowiązkowy.

Oczekuje się, że uczeń będzie dobrze wiedział, że 50% to połowa, np. będzie wiedział, że 50% z kwoty 240 zł to połowa tej kwoty, czyli 120 zł, a 10% kwoty 240 zł to 24 zł. Niestety nieraz bywało tak, że na pytanie, ile to jest 50% z kwoty np. 240 zł, uczeń obliczał 50 razy 240 dzielone przez 100, stosując ogólną regułę, której się wyuczył. Nie jest konieczne, by uczeń szkoły podstawowej umiał obliczyć 19% kwoty 240 zł, ale powinien być świadom tego, że to trochę mniej niż 20% tej kwoty, a zatem jest to trochę mniej niż 48 zł.

Stereotypowe jest mniemanie, że na lekcjach matematyki uczeń ma poznawać ogólne metody, a nie ich jakieś szczególne przypadki. Często to jest słuszne, ale w wielu też przypadkach przyczynia się do przedwczesnego, pamięciowego opanowywania zbyt trudnych reguł. Tak było m.in. z procentami. Uczeń kończący szkołę podstawową nie musi jeszcze znać określenia procentu, powinien tylko umieć przetłumaczyć sobie informacje podane w języku procentów na informacje o ułamkach i to tylko dla łatwych procentów typu 100%, 50%, 25%, 10% i w przykładach osadzonych w kontekście praktycznym. Należy zdecydowanie unikać algorytmizacji obliczeń procentowych. Uczeń ma mieć niewielki, ale dobrze ugruntowany zakres intuicji dotyczących procentów. W gimnazjum te intuicje będą ugruntowane, rozszerzone i usystematyzowane.

Czy w podstawie dla szkoły podstawowej jest algebra?

W klasach IV–VI mamy pewne elementy algebry, ujęte możliwie praktycznie. Uczeń ma umieć korzystać z nieskomplikowanych wzorów z oznaczeniami literowymi (np. ze wzoru $P = \frac{1}{2} ah$ na pole trójkąta) i – co ważniejsze – ma umieć zamieniać je na formę słowną, tak aby wzór był dla niego skrótowym zapisem schematu postępowania: „jedna druga podstawy razy wysokość”.

Pojęcie „wyrażenie algebraiczne” występuje z konieczności jako hasło w podstawie, jednak uczeń poznaje te wyrażenia w praktyce, bez próby wyjaśniania, co ogólnie rozumie się pod tą nazwą. Uczeń ma wykonywać proste obliczenia związane z podstawianiem do danego wzoru. Powinien także umieć opisać taki wzór własnymi słowami, na przykład wyjaśnić, co oznaczają litery we wzorze $P = a \cdot h$ i zastąpić ten wzór sformulowaniem typu: „pole równoległoboku to bok razy odpowiednia wysokość”.

Nie oczekuje się od uczniów algebraicznego przekształcania wzorów. Mogą dodać $2x + 3x$ (przez analogie np. do 2 tys. + 3 tys.), ale nie należy wymagać dodawania $2 \cdot x + 3 \cdot x$, ani tym bardziej $2 \cdot x + x$. Zrozumienie tego ostatniego jest znacznie trudniejsze.

Uczeń ma też rozwiązywać równania pierwszego stopnia z niewiadomą występującą po jednej stronie równania, ale – uwaga: *poprzez zgadywanie, dopełnianie lub wykonanie działania odwrotnego*. Otóż sensowne odgadywanie i następnie sprawdzanie tego należy do normalnego repertuaru rozumowań matematyka i w pewnych przypadkach może okazać się skuteczniejsze niż stosowanie wyuczonego schematu. Zalecanym sposobem rozwiązywania równań jest zgadywanie, w nieco trudniejszych przykładach połączone z działaniem odwrotnym i dopełnianiem. Rozwiązywanie równań jest w szkole podstawowej ściśle związane z rozumieniem działań i zapisu – na tym etapie nie stosujemy metody równań równoważnych. Uczeń powinien umieć rozwiązać zarówno równanie $5x = 10$ (np. przez odgadnięcie), jak i równanie $5 \cdot x = 10$ (np. przez dzielenie).

Skąd się wzięło ograniczenie, że niewiadoma ma występować tylko po jednej stronie równania? Otóż badania naukowe dydaktyków prowadzone w wielu krajach pokazały, że istnieje ogromna różnica trudności między równaniami np.

$$5x - 28 = 32 \quad \text{i} \quad 7x - 28 = 32 + 2x.$$

Dla dobrego licealisty są to równania o niemal identycznym stopniu trudności. Jednak okazuje się, że wielu młodszych uczniów potrafi rozwiązać lewe równanie, a prawe pozostaje poza zasięgiem ich możliwości. Ujmując to w wielkim skrócie, można rzec, że to lewe równanie da się rozwiązać na poziomie myślenia arytmetycznego poprzez odwracanie działań, prawe natomiast wymaga już myślenia algebraicznego.

W dawniejszych programach nauczania pojawiała się budząca wątpliwości hasło: zapisywanie wyrażeń algebraicznych. Nie wiadomo było, czy chodzi o wyrażenia typu: Iloczyn liczb a i b zwiększony o 5, czy raczej: Ile nóg ma n koni? Z obecnego zapisu wyraźnie widać, że oczekujemy od uczniów umiejętności drugiego typu.

Można od ucznia oczekiwać umiejętności zapisywania w postaci wyrażenia algebraicznego informacji osadzonych w kontekście praktycznym z zadaną niewiadomą, np. zapisanie ile kosztuje 5 kg jabłek w cenie po x złotych za kilogram lub ile lat ma Kasia, przy podanej informacji, że jest o 5 lat starsza od Basi, która ma b lat. Zdolniejsi uczniowie mogą sobie także poradzić

z zapisywaniem informacji, w których niewiadoma nie jest określona z góry (mogą sami to ustalić), ale na tego typu przykłady przyjdzie czas w gimnazjum.

Zadania tekstowe

Ważna jest swoboda ucznia w doborze metod rozwiązywania zadań tekstowych. Szczególnie wyraźnie wtedy widać, jak uczeń rozumuje, jak rozumie tekst zawierający informacje liczbowe, jaką tworzy strategię rozwiązania. Należy akceptować wszelkie poprawne strategie i dopuszczać stosowanie przez ucznia jego własnych, w miarę czytelnych zapisów rozwiązania.

W podstawie wyraźnie określono, czego oczekuje się od ucznia. Nie wymaga się stosowania równań do rozwiązywania trudnych zadań tekstowych, takich, których uczeń nie potrafi rozwiązać za pomocą rozumowania arytmetycznego. Ważne jest, by uczeń nie tylko rozwiązywał zadania tekstowe, ale też, by sprawdzał otrzymane wyniki, oceniając ich życiową sensowność.

Elementy geometrii płaszczyzny

Uczeń ma zarówno rozpoznawać i nazywać figury: punkt, prosta, półprosta, odcinek oraz odcinki i proste prostopadłe i równoległe, ale również rysować je: z pomocą linijki i ekierki, oraz szkicowo odręcznie.

Nie należy oczekiwać od ucznia znajomości definicji kąta – jest zbyt trudna i niejednoznaczna, szczególnie w zestawieniu z kątami w wielokącie. Wystarczy, że umie z sensem wykonać czynności wymienione w podstawie programowej. Można używać nazwy „kąt pełny” dla kąta o mierze 360 stopni oraz „kąt półpełny” dla kąta o mierze 180 stopni, ale nazwy te mogą mieć dla ucznia sens jedynie w specjalnym kontekście, np. sumy kątów w trójkącie, a nie jako nazwy samodzielnych obiektów. Można używać także pojęcia „kąt wklęsły”, szczególnie w wielokątach. W praktyce kąt jest najczęściej utożsamiany z jego miarą i dopuszczalne jest takie traktowanie go przez ucznia.

Uczeń powinien posługiwać się pojęciem wielokąta (trójkąta, czworokąta) intuicyjnie, bez żadnej definicji (definicja, korzystająca z pojęcia łamanej zamkniętej – to najwcześniej poziom liceum).

Trapez definiujemy jako czworokąt, który ma co najmniej jedną parę boków równoległych. Uczeń powinien wiedzieć, że każdy równoległobok jest trapezem, powinien też umieć podać co najmniej jedną cechę wyodrębniającą, na przykład kwadraty spośród rombów lub równoległoboki spośród trapezów.

Nie oczekujemy od ucznia definicji koła i okręgu, powinien jednak znać różnicę między tymi pojęciami oraz wiedzieć, że średnica koła (okręgu) jest jedną z cięciw tego koła (okręgu), a promień koła (okręgu) jest dwa razy krótszy od średnicy tego koła (okręgu).

Bryły

Uczeń ma rozpoznawać i nazywać graniastosłupy proste, ostrosłupy, walce, stożki i kule w sytuacjach praktycznych i wskazywać te bryły wśród innych modeli brył. Większej wiedzy oczekujemy w przypadku prostopadłościanów i sześcianów, w szczególności objaśniania, dlaczego dany graniastosłup jest (lub nie jest) prostopadłościanem. Wymaga się rozpoznawania siatek graniastosłupów prostych i ostrosłupów oraz rysowania siatek prostopadłościanów, ale dla lepszego poznania tych brył uczeń powinien skleić kilka z nich z własnoręcznie sporządzonych siatek. Dla ucznia jest to rozrywka i szansa na pokazanie swoich zdolności manualnych, a jednocześnie przygotowuje go do późniejszych obliczeń i rozwija wyobraźnię przestrzenną. Warto też, by skleił powierzchnię boczną stożka („czapczkę”) z wycinka kołowego.

Obliczenia w geometrii

Kształtowanie pojęcia pola prostokąta należy rozpocząć od sytuacji, w których oba boki wyrażają się liczbami naturalnymi i uczeń ma obliczyć, z ilu kwadracików składa się prostokąt. W naturalny sposób pojawia się mnożenie. W przypadku długości ułamkowych wystarczy, że uczeń wie, że nadal stosuje się tę samą procedurę: aby obliczyć pole prostokąta, mnożę długości boków (wyrażone w tych samych jednostkach).

Wymóg stosowania przez ucznia różnych jednostek pola (bądź objętości) nie jest równoznaczny z umiejętnością zamiany jednej jednostki na drugą. Uczeń powinien stosować różne jednostki w zależności od kontekstu zadania. Jeżeli zaleceniem jest podanie wyniku np. w litrach, a dane są w centymetrach, należy zamieniać jednostki na poziomie liniowym, czyli najpierw centymetry na decymetry, a potem dopiero obliczać objętość czy pojemność.

Droga, prędkość, czas

Przy wykonywaniu związanych z tym obliczeń uczeń nie musi umieć posługiwać się wzorami fizycznymi (typu $v = s/t$). Wystarczy, jeśli uczeń wie, że prędkość to jest droga podzielona przez czas i umie to stosować. Uczeń może wyrażać prędkość w wygodnych w danej sytuacji jednostkach (np. w km/h lub m/min), nie należy jednak od niego oczekiwać umiejętności zamiany jednych jednostek prędkości na inne; to pojawi się dopiero w gimnazjum.

Elementy statystyki opisowej

Uczeń ma gromadzić i porządkować dane, posługując się m.in. tabelami. Ma też odczytywać i interpretować dane przedstawione w tekstach, tabelach, diagramach i na wykresach, przy czym nie chodzi tu o wykresy funkcji w układzie współrzędnych, lecz o takie wykresy, jakie mogą się pojawić w gazecie (na przykład notowania walut lub zmiany temperatury w prognozie pogody).

Wymagania ogólne dla gimnazjum opisują obszary aktywności ucznia podczas uczenia się matematyki. Warto zwrócić uwagę na fakt, że analogiczne wymagania ogólne sformułowano dla IV etapu edukacji. Nieco inne wymagania dla II etapu edukacji wynikają z faktu, iż stawiane są młodszemu uczniowi. Dzięki spójności wymagań ogólnych można będzie na kolejnym etapie edukacji rozwijać kształtowane wcześniej umiejętności i monitorować ich rozwój.

Aby określić umiejętności ucznia na zakończenie gimnazjum, należy do wymagań szczegółowych z III etapu edukacji dołożyć wszystkie wymagania szczegółowe z I i II etapu edukacji.

Jakie główne zmiany wprowadzono w gimnazjum?

Jeśli za punkt odniesienia wziąć podstawę z 2007 roku, to kilka tematów przeniesiono ze szkoły podstawowej do gimnazjum i kilka z gimnazjum do IV etapu nauczania.

Ze szkoły podstawowej przeniesiono:

- posługiwanie się liczbami rzymskimi większymi od 30,
- równania z jedną niewiadomą, w których niewiadoma występuje po obu stronach równania.

Do IV etapu nauczania przesunięto:

- nierówności pierwszego stopnia,
- twierdzenie Talesa,
- cechy podobieństwa trójkątów (ale zostawiono własności trójkątów prostokątnych podobnych),
- graniastosłupy pochyłe.

Te zestawienia nie oddają oczywiście istoty wszystkich zmian, bo oprócz przesunięć między etapami nauczania, zmieniono zakres niektórych haseł lub dodano nowe, niewystępujące w podstawie z 2007 roku (np. kąty środkowe).

Liczby wymierne

Wyodrębnienie dwóch osobnych działów „liczby wymierne dodatnie” i „liczby wymierne (dodatnie i niedodatnie)” ma na celu uniknięcie kumulacji trudności, jakie pojawiłyby się, gdyby umiejętności z pierwszego z tych działów łączyć z liczbami ujemnymi.

W szkole podstawowej uczeń nauczył się wykonywać działania na liczbach naturalnych oraz na ułamkach zwykłych i dziesiętnych oraz wykonywał proste rachunki (głównie pamięciowe) na liczbach całkowitych. Teraz to jest rozwijane i systematyzowane.

Uczeń powinien umieć zaznaczyć na osi liczbowej zbiór liczb spełniających nierówność typu $x \geq 3$, $x < 5$ itp. Warto zwrócić uwagę, że w szkole podstawowej

nie było okazji, by uczeń posługiwał się znakami nierówności nieostrych. Tam znak nierówności pojawiał się przy porównywaniu dwóch liczb, a wtedy nie ma potrzeby korzystania z nierówności nieostrych.

Uczeń powinien znać i umieć stosować regułę zaokrągleń zarówno do ułamków dziesiętnych skończonych, jak i do rozwinięć dziesiętnych okresowych.

Ważne jest w gimnazjum dalsze rozwijanie umiejętności szacowania wyniku. Uczeń powinien umieć stwierdzić, od jakiej liczby jest na pewno większa, a od jakiej na pewno mniejsza wartość danego nieskomplikowanego wyrażenia arytmetycznego.

Uczeń powinien wiedzieć, że nie wszystkie liczby, którymi będzie się posługiwał, są wymierne, powinien poznać przykłady liczb niewymiernych. Nie wymaga się jednak, by pamiętał, które liczby są niewymierne i potrafił je rozpoznawać.

Uczeń ma umieć zamieniać jednostki:

- masy: gram, dekagram, kilogram, kwintal, tona,
- długości: milimetr, centymetr, decymetr, metr, kilometr.
- pola: m^2 na cm^2 i dm^2 (i odwrotnie) oraz km^2 na m^2 , ary i hektary (i odwrotnie),
- objętości: m^3 na cm^3 i dm^3 (i odwrotnie) oraz dm^3 lub litry na cm^3 lub mililitry (i odwrotnie),
- czasu,
- prędkości: km/h na m/s (i odwrotnie),
- gęstości: kg/m^3 na g/cm^3 (i odwrotnie).

Dlaczego w podstawie dla gimnazjum nie wspomniano o wartości bezwzględnej?

Pojęcie to figuruje wśród wymagań po klasie VI. Uczeń ma umieć obliczyć wartość bezwzględną dowolnej konkretnej liczby całkowitej.

W gimnazjum powinno się obliczać odległość dwóch punktów na osi liczbowej o współrzędnych całkowitych, np. punktów 7 i 12, a także punktów -7 i -12 . Wtedy powinno się też zwrócić uwagę, że za każdym razem od liczby większej odejmuje się liczbę mniejszą, czyli od tej liczby, która na osi liczbowej znajduje się na prawo odejmuje się liczbę znajdującą się na lewo. Pouczające jest obliczenie odległości punktów znajdujących się po obu stronach osi, np. 7 i -12 wprost z rysunku i sprawdzenie, że to też jest różnica tych liczb. Nie jest do tego potrzebna wartość bezwzględna.

Uczeń nie musi w szczególności wiedzieć, że wszystkie przypadki obliczania odległości na osi dają się zapisać jednolicie za pomocą bezwzględnej wartości jako $|a-b|$. Poznaje takie własności w kontekście arytmetyki, nie algebry, a więc symbol wartości bezwzględnej nie jest potrzebny w powiązaniu z symbolami literowymi.

W wymaganiach po gimnazjum termin „wartość bezwzględna” w ogóle się nie pojawia, mamy go dopiero znów na poziomie liceum. Jednakże na mocy powyżej sformułowanej zasady (I) uczeń po gimnazjum ma umieć to, co było wymagane szkole podstawowej, a więc w szczególności ma wiedzieć, jak oblicza się wartość bezwzględną. Ale w gimnazjum nie ma potrzeby dalszego teoretycznego poszerzenia tej wiedzy i podnoszenia poziomu abstrakcji. Po pierwsze, nie jest to do niczego potrzebne. Po drugie, chodzi o to, aby w gimnazjum nie wprowadzano określenia wartości bezwzględnej w standardowy sposób:

(1)

$$|a| = \begin{cases} a & \text{dla } a \geq 0 \\ -a & \text{dla } a < 0 \end{cases}$$

Takie definiowanie wartości bezwzględnej jest niezrozumiałe dla znaczącej części uczniów. Już zapis klamrowy sam w sobie jest trudny. Klamry normalnie używane w gimnazjum mają zupełnie inny sens, służą do zapisu układu równań. Na to nakładają się znane nieporozumienia związane z często spotykanym nastawieniem ucznia, że liczba $-a$ jest ujemna.

Wprowadzanie w szkole pojęcia wartości bezwzględnej wzorem (1) jest merytorycznie poprawne. Jednak przedwczesne użycie tego wzoru jako określenia wartości bezwzględnej można uznać za błąd dydaktyczny, niestety bardzo rozpowszechniony. Przy tym bowiem podejściu wartość bezwzględna, będąca pojęciem arytmetycznym, jest definiowana jako funkcja i to funkcja określona różnymi wzorami na różnych przedziałach. Choć od lat wiadomo, że uczniowie nie rozumieją tego wzoru, autorzy podręczników z uporem go podają. Wzór (1) pojawił się w szkole w okresie tendencji do przedwczesnego dążenia do pełnej ogólności w nauczaniu szkolnym.

Określenie $|x|$ w postaci zapisu klamrowego typu (1) ma sens jedynie jako podsumowanie okresu kształtowania wartości bezwzględnej, gdy uczeń już wie, czym jest $|x|$ dla konkretnych liczb. Kolejność powinna być więc odwrotna: uczeń powinien stwierdzić, uogólniając poznane przykłady, że jeśli $x < 0$, to $-x > 0$, potem powinien stwierdzić, że $-x = |x|$ dla $x < 0$ i dopiero na koniec może pojawić się synteza tych stwierdzeń w postaci (1). Nie może natomiast wzór (1) być punktem wyjścia poznawania pojęcia wartości bezwzględnej.

Potęgi i pierwiastki

W szkole podstawowej uczeń nauczył się obliczać kwadraty i sześciany liczb naturalnych, ułamków zwykłych i dziesiętnych oraz liczb mieszanych. W gimnazjum ma obliczać potęgi liczb wymiernych o wykładnikach naturalnych oraz zamieniać potęgi o wykładnikach całkowitych ujemnych na odpowiednie potęgi o wykładnikach naturalnych.

Wyniki działań na pierwiastkach często są liczbami niewymiernymi, zapisanymi za pomocą symbolu pierwiastka. Nie jest celowe podkreślanie niewymierności tych liczb, ale uczeń powinien, zwłaszcza w zadaniach z kontekstem praktycznym, umieć podać ich wymierne przybliżenie.

W obliczeniach należy uwzględnić także pierwiastki trzeciego stopnia z liczb ujemnych.

Procenty

W szkole podstawowej uczeń wykonuje obliczenia uwzględniające rachunek procentowy w bardzo małym zakresie, interpretuje 100% pewnej wielkości jako całość, 50% – jako połowę, 25% – jako jedną czwartą, 10% – jako jedną dziesiątą, a 1% – jako setną część pewnej wielkości liczbowej oraz w przypadkach osadzonych w kontekście praktycznym oblicza procent danej wielkości, w stopniu trudności typu 50%, 10%, 20%. Ogólne zasady wykonywania obliczeń procentowych poznaje uczeń w gimnazjum.

Nie wymaga się od ucznia gimnazjum, by umiał wykonać obliczenia dotyczące kredytów oraz lokat złożonych na okres inny niż jeden rok.

Wyrażenia algebraiczne i równania

W szkole podstawowej uczeń nabywa umiejętność korzystania z nieskomplikowanych wzorów, w których występują oznaczenia literowe, zamienia wzór na formę słowną; stosuje oznaczenia literowe nieznanymi wielkościami liczbowymi, zapisuje proste wyrażenie algebraiczne na podstawie informacji osadzonych w kontekście praktycznym.

W gimnazjum uczeń buduje wyrażenia algebraiczne, oblicza wartości liczbowe wyrażeń algebraicznych, dodaje i odejmuje sumy algebraiczne, mnoży jednomiany, mnoży sumy algebraiczne przez jednomiany oraz mnoży nieskomplikowane sumy algebraiczne, przekształca sumy algebraiczne oraz wzory.

Natomiast wzory skróconego mnożenia uczeń pozna dopiero na IV etapie edukacji.

Uczeń w szkole podstawowej nabywa umiejętność rozwiązywania równań pierwszego stopnia z jedną niewiadomą występującą po jednej stronie równania. W gimnazjum rozwiązuje dowolne równania stopnia pierwszego z jedną niewiadomą oraz układy równań stopnia pierwszego z dwiema niewiadomymi. Układy równań powinien umieć rozwiązać przynajmniej jedną metodą. Ważne jest, aby potrafił wykorzystywać równania i układy równań do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym.

Od ucznia wymaga się, by umiał wyznaczać wskazaną wielkość z podanych wzorów, ale nie powinny być to wzory zbyt skomplikowane. Chodzi raczej o podstawowe umiejętności potrzebne na lekcjach geometrii i fizyki, a nie wyłącznie o samoistne ćwiczenia algebraiczne.

Natomiast rozwiązywanie nierówności pojawi się na etapie ponadgimnazjalnym.

Wykresy funkcji

W szkole podstawowej nie wymaga się od ucznia zaznaczania w układzie współrzędnych na płaszczyźnie punktów o danych współrzędnych i odczytywania współrzędnych danych punktów. Te umiejętności kształtujemy w gimnazjum.

Analizując własności funkcji, uczeń posługuje się wykresem i z niego odczytuje wartość funkcji dla danego argumentu oraz argumenty dla danej wartości funkcji. Ustala też dla jakich argumentów funkcja przyjmuje wartości dodatnie, dla jakich ujemne, a dla jakich zero oraz odczytuje i interpretuje informacje przedstawione za pomocą wykresów funkcji. Natomiast obliczanie wartości funkcji ograniczone jest do tych, które podane są nieskomplikowanymi wzorami. Uczeń powinien też umieć zaznaczać punkty należące do wykresu takiej funkcji.

Statystyka opisowa i wprowadzenie do rachunku prawdopodobieństwa

Absolwent szkoły podstawowej gromadzi i porządkuje dane oraz odczytuje i interpretuje dane przedstawione w tekstach, tabelach, diagramach i na wykresach.

W gimnazjum nie tylko interpretuje dane przedstawione za pomocą tabel, diagramów słupkowych i kołowych, wykresów, ale także wyszukuje, selekcjonuje i porządkuje informacje z dostępnych źródeł oraz przedstawia dane w tabeli, za pomocą diagramu słupkowego lub kołowego. Wyznaczając liczby charakteryzujące zbiór wyników, wyznacza średnią arytmetyczną i medianę.

W gimnazjum uczeń nabywa pierwsze umiejętności związane z rachunkiem prawdopodobieństwa, a mianowicie analizuje proste doświadczenia losowe i określa prawdopodobieństwa najprostszyc zdarzeń w tych doświadczeniach.

Figury płaskie

Wiele umiejętności z planimetrii uczeń nabywa w szkole podstawowej, w gimnazjum są one rozwijane, a także kształtowanych jest wiele nowych umiejętności.

Warto wyjaśnić ewentualne wątpliwości.

Uczeń nie musi znać nazw: „kąty odpowiadające”, „kąty naprzemianległe”, ale musi wiedzieć, które z nich są równe.

Uczeń korzysta z faktu, że styczna do okręgu jest prostopadła do promienia poprowadzonego do punktu styczności na przykład przy rysowaniu stycznej oraz przy konstrukcji okręgu wpisanego w trójkąt.

Uczeń ma rozpoznawać kąty środkowe, nie musi jednak rozpoznawać kątów wpisanych oraz nie musi znać twierdzenia o zależności miar kątów wpisanych i kąta środkowego opartych na tym samym łuku.

Uczeń ma stosować zarówno twierdzenie Pitagorasa, jak i twierdzenie odwrotne do twierdzenia Pitagorasa.

W podstawie programowej wymienione są konstrukcje, które uczeń powinien umieć wykonać. Od ucznia wymagamy jedynie, by umiał za pomocą cyrkla i linijki narysować wskazane figury i potrafił opowiedzieć, jak wykonał konstrukcję i dlaczego właśnie tak. Nie spodziewamy się, że po wykonaniu konstrukcji uczeń potrafi zapisać bardzo precyzyjnie wszystkie jej etapy ani że potrafi podać formalny dowód poprawności konstrukcji.

Uczeń konstruuje kąt o mierze 60° , wykorzystując trójkąt równoboczny, kąt o mierze 30° – prowadząc np. dwusieczną kąta 60° lub symetralną boku trójkąta równobocznego, kąt o mierze 45° – prowadząc np. dwusieczną kąta 90° lub symetralną przeciwprostokątnej trójkąta prostokątnego. Korzystając z własności odpowiednich wielokątów, uczeń powinien na przykład umieć skonstruować trójkąt równoboczny, kwadrat i sześciokąt foremny.

Czy w nowej podstawie jest liczba π ?

Wśród wymagań po gimnazjum czytamy: *Uczeń oblicza długość okręgu i łuku okręgu; oblicza pole koła, pierścienia kołowego, wycinka kołowego.* Jest oczywiste, że nie można obliczyć długości okręgu lub pola koła, nie używając liczby π . Tak więc znajomość tej liczby jest wymagana w podstawie. Wątpliwości może budzić to, czy nie powinno być osobnego hasła dotyczącego liczby π . Warto jednak spytać: do czego miałyby to być potrzebne? Co miałyby wiedzieć uczeń o tej liczbie poza stosowaniem jej do obliczenia obwodów i pól?

Dlaczego w podstawie dla gimnazjum i liceum nie wspomniano o niewymierności liczby π i liczby $\sqrt{2}$?

Wielu matematyków jest przekonanych, że uczeń powinien wiedzieć, że π i $\sqrt{2}$ są liczbami niewymiernymi. Do czego jednak miałyby być potrzebna mu ta informacja?

Nasza szkoła przywiązuje ogromną wagę do niewymierności liczb π i $\sqrt{2}$. Fakt tych niewymierności jest ważny, owszem, ale z filozoficznego punktu widzenia. Było to ogromnie ważne dla starożytnych pitagorejczyków, bowiem obaliło ich silne przekonanie, że harmonia kosmosu wyraża się stosunkami liczb naturalnych. Ich wizja świata zawaliła się, gdy stwierdzili, że przekątna kwadratu wyłamuje się z tego obrazu świata. Jednak z punktu widzenia matematyki szkolnej (a także inżynierskiej i zastosowań do fizyki) z niewymierności π i $\sqrt{2}$ nic właściwie nie wynika. Przecież wszystkie wielkości fizyczne są znane tylko w przybliżeniu, bo są efektem jakichś pomiarów. Komputery też posługują się wyłącznie liczbami wymiernymi.

By uzmysłowić sobie, że niewymierność tych liczb nie ma żadnego wpływu na szkolny zakres wiedzy, pomyślmy, co by było, gdyby π był jednak liczbą wymierną, ale zapisywałby się za pomocą ułamka, którego licznik i mianownik miałyby jakąś ogromną liczbę cyfr, np. milion cyfr, może nawet więcej cyfr niż jest atomów we wszechświecie. Co wynikałoby z tej wymierności? Nic. Czemu zatem miałyby służyć wymagania tej niewymierności w podstawie programowej? Ważniejsze zresztą od niemożności przedstawienia liczb π i $\sqrt{2}$

w postaci ułamków jest nieokresowość ich rozwinięć dziesiętnych. Ale okresowość ma znaczenie w szkole jedynie w przypadku, gdy okres jest niezbyt długi i da się wypisać.

Zapewne w podręcznikach znajdzie się informacja o istnieniu liczb niewymiernych, a także informacja o niewymierności liczb π i $\sqrt{2}$. Nie wymaga się jednak, by uczeń umiał wśród kilku podanych liczb wskazać liczby niewymierne.

Bryły

W szkole podstawowej uczeń uczy się rozpoznawania graniastosłupów prostych, ostrosłupów, walców, stożków i kul oraz rozpoznawania siatek graniastosłupów prostych i ostrosłupów i rysowania siatek prostopadłościanów. Oblicza objętości prostopadłościanów.

Umiejętności związane z obliczaniem pól powierzchni i objętości innych brył uczeń nabywa w gimnazjum: pole powierzchni i objętość graniastosłupa prostego, ostrosłupa, walca, stożka, kuli. W gimnazjum uczeń powinien potrafić uzasadnić, dlaczego dany graniastosłup i ostrosłup są prawidłowe oraz wyróżnić graniastosłupy i ostrosłupy prawidłowe wśród innych brył.

Liceum

Dlaczego mamy obowiązkową maturę z matematyki? Czy jest to konieczne?

Czy polski system edukacyjny może funkcjonować bez obowiązkowej matury z matematyki? Oczywiście może – taka właśnie sytuacja miała miejsce przez ostatnie lata – ale funkcjonuje wadliwie, co jest szczególnie widoczne z perspektywy kilkunastu lat. Doprowadziło to do niekorzystnych zjawisk, za które w końcu płaci całe społeczeństwo.

Matematyka jest niezbędnym narzędziem i językiem potrzebnym do korzystania z ogromnej części dorobku cywilizacyjnego. Język ten jest trudny, wymaga wieloletniej, systematycznej nauki i co bardzo ważne – uczyć się go trzeba w odpowiednim wieku. Jeżeli człowiek nie opanuje pewnych umiejętności matematycznych w wieku szkolnym, to ma niewielkie szanse na nadrobienie zaległości w wieku dojrzałym. Obecnie wprawdzie uczeń ma możliwość przyswojenia sobie znaczącej porcji umiejętności matematycznych, ale nie musi. A ponieważ matematyka jest trudna, więc młodzi ludzie w większości postępują racjonalnie, zmierzając do egzaminu dojrzałości po najkorzystniejszej z ich punktu widzenia drodze. Jednak to, co może być korzystne z punktu widzenia pojedynczej osoby, może zarazem stwarzać poważne problemy w skali społecznej.

Chociaż obowiązkowa matura z matematyki została zniesiona wiele już lat temu, skutki tego szczególnie ostro objawiają się w ostatnich latach. Dawniej liczba miejsc na studia była mniejsza od liczby kandydatów. By otrzymać indeks, trzeba było zdać egzamin wstępny. Poziom wymagań na egzaminie wstępnym na uczelnie techniczne, ekonomiczne i kierunki przyrodnicze uniwersytetów skutecznie regulował poziom nauczania matematyki w szkołach

ponadgimnazjalnych. W ostatnich jednak latach ten mechanizm przestał działać. Zniesiono egzaminy wstępne, postanawiając, że jedynym kryterium przyjęcia na studia jest wynik egzaminu maturalnego. Ustawodawca zakładał, że w zasadzie nic się nie zmieni, bo uczelnie techniczne i podobne będą rekrutować w oparciu o wynik egzaminu maturalnego z matematyki. Niestety doszło do zderzenia dwu tendencji: niżu demograficznego (pogłębionego emigracją zarobkową) i zwiększenia liczby miejsc na studiach związanego ze zmianami zasad finansowania szkolnictwa wyższego i rozwojem szkolnictwa prywatnego. Aktualnie więc sytuacja wygląda tak, że na wiele kierunków technicznych i matematyczno-przyrodniczych może się dostać każdy, kto chce, a i tak pozostaje wiele wolnych miejsc. Nie ma chętnych na te studia, bo kandydaci wiedzą, że w ich programie jest matematyka i jej zaliczenie stanowi duży problem. Oblegane są natomiast kierunki niewymagające matematyki, np. pedagogika czy zarządzanie. Rektorzy wyższych uczelni alarmują, że taki stan grozi poważnymi komplikacjami na rynku pracy i tym, że Polska będzie przegrywać międzynarodową rywalizację. Już dziś brakuje inżynierów niektórych specjalności, a wobec otwarcia rynku pracy na Zachodzie sytuacja się nie poprawi. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego uruchomiło w tym roku (2009) specjalny program stypendialny, ale jest to rozwiązanie doraźne.

Co gorsza, wielu uczniów już po szkole podstawowej nastawiała się, że nie będzie zdawać matury z matematyki i wobec tego nie miała motywacji do uczenia się tego przedmiotu w gimnazjum.

W tej sytuacji najlepszym rozwiązaniem jest powrót do obowiązkowej matury z matematyki. Opory, jakie u wielu młodych ludzi budzi matematyka, wynikają często z braku zainteresowania, bliższego kontaktu, niepodejmowania próby przezwyciężenia choćby niewielkich trudności matematycznych. Obowiązkowa matura wymusi opanowanie podstawowych umiejętności (działania na ułamkach, najprostsze przekształcenia algebraiczne), na których brak powszechnie narzekają wykładowcy wyższych uczelni. Organizuje się tzw. zajęcia wyrównawcze z matematyki na pierwszym roku studiów, ale to jedynie nieco łagodzi problem.

Wiadomo też, że „myślenie matematyczne” jest cenione przez wykładowców innych kierunków (np. prawników, filozofów). Rozwijanie tego typu myślenia jest bardzo ważne dla ogólnego rozwoju ucznia.

Jaką rolę ma pełnić zakres podstawowy, a jaką zakres rozszerzony?

W każdym roczniku jest wielu uczniów utalentowanych matematycznie i takich, których aspiracje sięgają wyżej niż skromny zakres dla wszystkich. To przyszli kandydaci na matematykę, informatykę, fizykę i bardziej wymagające kierunki techniczne. Trzeba im umożliwić zdobywanie wiedzy i rozwijanie zainteresowań na poziomie zdecydowanie wyższym, niż to zakłada podstawa dla wszystkich.

W szkole podstawowej, w gimnazjum i w I klasie liceum, tj. przez 10 lat, podstawa programowa jest jednolita dla wszystkich uczniów. Natomiast przez

pozostałe dwa lata mamy wyraźne różnicowanie zakresu nauki. Uczniowie mają opanować w szerszym zakresie te przedmioty, z którymi wiążą swoją przyszłość zawodową.

Zakłada się więc, że uczeń zamierzający studiować np. matematykę czy fizykę wybierze rozszerzony zakres z matematyki. I to nie dlatego, że matura na poziomie podstawowym miałaby wykluczyć staranie się o przyjęcie na te kierunki (bo nie wykluczy), ale dlatego że mając opanowany tylko podstawowy zakres umiejętności, trudno będzie zaliczyć pierwszy semestr na takich kierunkach studiów. Podstawa dla zakresu rozszerzonego jest daleko bogatsza w treści niż dla zakresu podstawowego, chociaż jest istotnie uboższa niż program dawnych klas matematyczno-fizycznych.

Dlaczego z podstawy dla liceum usunięto elementy logiki matematycznej?

Maturzysta nie będzie miał obowiązku znajomości symboli logiki formalnej. W dyskusjach wysunięto zarzut, że na skutek tego nie będzie się rozwijać logicznego myślenia. Nie jest to zarzut słuszny. W podstawie dla liceum wśród wymagań ogólnych mamy część zatytułowaną: „rozumowanie i argumentacja” – wymaganie to sformułowane jest osobno dla zakresu podstawowego i dla rozszerzonego. Szkoła ma nadal uczyć rozumowania matematycznego i na maturze będą zadania, które to sprawdzają. Rozumowań należy uczyć w trakcie wszelkich wywodów matematycznych, przez cały okres nauki szkolnej, dostosowując je do aktualnych możliwości uczniów.

Znajomość ogólnych pojęć i symboli rachunku zdań i kwantyfikatorów nie jest ani warunkiem koniecznym, ani dostatecznym dla logicznego rozumowania w matematyce. Przekonali się o tym wielokrotnie wykładowcy wyższych uczelni: student może znać te symbole, ale nieraz nie ułatwia mu to prowadzenia poprawnego rozumowania.

Nadmiar symboli raczej utrudnia niż ułatwia czytanie tekstów matematycznych. Łatwiej np. czyta się wzór, w którym jest słowo „lub” niż znak alternatywy, np. porównując dwa sposoby zapisu:

$$x < -3 \quad \vee \quad x > 7, \quad x < -3 \quad \text{lub} \quad x > 7,$$

widać, że prawy zapis wymaga mniejszego wysiłku, zarówno na poziomie szkolnym, jak i zaawansowanym uniwersyteckim. Ponadto symbol alternatywy, zwłaszcza w przypadku pisma ręcznego, łatwo można pomylić z literami V i v (oznaczającymi m.in. objętość, prędkość itp.).

Przeplatany język symboli ze słowami języka polskiego najłatwiej się czyta i rozumie. Nadmiar symboli czyni tekst trudniejszym nawet dla osoby z tym obytej.

Jedynie symbole, które są naprawdę poręczne, to strzałka implikacji \Rightarrow i dwustronna strzałka równoważności \Leftrightarrow . Ale aby używać takich strzałek, wcale niepotrzebna jest cała teoretyczna wiedza z rachunku zdań. Wystarczy używać ich w konkretnych sytuacjach jako uzupełnienie słów „jeżeli” i „to”. Ich sens wyłania się stopniowo uczniowi przy rozpatrywaniu

odpowiednich zagadnień matematycznych (np. w klasach IV–VI „jeżeli liczba jest podzielna przez 6, to ...”).

Wszystkie elementy logiki, jakie mogą i powinny pojawić się w nauczaniu licealnym, dadzą się w pełni realizować z wykorzystaniem naturalnego języka polskiego, na bieżącym materiale matematycznym, a nie jako osobny dział i cel sam w sobie.

Podsumowując, uczeń ma przeprowadzać rozumowania matematyczne związane z materiałem opisanym w podstawie programowej, nie ma jednak obowiązku znać specjalnych terminów logicznych ani symboli.

Dlaczego w liceum nie ma elementów teorii mnogości?

Samo pojęcie zbioru, intuicyjnie rozumiane, pojawia się w podstawie wielokrotnie (również w zakresie podstawowym). Nie ma natomiast symboli działań na zbiorach. Nie wymaga się od maturzysty systematycznego stosowania języka zbiorów ani znajomości specjalnych symboli, tak jak np. $x \in A$ czy $A \cap B$. Pojęcie zbioru może i powinno być używane tam, gdzie to jest naturalne i wygodne, np. że okrąg jest zbiorem punktów jednakowo oddalonych od środka lub określanie dziedziny funkcji. Pojęcie zbioru niezbędne jest też m.in. przy geometrii płaszczyzny kartezjańskiej.

Natomiast dla rachunku prawdopodobieństwa, w takim zakresie, jaki będzie wymagany od przyszłych maturzystów, znajomość działań na zbiorach nie jest konieczna. Pojęcie przestrzeni probabilistycznej i prawdopodobieństwo warunkowe wyrażone w języku zbiorów są dla przeciętnego ucznia trudne i nie są konieczne do wyrobienia intuicji prawdopodobieństwa. Oczywiście podstawa określa, co uczeń ma umieć, natomiast nauczyciel może uczyć więcej i szerzej.

Pamiętać należy, że nie jest celowe budowanie aparatu pojęciowego do podania np. abstrakcyjnej definicji funkcji, bowiem dla ucznia i tak funkcja będzie jedną z tych niewielu, z którymi się zapoznał (liniowe, kwadratowe, trygonometryczne). Sensowne jest natomiast nauczanie wzbogacające o nowe, konkretne fakty, dla których usystematyzowania w przyszłości uczeń zaakceptuje pojęcia mnogościowe.

Co maturzysta ma wiedzieć o funkcjach potęgowych, wykładniczych i logarytmicznych?

Pełny, dawniejszy zakres funkcji elementarnych dla wszystkich uczniów nie da się zrealizować.

Poważne trudności pojawiają się już na poziomie definicji, a czasu na nauczanie jest mało. W zakresie podstawowym uczeń oblicza potęgi o wykładnikach wymiernych i stosuje prawa działań na takich potęgach. Ponadto wykorzystuje definicję logarytmu i stosuje w obliczeniach wzory na logarytm iloczynu, ilorazu i potęgi o wykładniku naturalnym. W zakresie podstawowym nie wymaga się funkcji potęgowych i logarytmicznych, natomiast trzeba mieć

pewną wiedzę o funkcjach wykładniczych ze względu na ich fundamentalne znaczenie nie tylko w naukach przyrodniczo-technicznych, lecz też w naukach społecznych, w ekonomii, w lingwistyce.

W zakresie rozszerzonym wymaga się m.in. logarytmu potęgi o dowolnym wykładniku, wzoru na zamianę podstawy logarytmu oraz funkcji logarytmicznych, ale nie tyle, co ongiś w klasach matematyczno-fizycznych.

Co maturzysta ma umieć z trygonometrii?

W zakresie podstawowym ważne jest wymaganie: *uczeń wykorzystuje definicje i wyznacza wartości funkcji sinus, cosinus i tangens kątów o miarach od 0° do 180°* . Wychodzi się więc poza kąty ostre, ale nie rozważa się dowolnych kątów. Głównym argumentem było to, że taki zakres kątów jest niezbędny dla interpretacji współczynnika w równaniu kierunkowym prostej $y = ax + b$ jako tangensa kąta nachylenia prostej. Tyle też potrzeba do obliczeń związanych z trójkątami rozwartokątnymi. W zakresie podstawowym nie ma jednak ani miary łukowej kąta, ani funkcji trygonometrycznych kątów skierowanych. Więcej wymaga się w zakresie rozszerzonym, w tym znajomość podstawowych wzorów.

Dlaczego w nowej podstawie nie ma funkcji cotangens?

Złożyło się na to wiele przyczyn. Najważniejsze to, że funkcja ta nie jest niezbędna, bowiem $\operatorname{ctg} \alpha$ jest tym samym co $1/\operatorname{tg} \alpha$, a także $\operatorname{tg} (90^\circ - \alpha)$ i cała trygonometria bez trudu da się wyrazić za pomocą tych trzech funkcji: sinus, cosinus, tangens. Te jedynie funkcje znajdują się na kalkulatorze. W sumie cotangens nie jest niezbędny.

Kiedyś w szkole uczyło sześciu funkcji trygonometrycznych. Później usunięto z programu dwie z nich, mianowicie funkcje secans i cosecans. Mało kto dziś o nich wie, bo to była po prostu odwrotność cosinusa i odwrotność sinusa.

Mniej funkcji – to mniej nazw, mniej definicji, mniej wzorów do pamiętania.

Dlaczego w podstawie nie ma pojęcia granicy funkcji, ani rachunku różniczkowego?

Nie ma tego w zakresie podstawowym z oczywistego powodu. Skoro matura ma być obowiązkowa dla wszystkich, nie można wymagać materiału, który – ze swej istoty – dla całej populacji młodzieży byłby zbyt trudny. Rachunek różniczkowy jest bardzo czasochłonny. Pośpieszne jego przerabianie miałyby się z celem. Nauczyciele akademicy niemal jednogłośnie twierdzą: „Z granicami sobie poradzimy; domagamy się, by maturzyści mieli opanowane ułamki”. Zamiast zmagać się z trudnym pojęciem granicy, lepiej zaoszczędzony czas wykorzystać na lepsze opanowanie tego, co obowiązkowe. Badanie nieskomplikowanych funkcji wymiernych można przeprowadzić bezpośrednio, bez obliczania pochodnych, wykonując odpowiednie przekształcenia algebraiczne.

Granice funkcji i rachunek pochodnych znajdują się w zakresie rozszerzonym wraz z najważniejszymi zastosowaniami.

W znikomym zakresie pojawia się bezwzględna wartość wyrażeń algebraicznych. Bezwzględna wartość do niedawna była uważana za ważny temat. Jednakże wykorzystywana była niemal wyłącznie w ogólnej definicji granicy, w której pojawia się nierówność:

$$|a_n - g| < \varepsilon.$$

Bezwzględnej wartości i nierównościom z nią związanym poświęcano wiele czasu. Uważano, że ważne jest to, by uczniowie umieli wykazać zbieżność pewnych ciągów wprost na podstawie definicji granicy i z tego powodu spędzano w szkole wiele czasu na przekształcaniu nierówności typu $|x - a| < b$. Ale tej definicji granicy nie ma już w szkole średniej! Z uwagi jednak na to, że takich umiejętności oczekuje część uczelni wyższych, wymagania dotyczące bezwzględnej wartości pojawiają się w liceum, ale jedynie w zakresie rozszerzonym.

Co z zasadą indukcji?

Zasada indukcji matematycznej została usunięta całkowicie, również z zakresu rozszerzonego. Jest specyficznie trudna. Stosowanie jej stało się pewnym rytuałem, którego sens pojmowali nieliczni uczniowie.

Podsumowanie

Pomimo pewnej liczby redukcji obowiązkowego materiału na każdym etapie jest bardzo dużo. Zwłaszcza dużo jest w klasach IV–VI, bowiem przeniesione zostały pewne czasochłonne tematy z klasy III do IV, wymagające więcej lekcji, niż się zwolni po przeniesieniu pewnych tematów z klasy VI do gimnazjum.

W liceum oczywiście kluczowym problemem będzie obowiązkowa matura z matematyki. We wszelkich dyskusjach o tym, co powinno się znaleźć w zakresie rozszerzonym, należy pamiętać, że nie da się tam – w skali masowej – utrzymać poziomu dawnych liceów matematyczno-fizycznych.

Podstawa programowa jest zbiorem haseł, które zostaną uszczegółowione przez autorów programów nauczania, autorów podręczników i przede wszystkim przez nauczycieli. Każde, nawet pozornie najprostsze wymaganie może być analizowane na różnych poziomach trudności. Opierając się na tej samej podstawie można opracowywać mniej lub bardziej ambitne programy. O tym, jaka będzie wykładnia podstawy programowej, zadecyduje praktyka nauczania i praktyka egzaminów maturalnych.

Po kilku latach funkcjonowania nowej podstawy programowej w wyniku współdziałania szkoły, komisji egzaminacyjnych i uczelni wyższych, ustali się pewien poziom interpretowania i realizowania obowiązujących wymagań. W szczególności wymagania stawiane na wybranych kierunkach studiów będą stymulowały uczniów do nauki.

PODSTAWA PROGRAMOWA EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ: ZAJĘCIA TECHNICZNE

I etap edukacyjny: klasy I–III

Zajęcia techniczne. Wychowanie do techniki (poznawanie urządzeń, obsługa i szanowanie ich) i działalność konstrukcyjna dzieci. Uczeń kończący klasę I:

- 1) w zakresie wychowania technicznego:
 - a) wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej i dziś siły przyrody (wiatr, wodę); majsterkuje (np. latawce, wiatraczki, tratwy),
 - b) zna ogólne zasady działania urządzeń domowych (np. latarki, odkurzacza, zegara), posługuje się nimi, nie psując ich,
 - c) buduje z różnorodnych przedmiotów dostępnych w otoczeniu, np. szałas, namiot, wagę, tor przeszkód; w miarę możliwości konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu np. dźwigi, samochody, samoloty, statki, domy;
- 2) w zakresie dbałości o bezpieczeństwo własne i innych:
 - a) utrzymuje porządek wokół siebie (na swoim stoliku, w sali zabaw, szatni i w ogrodzie), sprząta po sobie i pomaga innym w utrzymywaniu porządku,
 - b) zna zagrożenia wynikające z niewłaściwego używania narzędzi i urządzeń technicznych,
 - c) wie, jak należy bezpiecznie poruszać się na drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku, np. umie powiadomić dorosłych, zna telefony alarmowe.

Zajęcia techniczne. Uczeń kończący klasę III:

- 1) zna środowisko techniczne na tyle, że:
 - a) orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku („jak to zrobiono?”): meble, domy, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego,
 - b) rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia, przyrządy), informatycznych (komputer, laptop, telefon komórkowy); orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże) i urządzeń elektrycznych (latarka, prądnica rowerowa),
 - c) określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu), estetycznych (np. ładne lub brzydkie);

**Treści nauczania
– klasa I szkoły
podstawowej**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe
na koniec
klasy III szkoły
podstawowej**

-
- 2) realizuje „drogę” powstawania przedmiotów od pomysłu do wytworu:
 - a) przedstawia pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, dobiera odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia,
 - b) rozumie potrzebę organizowania działania technicznego: pracy indywidualnej i zespołowej,
 - c) posiada umiejętności:
 - odmierzania potrzebnej ilości materiału,
 - cięcia papieru, tektury itp.,
 - montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje la-tawce, makiety domów, mostów, modele samochodów, samolo-tów i statków,
 - w miarę możliwości, montażu obwodów elektrycznych, szerego-wych i równoległych z wykorzystaniem gotowych zestawów;
 - 3) dba o bezpieczeństwo własne i innych:
 - a) utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy,
 - b) właściwie używa narzędzi i urządzeń technicznych,
 - c) wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU ZAJĘCIA TECHNICZNE

II etap edukacyjny: klasy IV–VI

- I. Rozpoznawanie i opis działania elementów środowiska technicznego.
 - II. Planowanie i realizacja praktycznych działań technicznych (od pomysłu do wytworu).
 - III. Sprawne i bezpieczne posługiwanie się sprzętem technicznym.
1. Opisywanie techniki w bliższym i dalszym otoczeniu. Uczeń:
 - 1) opisuje urządzenia techniczne ze swojego otoczenia, wyróżnia ich funkcje;
 - 2) podaje zalety i wady stosowanych rozwiązań materiałowych i konstrukcyjnych.
 2. Opracowywanie koncepcji rozwiązań problemów technicznych. Uczeń:
 - 1) rozpoznaje materiały konstrukcyjne: papier, materiały drzewne, metale, tworzywa sztuczne; bada i porównuje podstawowe ich właściwości: twardość i wytrzymałość; określa możliwości wykorzystania różnych materiałów w technice w zależności od właściwości;
 - 2) zapisuje rozwiązania techniczne w formie graficznej, wykonuje odręczne szkice techniczne i proste rysunki rzutowe (prostokątne i aksometryczne), analizuje rysunki techniczne stosowane w katalogach i instrukcjach obsługi;
 - 3) konstruuje modele urządzeń technicznych, posługując się gotowymi zestawami do montażu elektronicznego i mechanicznego.
 3. Planowanie i realizacja praktycznych działań technicznych. Uczeń:
 - 1) wypisuje kolejność działań (operacji technologicznych); szacuje czas ich trwania; organizuje miejsce pracy;
 - 2) posługuje się podstawowymi narzędziami stosowanymi do obróbki ręcznej (piłowania, cięcia, szlifowania, wiercenia) różnych materiałów i montażu.
 4. Sprawne i bezpieczne posługiwanie się sprzętem technicznym. Uczeń:
 - 1) potrafi obsługiwać i regulować urządzenia techniczne znajdujące się w domu, szkole i przestrzeni publicznej, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa; czyta ze zrozumieniem instrukcje obsługi urządzeń;
 - 2) bezpiecznie uczestniczy w ruchu drogowym jako pieszy, pasażer i rowerzysta.
 5. Wskazywanie rozwiązań problemów rozwoju środowiska technicznego. Uczeń:
 - 1) opisuje zasady segregowania i możliwości przetwarzania odpadów z różnych materiałów: papieru, drewna, tworzyw sztucznych, metali i szkła;
 - 2) opracowuje projekty racjonalnego gospodarowania surowcami wtórnymi w najbliższym środowisku: w domu, na osiedlu, w miejscowości.

**Cele kształcenia
– wymagania
ogólne**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe**

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

W nauczaniu przedmiotu najważniejszym celem jest opanowanie przez uczniów praktycznych metod działań technicznych.

Zalecane jest prowadzenie zajęć technicznych w odpowiednio przystosowanych i wyposażonych pracowniach, w grupach dostosowanych do liczby stanowisk w pracowni.

Zajęcia techniczne pozwalają przygotować ucznia do uzyskania karty rowerowej.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU ZAJĘCIA TECHNICZNE

(przedmiot uzupełniający)

III etap edukacyjny

- I. Rozpoznawanie urządzeń technicznych i rozumienie zasad ich działania.
- II. Opracowywanie koncepcji rozwiązań typowych problemów technicznych oraz przykładowych rozwiązań konstrukcyjnych.
- III. Planowanie pracy o różnym stopniu złożoności, przy różnych formach organizacyjnych pracy.
- IV. Bezpieczne posługiwanie się narzędziami i przyrządami.

Przykładowe zajęcia: Zajęcia modelarskie

Uczeń:

1. Rozpoznaje i rozumie potrzebę budowania różnych typów modeli:
 - 1) zna możliwości wykorzystania modeli do przedstawiania wielkości, kształtu i rozwiązań konstrukcyjnych rzeczywistych urządzeń technicznych dla celów sportowych, szkoleniowych lub wystawienniczych;
 - 2) wykonuje pomiary i weryfikuje rozwiązania modelowe w odniesieniu do rozwiązań rzeczywistych – wyjaśnia konieczność stosowania skali w modelarstwie.
2. Opracowuje pomysły (koncepcje) rozwiązań typowych problemów technicznych pojawiających się w projektowaniu modeli:
 - 1) rysuje schemat blokowy (funkcjonalny) i porównuje funkcje budowanych modeli, np.: statków, okrętów, samolotów, taboru kolejowego, rakiet, urządzeń przemysłowych;
 - 2) wykonuje koncepcje modeli w formie szkiców technicznych.
3. Opracowuje szczegółowe rozwiązania konstrukcyjne budowanych modeli:
 - 1) dobiera materiały na podstawie wymagań konstrukcyjnych modelu;
 - 2) wykonuje dokumentację techniczną modeli latających, pływających, kołowych oraz budowli; wykonuje rysunki techniczne z wykorzystaniem komputerowych edytorów graficznych.
4. Umie zaplanować wykonanie prac modelarskich o różnym stopniu złożoności, przy różnych formach organizacyjnych pracy:
 - 1) przestrzega zasad organizacji pracy w pracowni modelarskiej;

**Cele kształcenia
– wymagania
ogólne**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe**

-
- 2) zna zasady opisywania, katalogowania i przechowywania materiałów modelarskich, takich jak: kleje i lakiery, materiały drzewne, papier, metale, płótna, elementy elektroniczne.
 5. Bezpiecznie posługuje się narzędziami i przyrządami modelarskimi:
 - 1) posługuje się narzędziami do precyzyjnej obróbki ręcznej: drewna, metali, tworzyw sztucznych, papieru;
 - 2) montuje modele z drewna, papieru, tworzyw sztucznych, metali.
 6. Uruchamia modele przy zachowaniu zasad bezpieczeństwa:
 - 1) sprawdza, reguluje i konserwuje modele według przeznaczenia i rodzaju zastosowanych materiałów; czyta ze zrozumieniem instrukcję obsługi urządzeń;
 - 2) określa najczęściej występujące niesprawności budowanych modeli.
 7. Zna zasady rozwiązań problemów utylizacji niesprawnych modeli oraz ponownego wykorzystania materiałów odpadowych stosowanych do ich budowy.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Szkoła opracowuje i przedstawia uczniom ofertę zajęć technicznych. Rodzaj zajęć oraz realizowany program powinny być dostosowane do zainteresowań uczniów. Zajęcia mogą być realizowane w trybie regularnych, cotygodniowych spotkań lub w trybie projektu wskazanego przez nauczyciela lub zaproponowanego przez uczniów, także w korelacji z pracą nad projektami z innych zajęć edukacyjnych. Przygotowując konkretną ofertę zajęć technicznych, nauczyciel, uwzględniając wymagania ogólne, precyzuje wymagania szczegółowe wynikające z wybranego zakresu i formy zajęć.

Istnieje możliwość realizowania różnych zajęć technicznych, np. elektronicznych, krawieckich, nauki jazdy na motorowerze lub związanych z rękodziełem regionalnym (np. hafciarstwo, plecionkarstwo). Można je także skojarzyć z programem preorientacji zawodowej.

Zajęcia techniczne oferowane przez szkołę mogą stanowić podstawę do stworzenia lokalnej (gminnej, powiatowej, dzielnicowej) oferty, z której uczniowie mogą wybrać interesujące ich zajęcia.

KOMENTARZ DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ PRZEDMIOTU ZAJĘCIA TECHNICZNE

Wojciech Walat

Najważniejszym celem nauczania przedmiotu zajęcia techniczne w szkole podstawowej jest prowadzenie z uczniami praktycznych działań technicznych. Dlatego zalecane jest prowadzenie lekcji w odpowiednio przystosowanych i wyposażonych pracowniach, w grupach dostosowanych do liczby stanowisk w pracowni. Jednak brak takich pracowni nie uniemożliwia zrealizowania głównego celu tych zajęć.

Istotnym celem zajęć technicznych jest też umożliwienie każdemu chętnemu uczniowi zdobycie karty rowerowej.

Poniżej zacytowane są kolejne wymagania szczegółowe z podstawy programowej oraz przedstawione są działania, które mogą podejmować uczniowie, aby spełnić te wymagania.

Są to tylko przykłady. Planując takie działania, należy zawsze brać pod uwagę zainteresowania uczniów i możliwości przeprowadzenia odpowiednich zajęć tak, by uczniowie nie tylko opowiadali o czynnościach technicznych, ale także mogli je samodzielnie wykonywać.

1. *Opisywanie techniki w bliższym i dalszym otoczeniu. Uczeń:*

- a) *opisuje urządzenia techniczne ze swojego otoczenia, wyróżnia ich funkcje;*
- b) *podaje zalety i wady stosowanych rozwiązań materiałowych i konstrukcyjnych.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie czytają i analizują teksty techniczne w ilustrowanych leksykonach i słownikach techniki (także w encyklopediach komputerowych i słownikach multimedialnych); opracowują zestawienia chronologiczne dotyczące budowli znajdujących się w ich otoczeniu; opisują podstawowe funkcje spełniane przez budowle wznoszone w różnych rejonach świata i w różnym czasie oraz stosowane w nich rozwiązania konstrukcyjne; wyszukują biogramy wynalazców polskich i zagranicznych;
- uczniowie analizują rozwiązania konstrukcyjne różnych typów rowerów w tym także konstrukcji historycznych; opracowują opowiadania techniczne (np. człowiek w świecie z tworzyw sztucznych);
- uczniowie opracowują kryteria oceny jakości budowli spełniających te same funkcje; porównują dane techniczne różnych instalacji i wyposażenia domów; sporządzają bilans kosztów utrzymania domów; prowadzą przykładowe analizy potrzeb rodziny w zakresie zapewnienia optymalnych warunków mieszkalnych.

2. *Opracowywanie koncepcji rozwiązań problemów technicznych. Uczeń:*

- a) *rozpoznaje materiały konstrukcyjne: papier, materiały drzewne, metale, tworzywa sztuczne; bada i porównuje podstawowe ich właściwości: twardość i wytrzymałość; określa możliwości wykorzystania różnych materiałów w technice w zależności od właściwości;*
- b) *zapisuje rozwiązania techniczne w formie graficznej, wykonuje odręczne szkice techniczne i proste rysunki rzutowe (prostokątne i aksonometryczne), analizuje rysunki techniczne stosowane w katalogach i instrukcjach obsługi;*
- c) *konstruuje modele urządzeń technicznych, posługując się gotowymi zestawami do montażu elektronicznego i mechanicznego.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie formułują założenia projektowe (użytkowe, ekonomiczne, konstrukcyjne, ekologiczne, estetyczne) prostych przedmiotów jednoelementowych (np. wskaźnik, podstawka do modelowania z plasteliny) i wieloelementowych (np. pudełko na drobiazgi); opracowują założenia projektowe (np. odzieży ochronnej w pracy i sporcie);
- uczniowie przedstawiają schematy funkcjonalne operacji technologicznych, narzędzi i urządzeń służących do ich wykonywania; przedstawiają graficzne koncepcje rozwiązań nowatorskich (np. rower przyszłości, samochód moich marzeń); wykorzystują dostępne technologie informacyjne do projektowania, rysowania i zapisywania wyników swojej pracy;
- uczniowie opracowują i wykonują dokumentację konstrukcyjną prostych i złożonych wytworów technicznych, w tym rysunki złożeniowe, szkice, szablony i rysunki wykonawcze (trzy rzuty zwymiarowane); opracowują i wykonują fragmenty dokumentacji konstrukcyjnych (np. rzut parteru, piętra własnego domu);
- uczniowie badają właściwości materiałów drzewnych (twardość, układ włókien, nasiąkliwość, łupliwość) i porównują je z innymi materiałami; badają właściwości wybranych rodzajów materiałów włókienniczych i tworzyw sztucznych; wykonują modele form odzieży (np. z papieru, folii);
- uczniowie modelują proste i złożone układy konstrukcyjne (np. przekładnia w rowerze, wiertarce itp.) z wykorzystaniem zestawów do montażu mechanicznego i elektrycznego; obliczają przełożenie w przekładniach (zębatych, cięgnowych i ciernych); wykorzystują symulacyjne programy komputerowe do poznania zasad działania wybranych urządzeń technicznych (np. *Jak to działa?*); rozwiązują problemy konstrukcyjne (np. przeniesienie i zamiana ruchu obrotowego na posuwisto-zwrotny o różnej amplitudzie i częstotliwości wychyleń); montują układy z gotowych zestawów mechanicznych i elektrycznych; wykonują modele domów mieszkalnych z zastosowaniem różnych materiałów; montują układy elektryczne z gotowych zestawów (np. modele sygnalizacji alarmowej w domu, domofonu, sygnalizacji świetlnej na

skrzyżowaniach ulic); demontują i montują takie elementy jak: bezpieczniki automatyczne, oprawki żarówek, zawory kulowe, grzybkowe, przesuwne, wybrane urządzenia domowe, np. odkurzaczy, mikser, malakser, żelazko.

3. *Planowanie i realizacja praktycznych działań technicznych. Uczeń:*

- a) *wypisuje kolejność działań (operacji technologicznych); szacuje czas ich trwania; organizuje miejsce pracy;*
- b) *posługuje się podstawowymi narzędziami stosowanymi do obróbki ręcznej (piłowania, cięcia, szlifowania, wiercenia) różnych materiałów i montażu.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie opracowują plany pracy: zestawiają czynności (operacje technologiczne), uzasadniając ich logikę; rysują sieci zależności i harmonogramy dla planowanych przedsięwzięć takich jak np. zorganizowanie segregacji i neutralizacji odpadów z domu, zakładu pracy, szkoły; szacują czas trwania poszczególnych operacji oraz całego przedsięwzięcia;
- uczniowie przygotowują stanowiska pracy oraz półprodukty; wykonują wytwory zgodnie z opracowaną przez siebie dokumentacją konstrukcyjną oraz technologiczną; w miarę możliwości realizują operacje technologiczne: trasowania, piłowania, strugania, wiercenia i szlifowania na materiałach drzewnych; porównują sposób ich wykonania na innych materiałach (tworzywach sztucznych, metalach);
- uczniowie opracowują zasady bezpiecznego posługiwania się narzędziami oraz poznają reguły prawidłowego wykonywania operacji technologicznych; prowadzą próby rekonstruowania prymitywnych (pierwotnych) narzędzi i urządzeń (np. wiertarka sznurowa);
- uczniowie wykonują zaprojektowane przedmioty z tworzyw sztucznych, wykonując w tym celu działania związane z: ich obróbką wiórową (przecinanie, wiercenie, szlifowanie), formowaniem na gorąco (gięcie, tłoczenie) i łączeniem (zgrzewanie, sklejanie);

4. *Sprawne i bezpieczne posługiwanie się sprzętem technicznym. Uczeń:*

- a) *potrafi obsługiwać i regulować urządzenia techniczne znajdujące się w domu, szkole i przestrzeni publicznej z zachowaniem zasad bezpieczeństwa; czyta ze zrozumieniem instrukcje obsługi urządzeń;*
- b) *bezpiecznie uczestniczy w ruchu drogowym jako pieszy, pasażer i rowerzysta.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie poznają podstawowe zasady bezpiecznego wykorzystywania np. wiertarki, robota kuchennego; konserwują wybrane urządzenia techniczne; zapoznają się z zasadami bezpiecznego użytkowania urządzeń komputerowych, uczą się korzystać z programów pomocy zawartych w dostępnych programach edytorskich; poznają podstawowe

zasady etyczne związane z wykorzystywaniem cudzej własności intelektualnej (w tym programów komputerowych)

- uczniowie diagnozują najczęściej występujące usterki rowerów oraz wybranych urządzeń domowych; opracowują zestawienia (listy) najczęściej występujących usterek i sposobów ich usuwania; czytają oraz sami opracowują instrukcje obsługi powszechnie spotykanych urządzeń (np. roweru treningowego, rakiety tenisowej, łyżworolki); rozwiązują problemy diagnostyczne (np. nieszczelny zawór, włączający się bezpiecznik automatyczny);
 - uczniowie podają zasady poruszania się pieszych wzdłuż różnych rodzajów dróg; opisują zasady, jakich muszą przestrzegać, pokonując swoją drogę do szkoły; uzasadniają, dlaczego należy nosić po zmroku elementy odblaskowe i potrafią je zamocować tak, aby były dobrze widoczne dla kierowców; potrafią przechodzić przez różne rodzaje dróg i w różnych miejscach; wymieniają sytuacje zabraniające przechodzenia przez jezdnię;
 - uczniowie rozpoznają i podają znaczenie znaków świetlnych dla pieszo i rowerzysty, poprawnie interpretują światła na sygnalizatorach świetlnych; poprawnie interpretują znaki i polecenia dawane przez osoby kierujące ruchem drogowym; podają hierarchię ważności poleceń, sygnałów, znaków i przepisów ruchu drogowego;
 - uczniowie podają zasady obowiązujące rowerzystę w ruchu drogowym i rozumieją ich wpływ na bezpieczeństwo swoje i innych uczestników ruchu; potrafią jako rowerzyści poprawnie włączyć się do ruchu, wykonać manewry skręcania w prawo, w lewo, wymijania, omijania i wyprzedzania, potrafią określić kolejność przejazdu pojazdów przez różne skrzyżowania i wiedzą, jak się zachować na drodze, po której porusza się pojazd uprzywilejowany i szynowy.
5. *Wskazywanie rozwiązań problemów rozwoju środowiska technicznego. Uczeń:*
- a) *opisuje zasady segregowania i możliwości przetwarzania odpadów z różnych materiałów: papieru, drewna, tworzyw sztucznych, metali i szkła;*
 - b) *opracowuje projekty racjonalnego gospodarowania surowcami wtórnymi w najbliższym środowisku: w domu, na osiedlu, w miejscowości.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie opracowują koncepcje zagospodarowania odpadów produkcyjnych z zakładów stolarskich poprzez, użycie ich w celach opałów lub do wytwarzania materiałów drewnopochodnych;
- uczniowie przygotowują się do udziału w międzynarodowej akcji *Po-sprzątaj swój świat*, a następnie biorą w niej udział; opracowują założenia projektowe dotyczące rozwiązania problemu zbierania, segregowania, przetwarzania i zagospodarowania śmieci (na przykładzie gospodarstwa domowego, szkoły, osiedla złożonego z bloków, wsi, miasta, gminy);

-
- uczniowie przedstawiają negatywne skutki nieracjonalnych działań technicznych; analizują zmiany w środowisku naturalnym wywołane budową osiedli mieszkalnych, dróg (autostrad), zakładów przemysłowych.

Gimnazjum

Rodzaj zajęć technicznych oraz realizowany przez nauczyciela program nauczania powinien być dostosowany do zainteresowań uczniów. Istnieje możliwość realizowania bardzo różnych zajęć technicznych. Mogą to być na przykład zajęcia elektroniczne, krawieckie, nauka jazdy na motorowerze lub zajęcia związane z rękodziełem regionalnym (hafciarstwo, plecionkarstwo, koronczarstwo). Wybór tematyki można także powiązać z programem preorientacji zawodowej. Planując takie zajęcia, należy zawsze brać pod uwagę zainteresowania uczniów i możliwość przeprowadzenia zajęć tak, by uczniowie nie poprzestawali na planowaniu i opisie, ale by mieli okazję zrealizować swoje projekty.

Zajęcia techniczne oferowane przez szkołę mogą stanowić podstawę do stworzenia lokalnej (gminnej, powiatowej, dzielnicowej) oferty, z której uczniowie mogą wybrać interesujące ich zajęcia.

Zajęcia techniczne mogą być realizowane jako regularne, cotygodniowe lekcje albo jako praca nad projektem zaproponowanym przez uczniów lub przez nauczyciela. Projekty takie mogą być wpisane w więcej niż jeden przedmiot.

Poniżej zacytowane są kolejne wymagania szczegółowe z podstawy programowej dla przykładowych zajęć modelarskich oraz przedstawione są działania, które mogą podejmować uczniowie, aby spełnić te wymagania.

Jest to tylko przykład. Przygotowując konkretną ofertę zajęć technicznych, nauczyciel, uwzględniając wymagania ogólne, precyzuje wymagania szczegółowe wynikające z wybranego zakresu i formy zajęć oraz planuje dostosowane do tych wymagań działania uczniów.

Uczeń:

1. *Rozpoznaje i rozumie potrzebę budowania różnych typów modeli:*
 - a) *zna możliwości wykorzystania modeli do przedstawiania wielkości, kształtu i rozwiązań konstrukcyjnych rzeczywistych urządzeń technicznych dla celów sportowych, szkoleniowych lub wystawienniczych;*
 - b) *wykonuje pomiary i weryfikuje rozwiązania modelowe w odniesieniu do rozwiązań rzeczywistych – wyjaśnia konieczność stosowania skali w modelarstwie.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie opracowują zestawienia chronologiczne związane z pojawieniem się różnych wynalazków; poszukują informacji o twórcach i wynalazcach z różnych dziedzin techniki; podają przykłady wspomaganie przez technikę różnych form aktywności człowieka (np. wypoczynku, pracy, uprawiania sportu); zestawiają przykłady zastosowań

różnych materiałów konstrukcyjnych: materiałów drzewnych, tworzyw sztucznych, metali i stopów; przeglądają dostępne wydawnictwa multimedialne (słowniki, leksykony i encyklopedie techniczne);

- uczniowie opisują i oceniają przykłady zastępowania materiałów; oceniają wartość stosowanych rozwiązań konstrukcyjnych i materiałowych na podstawie budowanych modeli (np. most stalowy czy żelbetowy, przewody telefoniczne miedziane czy światłowodowe); wyróżniają i zestawiają rodzaje maszyn niezbędne do wykonania wybranych przedmiotów codziennego użytku (np. książki, meble, lampy, sprzęt AGD).

Uczeń:

2. *Opracowuje pomysły (konceptje) rozwiązań typowych problemów technicznych pojawiających się w projektowaniu modeli:*
 - a) *rysuje schemat blokowy (funkcjonalny) i porównuje funkcje budowanych modeli, np. statków, okrętów, samolotów, taboru kolejowego, rakiet, urządzeń przemysłowych;*
 - b) *wykonuje koncepcje modeli w formie szkiców technicznych.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie wyróżniają i zestawiają podstawowe i dodatkowe funkcje przedmiotów oraz ich cechy techniczno-użytkowe (konstrukcyjne, ekonomiczne, ekologiczne, ergonomiczne i inne); rozwiązują złożone problemy techniczne w formie założeń (konstrukcyjnych, technologicznych, eksploatacyjnych, ekologicznych), np. dla zadanego pomieszczenia projektują system czujników ochrony przed wilgocią, nadmierną temperaturą czy ciśnieniem;
- uczniowie analizują schematy blokowe systemów i układów elektrycznych oraz mechanicznych; czytają i rysują wykresy cech i właściwości materiałów; rysują schematy blokowe maszyn roboczych (technologicznych), porównują rozwiązania dawne i współczesne; rysują schematy blokowe złożonych układów odbierających kilka różnych rodzajów sygnałów (np. odbiorniki radiowe, telewizyjne i inne); porównują rozwiązania techniczno-użytkowe różnych maszyn realizujących tę samą funkcję podstawową (np. rower górski i samochód terenowy);
- uczniowie opracowują zestawienia pokazujące różnorodne przemiany energetyczne (przetwarzanie energii cieplnej, chemicznej, mechanicznej na energię elektryczną); opracowują ogólne założenia projektowe urządzeń do odbioru, przesyłania, przechowywania i przetwarzania informacji; wyróżniają bloki funkcjonalne w urządzeniach powszechnego użytku: samochodach (układ jezdny, napędowy, hamulcowy, elektryczny), komputerach (płyta główna, mikroprocesor, RAM, dysk twardy, karty rozszerzeń);

-
- uczniowie wskazują bariery rozwoju konstrukcji urządzeń spotykanych w otoczeniu (np. samochód, rower, samolot, elektrownia konwencjonalna, elektrownia alternatywna); analizują koszty realizacji przedsięwzięć technicznych.

Uczeń:

3. *Opracowuje szczegółowe rozwiązania konstrukcyjne budowanych modeli:*
 - a) *dobiera materiały na podstawie wymagań konstrukcyjnych modelu;*
 - b) *wykonuje dokumentację techniczną modeli latających, pływających, kołowych oraz budowli; wykonuje rysunki techniczne z wykorzystaniem komputerowych edytorów graficznych.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie opracowują metody badania właściwości materiałów (np. materiałów drewnianych, metali, tworzyw sztucznych); porównują właściwości różnych materiałów; wskazują prawidłowości rozwoju inżynierii materiałowej (na podstawie obserwacji własnych i analizy literatury);
- uczniowie budują modele „nowych” maszyn mechanicznych i elektronicznych (modele płaskie i przestrzenne) z różnych materiałów (papieru, gipsu, gliny, drewna, metali, tworzyw sztucznych) i przeprowadzają próby ich uruchomienia; montują zespoły konstrukcyjno-funkcjonalne maszyn z gotowych zestawów mechanicznych i elektrycznych; demontują i montują przeznaczone do tego celu maszyny (miksery, mikrofalówki, odkurzacze, odtwarzacze DVD, telewizory, radia, komputery, wiertarki, szlifierki);
- uczniowie montują z gotowych elementów układy zabezpieczające np. drzwi, okna, garaż, podwórko, pokój; rysują schematy blokowe i strukturalne konstruowanych układów; modelują „roboty użytkowe”: „przemysłowe” (np. robot ustawiający szklanki, talerze, żarówki na taśmie produkcyjnej) i domowe (np. robot ustawiający naczynia na stole, czyszczący podłogi);

Uczeń:

4. *Umie zaplanować wykonanie prac modelarskich o różnym stopniu złożoności, przy różnych formach organizacyjnych pracy:*
 - a) *przestrzega zasad organizacji pracy w pracowni modelarskiej;*
 - b) *zna zasady opisywania, katalogowania i przechowywania materiałów modelarskich takich jak: kleje i lakiery, materiały drewniane, papier, metale, płótna, elementy elektroniczne.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie analizują złożone działania techniczne, w tym wyróżniają operacje technologiczne na podstawie dokumentacji konstrukcyjnej wytworów; opracowują harmonogramy procesów technologicznych

związanych z budowaniem modeli w różnych formach (praca jednostkowa, seryjna); porównują plany pracy opracowane w różnych formach organizacyjnych: jednostkowej, zespołowej, seryjnej, ciągłej;

- uczniowie planują działania o różnym charakterze (np. wycieczka szkolna, remont) i różnym stopniu złożoności (plan dzienny i tygodniowy); weryfikują opracowane plany pracy zarówno teoretycznie (poprzez analizę różnych graficznych schematów organizacyjnych), jak i praktycznie (poprzez wykonanie projektowanego przedmiotu); organizują stanowiska pracy dla realizacji różnych przedsięwzięć; poznają zalety stosowania racjonalnych zasad organizacji pracy; rozpoznają zalety i zagrożenia wynikające z podziału pracy, harmonizacji i koncentracji produkcji;
- uczniowie zestawiają fazy rozwojowe technologii przemysłowych (od rzemiosła do robotów); przeprowadzają analizy procesów i kosztów wytwarzania przedmiotów codziennego użytku (np. urządzeń do odbioru, przesyłania, przechowywania i przetwarzania informacji).

Uczeń:

5. *Bezpiecznie posługuje się narzędziami i przyrządami modelarskimi:*

- posługuje się narzędziami do precyzyjnej obróbki ręcznej: drewna, metali, tworzyw sztucznych, papieru;*
- montuje modele z drewna, papieru, tworzyw sztucznych, metali.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie podejmują próby wykonania zaprojektowanego przedmiotu, rozwiązując pojawiające się problemy technologiczne; prowadzą prace modelarskie związane z obróbką papieru, materiałów drzewnych, metali i tworzyw sztucznych (trasowanie, przecinanie, wiercenie, szlifowanie, malowanie); wykonują różne próbne połączenia (nierozłączne przez lutowanie, klejenie, rozłączne przez skręcanie);
- uczniowie budują modele kartonowe, posługując się opisem zamieszczonym na przykład w czasopismach modelarskich.

Uczeń:

6. *Uruchamia modele przy zachowaniu zasad bezpieczeństwa:*

- sprawdza, reguluje i konserwuje modele według przeznaczenia i rodzaju zastosowanych materiałów; czyta ze zrozumieniem instrukcję obsługi urządzeń;*
- określa najczęściej występujące niesprawności budowanych modeli.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie diagnozują najczęściej występujące usterki strukturalne i funkcjonalne spotykane w działaniu maszyn roboczych; opracowują zestawienia najczęstszych uszkodzeń wraz ze sposobami ich usuwania

(np. w formie tabeli); opracowują zasady bezpiecznej pracy przy wykorzystaniu poszczególnych maszyn; posługują się instrukcjami obsługi (pisanie własnych propozycji, np. instrukcji obsługi roweru, lodówki odtworzacza DVD); opracowują zasady i przeprowadzają regulacje i konserwacje na przykładach maszyn roboczych;

- uczniowie wykonują nagrania dźwięku i obrazu o różnych parametrach i w różnych warunkach; porównują parametry zapisu informacji; zestawiają cechy techniczno-użytkowe urządzeń do odbioru, przechowywania, przesyłania i wielostronnego przetwarzania informacji; opracowują zasady bezpiecznego posługiwania się tymi urządzeniami.

Uczeń:

7. *Zna zasady rozwiązań problemów utylizacji niesprawnych modeli oraz ponownego wykorzystania materiałów odpadowych stosowanych do ich budowy.*

Przykładowe działania uczniów:

- uczniowie opracowują założenia projektowe rozwiązania problemu zagospodarowania i przetwarzania odpadów z różnych materiałów: papierniczych, drzewnych, metali i tworzyw sztucznych; prowadzą analizy kosztów realizacji poszczególnych metod (np. rozmontowanie samochodu wraz z segregacją części na: nadające się do bezpośredniego użycia, regeneracji czy przetworzenia);
- uczniowie analizują koszty wykorzystania surowców wtórnych; analizują metody rozwiązywania problemów ekologicznych środowiska lokalnego, ogólnokrajowego i globalnego (zanieczyszczenia: wody, gleby i powietrza); analizują skuteczność działań związanych z segregowaniem, czasowym składowaniem i przetwarzaniem odpadów (metali, tworzyw sztucznych, szkła, drewna, papieru, żywności);
- uczniowie poznają różne technologie wytwarzania wyrobów i oceniają je według wymagań wynikających z kryteriów ekologicznych i etycznych, mogą to być np. technologie produkcji masła; analizują zalety i wady tych technologii (m. in. koszty społeczne, ekonomiczne, środowiskowe).

PODSTAWA PROGRAMOWA EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ: ZAJĘCIA KOMPUTEROWE

I etap edukacyjny: klasy I–III

Zajęcia komputerowe. Uczeń kończący klasę I:

- 1) posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamia program, korzystając z myszy i klawiatury;
- 2) wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia;
- 3) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera.

Zajęcia komputerowe. Uczeń kończący klasę III:

- 1) umie obsługiwać komputer:
 - a) posługuje się myszą i klawiaturą,
 - b) poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego;
- 2) posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania; korzysta z opcji w programach;
- 3) wyszukuje i korzysta z informacji:
 - a) przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. stronę swojej szkoły),
 - b) dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie,
 - c) odtwarza animacje i prezentacje multimedialne;
- 4) tworzy teksty i rysunki:
 - a) wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania,
 - b) wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur;
- 5) zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów:
 - a) wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwęża kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne,
 - b) ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu,
 - c) stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediiów.

**Treści nauczania
– klasa I szkoły
podstawowej**

**Treści nauczania
– wymagania
szczegółowe
na koniec
klasy III szkoły
podstawowej**

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Zajęcia komputerowe należy rozumieć dosłownie jako zajęcia z komputerami, prowadzone w korelacji z pozostałymi obszarami edukacji. Należy zadbać o to, aby w sali lekcyjnej było kilka kompletnych zestawów komputerowych z oprogramowaniem odpowiednim do wieku, możliwości i potrzeb uczniów. Komputery w klasach I–III szkoły podstawowej są wykorzystywane jako urządzenia, które wzbogacają proces nauczania i uczenia się o teksty, rysunki i animacje tworzone przez uczniów, kształtują ich aktywność (gry i zabawy), utrwalają umiejętności (programy edukacyjne na płytach i w sieci), rozwijają zainteresowania itp. Uczniom klas I–III należy umożliwić korzystanie ze szkolnej pracowni komputerowej. Zaleca się, aby podczas zajęć uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU ZAJĘCIA KOMPUTEROWE

II etap edukacyjny: klasy IV–VI

- I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem; świadomość zagrożeń i ograniczeń związanych z korzystaniem z komputera i Internetu.
- II. Komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- III. Wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera rysunków, motywów, tekstów, animacji, prezentacji multimedialnych i danych liczbowych.
- IV. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera.
- V. Wykorzystywanie komputera do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin, a także do rozwijania zainteresowań.

1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 1) komunikuje się z komputerem za pomocą ikon, przycisków, menu i okien dialogowych;
 - 2) odczytuje i prawidłowo interpretuje znaczenie komunikatów wysyłanych przez programy;
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym;
 - 6) przestrzega podstawowych zasad bezpiecznej i higienicznej pracy przy komputerze, wyjaśnia zagrożenia wynikające z niewłaściwego korzystania z komputera.
2. Komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych. Uczeń:
 - 1) komunikuje się za pomocą poczty elektronicznej, stosując podstawowe zasady n-etykiety;
 - 2) korzysta z poczty elektronicznej przy realizacji projektów (klasowych, szkolnych lub międzyszkolnych) z różnych dziedzin, np. związanych z ekologią, środowiskiem geograficznym, historią lub zagadnieniami dotyczącymi spraw lokalnych.
3. Wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł. Uczeń:
 - 1) wyszukuje informacje w różnych źródłach elektronicznych (słowniki, encyklopedie, zbiory biblioteczne, dokumentacje techniczne i zasoby Internetu);

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

-
- 2) selekcjonuje, porządkuje i gromadzi znalezione informacje;
 - 3) wykorzystuje, stosownie do potrzeb, informacje w różnych formatach;
 - 4) opisuje cechy różnych postaci informacji: tekstowej, graficznej, dźwiękowej, audiowizualnej, multimedialnej.
4. Opracowywanie za pomocą komputera rysunków, motywów, tekstów, animacji, prezentacji multimedialnych i danych liczbowych. Uczeń:
 - 1) tworzy rysunki i motywy przy użyciu edytora grafiki (posługuje się kształtami, barwami, przekształcaniem obrazu, fragmentami innych obrazów);
 - 2) opracowuje i redaguje teksty (listy, ogłoszenia, zaproszenia, ulotki, wypracowania), stosując podstawowe możliwości edytora tekstu w zakresie formatowania akapitu i strony, łączy grafikę z tekstem;
 - 3) wykonuje w arkuszu kalkulacyjnym proste obliczenia, przedstawia je graficznie i interpretuje;
 - 4) przygotowuje proste animacje i prezentacje multimedialne.
 5. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera. Uczeń:
 - 1) za pomocą ciągu poleceń tworzy proste motywy lub steruje obiektem na ekranie;
 - 2) uczestniczy w pracy zespołowej, porozumiewa się z innymi osobami podczas realizacji wspólnego projektu, podejmuje decyzje w zakresie swoich zadań i uprawnień.
 6. Wykorzystywanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy z różnych dziedzin. Uczeń:
 - 1) korzysta z komputera, jego oprogramowania i zasobów elektronicznych (lokalnych i w sieci) do wspomagania i wzbogacania realizacji zagadnień z wybranych przedmiotów;
 - 2) korzysta z zasobów (słowników, encyklopedii, sieci Internet) i programów multimedialnych (w tym programów edukacyjnych) z różnych przedmiotów i dziedzin wiedzy.
 7. Wykorzystywanie komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych do rozwijania swoich zainteresowań, zastosowanie komputera w życiu codziennym, opisywanie zagrożeń i ograniczeń związanych z korzystaniem z komputera i Internetu. Uczeń:
 - 1) opisuje przykłady wykorzystania komputera i sieci Internet w życiu codziennym;
 - 2) szanuje prywatność i pracę innych osób;
 - 3) przestrzega zasad etycznych i prawnych związanych z korzystaniem z komputera i Internetu, ocenia możliwe zagrożenia.
-

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Zaleca się, aby podczas zajęć uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu.

Podczas prac nad projektami (indywidualnymi lub zespołowymi) uczniowie powinni mieć również możliwość korzystania z komputerów, w zależności od potrzeb wynikających z charakteru zajęć, realizowanych celów i tematów.

KOMENTARZ DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ PRZEDMIOTU ZAJĘCIA KOMPUSEROWE

Maciej Sysło, Wanda Jochemczyk

I i II etap edukacyjny

Zajęcia komputerowe w klasach I–III powinny służyć wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych do wspomagania nauczania wczesnoszkolnego. Należy unikać czynienia z tych zajęć odrębnego przedmiotu, poświęconego posługiwaniu się komputerem i jego oprogramowaniem w oderwaniu od innych zajęć.

Zajęcia komputerowe mają służyć nabyciu przez uczniów podstawowych umiejętności praktycznych. Jednym z ważnych efektów tych zajęć powinno być również wyrównanie poziomu umiejętności, ponieważ nie wszyscy uczniowie w tej samej klasie mają taką samą wprawę w posługiwaniu się komputerem, a nawet mogą się znaleźć dzieci, które w ogóle nie miały okazji samodzielnie się nim posługiwać.

W podstawie programowej dla I etapu edukacyjnego, w części poświęconej zalecanym warunkom i sposobowi realizacji, mowa jest o tym, że w każdej sali lekcyjnej, w której uczą się dzieci, powinno znajdować się kilka kompletnych zestawów komputerowych z oprogramowaniem odpowiednim do wieku, możliwości i potrzeb uczniów. Niezależnie od tego należy umożliwić uczniom klas I–III korzystanie ze szkolnej pracowni komputerowej.

W klasach IV–VI *zajęcia komputerowe* są już osobnym przedmiotem, ale uczniowie powinni korzystać z komputerów, także ucząc się innych przedmiotów (choćby dlatego, że do wielu podręczników dołączane są płyty z programami edukacyjnymi). Warto więc, by nauczyciel prowadzący *zajęcia komputerowe* porozumiał się z nauczycielami innych przedmiotów.

Uczniowie na II etapie edukacyjnym powinni m.in. nauczyć się korzystać z podstawowych możliwości takich programów jak: edytor tekstu, arkusz kalkulacyjny, program graficzny oraz program do przygotowania prezentacji, jak również korzystać z podstawowych usług internetowych do komunikacji i wyszukiwania informacji. Dla osiągnięcia wymaganych umiejętności nie ma znaczenia, jakiego edytora czy arkusza kalkulacyjnego uczniowie będą używali. Najlepszym rozwiązaniem wydaje się być korzystanie z darmowego oprogramowania tego typu.

Jednym z ważnych celów, które powinny zostać osiągnięte na tym etapie nauczania jest uświadomienie uczniom, że komputer jest urządzeniem służącym nie tylko do rozrywki, ale może też być pożytecznym narzędziem o wszechstronnych zastosowaniach.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU *INFORMATYKA*

III etap edukacyjny

- I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.
 - II. Wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera: rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych.
 - III. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera, z zastosowaniem podejścia algorytmicznego.
 - IV. Wykorzystanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin oraz do rozwijania zainteresowań.
 - V. Ocena zagrożeń i ograniczeń, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.
-
1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, korzystanie z sieci komputerowej. Uczeń:
 - 1) opisuje modułową budowę komputera, jego podstawowe elementy i ich funkcje, jak również budowę i działanie urządzeń zewnętrznych;
 - 2) posługuje się urządzeniami multimedialnymi, na przykład do nagrywania/odtworzenia obrazu i dźwięku;
 - 3) stosuje podstawowe usługi systemu operacyjnego i programów narzędziowych do zarządzania zasobami (plikami) i instalowania oprogramowania;
 - 4) wyszukuje i uruchamia programy, porządkuje i archiwizuje dane i programy; stosuje profilaktykę antywirusową;
 - 5) samodzielnie i bezpiecznie pracuje w sieci lokalnej i globalnej;
 - 6) korzysta z pomocy komputerowej oraz z dokumentacji urządzeń komputerowych i oprogramowania.
 2. Wyszukiwanie i wykorzystywanie (gromadzenie, selekcjonowanie, przetwarzanie) informacji z różnych źródeł; współtworzenie zasobów w sieci. Uczeń:
 - 1) przedstawia typowe sposoby reprezentowania i przetwarzania informacji przez człowieka i komputer;
 - 2) posługując się odpowiednimi systemami wyszukiwania, znajduje informacje w internetowych zasobach danych, katalogach, bazach danych;

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

-
- 3) pobiera informacje i dokumenty z różnych źródeł, w tym internetowych, ocenia pod względem treści i formy ich przydatność do wykorzystania w realizowanych zadaniach i projektach;
 - 4) umieszcza informacje w odpowiednich serwisach internetowych.
3. Komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych. Uczeń:
- 1) zakłada konto pocztowe w portalu internetowym i konfiguruje je zgodnie ze swoimi potrzebami;
 - 2) bierze udział w dyskusjach na forum;
 - 3) komunikuje się za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych z członkami grupy współpracującej nad projektem;
 - 4) stosuje zasady n-etykiety w komunikacji w sieci.
4. Opracowywanie za pomocą komputera rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych. Uczeń:
- 1) przy użyciu edytora grafiki tworzy kompozycje z figur, fragmentów rysunków i zdjęć, umieszcza napisy na rysunkach, tworzy animacje, przekształca formaty plików graficznych;
 - 2) przy użyciu edytora tekstu tworzy kilkunastostronicowe publikacje, z nagłówkiem i stopką, przypisami, grafiką, tabelami itp., formatuje tekst w kolumnach, opracowuje dokumenty tekstowe o różnym przeznaczeniu;
 - 3) wykorzystuje arkusz kalkulacyjny do rozwiązywania zadań rachunkowych z programu nauczania gimnazjum (na przykład z matematyki lub fizyki) i z codziennego życia (na przykład planowanie wydatków), posługuje się przy tym adresami bezwzględными, względnymi i mieszanymi;
 - 4) stosuje arkusz kalkulacyjny do gromadzenia danych i przedstawiania ich w postaci graficznej, z wykorzystaniem odpowiednich typów wykresów;
 - 5) tworzy prostą bazę danych w postaci jednej tabeli i wykonuje na niej podstawowe operacje bazodanowe;
 - 6) tworzy dokumenty zawierające różne obiekty (np: tekst, grafikę, tabele, wykresy itp.) pobrane z różnych programów i źródeł;
 - 7) tworzy i przedstawia prezentację z wykorzystaniem różnych elementów multimedialnych, graficznych, tekstowych, filmowych i dźwiękowych własnych lub pobranych z innych źródeł;
 - 8) tworzy prostą stronę internetową zawierającą: tekst, grafikę, elementy aktywne, linki, korzystając ewentualnie z odpowiedniego edytora stron, wyjaśnia znaczenie podstawowych poleceń języka HTML.

-
5. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera, stosowanie podejścia algorytmicznego. Uczeń:
 - 1) wyjaśnia pojęcie algorytmu, podaje odpowiednie przykłady algorytmów rozwiązywania różnych problemów;
 - 2) formułuje ścisły opis prostej sytuacji problemowej, analizuje ją i przedstawia rozwiązanie w postaci algorytmicznej;
 - 3) stosuje arkusz kalkulacyjny do rozwiązywania prostych problemów algorytmicznych;
 - 4) opisuje sposób znajdowania wybranego elementu w zbiorze nieuporządkowanym i uporządkowanym, opisuje algorytm porządkowania zbioru elementów;
 - 5) wykonuje wybrane algorytmy za pomocą komputera.
 6. Wykorzystywanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin. Uczeń:
 - 1) wykorzystuje programy komputerowe, w tym edukacyjne, wspomagające i wzbogacające naukę różnych przedmiotów;
 - 2) wykorzystuje programy komputerowe, np. arkusz kalkulacyjny, do analizy wyników eksperymentów, programy specjalnego przeznaczenia, programy edukacyjne;
 - 3) posługuje się programami komputerowymi, służącymi do tworzenia modeli zjawisk i ich symulacji, takich jak zjawiska: fizyczne, chemiczne, biologiczne, korzysta z internetowych map;
 - 4) przygotowuje za pomocą odpowiednich programów zestawienia danych i sprawozdania na lekcje z różnych przedmiotów.
 7. Wykorzystywanie komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych do rozwijania zainteresowań; opisywanie innych zastosowań informatyki; ocena zagrożeń i ograniczeń, aspekty społeczne rozwoju i zastosowań informatyki. Uczeń:
 - 1) opisuje wybrane zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnej, z uwzględnieniem swoich zainteresowań, oraz ich wpływ na osobisty rozwój, rynek pracy i rozwój ekonomiczny;
 - 2) opisuje korzyści i niebezpieczeństwa wynikające z rozwoju informatyki i powszechnego dostępu do informacji, wyjaśnia zagrożenia związane z uzależnieniem się od komputera;
 - 3) wymienia zagadnienia etyczne i prawne, związane z ochroną własności intelektualnej i ochroną danych oraz przejawy przestępczości komputerowej.

ZALECANE WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI

Na III etapie edukacyjnym dopuszcza się wprowadzenie języka programowania, takiego jak Logo lub Pascal, które mają duże walory edukacyjne i mogą służyć kształceniu pojęć informatycznych.

Podczas prac nad projektami (indywidualnymi lub zespołowymi) uczniowie powinni mieć możliwość korzystania z komputerów w zależności od potrzeb wynikających z charakteru zajęć i realizowanych tematów i celów.

Zaleca się, aby podczas zajęć, uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU INFORMATYKA

IV etap edukacyjny – zakres podstawowy

- I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- II. Wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera: rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych.
- III. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera, z zastosowaniem podejścia algorytmicznego.
- IV. Wykorzystanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin oraz do rozwijania zainteresowań.
- V. Ocena zagrożeń i ograniczeń, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.

1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem, jego oprogramowaniem i korzystanie z sieci komputerowej. Uczeń:
 - 1) opisuje podstawowe elementy komputera, jego urządzenia zewnętrzne i towarzyszące (np. aparat cyfrowy) i ich działanie w zależności od wartości ich podstawowych parametrów, wyjaśnia współdziałanie tych elementów;
 - 2) projektuje zestaw komputera sieciowego, dobierając parametry jego elementów, odpowiednio do swoich potrzeb;
 - 3) korzysta z podstawowych usług w sieci komputerowej, lokalnej i rozległej, związanych z dostępem do informacji, wymianą informacji i komunikacją, przestrzega przy tym zasad n-etykiety i norm prawnych, dotyczących bezpiecznego korzystania i ochrony informacji oraz danych w komputerach w sieciach komputerowych.
2. Wyszukiwanie, gromadzenie, selekcjonowanie, przetwarzanie i wykorzystywanie informacji, współtworzenie zasobów w sieci, korzystanie z różnych źródeł i sposobów zdobywania informacji. Uczeń:
 - 1) znajduje dokumenty i informacje w udostępnianych w Internecie bazach danych (np. bibliotecznych, statystycznych, w sklepach internetowych), ocenia ich przydatność i wiarygodność i gromadzi je na potrzeby realizowanych projektów z różnych dziedzin;
 - 2) tworzy zasoby sieciowe związane ze swoim kształceniem i zainteresowaniami;
 - 3) dobiera odpowiednie formaty plików do rodzaju i przeznaczenia zapisanych w nich informacji.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

-
3. Uczeń wykorzystuje technologie komunikacyjno-informacyjne do komunikacji i współpracy z nauczycielami i innymi uczniami, a także z innymi osobami, jak również w swoich działaniach kreatywnych.
 4. Opracowywanie informacji za pomocą komputera, w tym: rysunków, tekstów, danych liczbowych, animacji, prezentacji multimedialnych i filmów. Uczeń:
 - 1) edytuje obrazy w grafice rastrowej i wektorowej, dostrzega i wykorzystuje różnice między tymi typami obrazów;
 - 2) przekształca pliki graficzne, z uwzględnieniem wielkości plików i ewentualnej utraty jakości obrazów;
 - 3) opracowuje obrazy i filmy pochodzące z różnych źródeł, tworzy albumy zdjęć;
 - 4) opracowuje wielostronicowe dokumenty o rozbudowanej strukturze, stosuje style i szablony, tworzy spis treści;
 - 5) gromadzi w tabeli arkusza kalkulacyjnego dane pochodzące np. z Internetu, stosuje zaawansowane formatowanie tabeli arkusza, dobiera odpowiednie wykresy do zaprezentowania danych;
 - 6) tworzy bazę danych, posługuje się formularzami, porządkuje dane, wyszukuje informacje, stosując filtrowanie;
 - 7) wykonuje podstawowe operacje modyfikowania i wyszukiwania informacji na relacyjnej bazie danych;
 - 8) tworzy rozbudowaną prezentację multimedialną na podstawie konspektu i przygotowuje ją do pokazu, przenosi prezentację do dokumentu i na stronę internetową, prowadzi wystąpienie wspomagane prezentacją;
 - 9) projektuje i tworzy stronę internetową, posługując się stylami, szablonami i elementami programowania.
 5. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera, stosowanie podejścia algorytmicznego. Uczeń:
 - 1) prowadzi dyskusje nad sytuacjami problemowymi;
 - 2) formułuje specyfikacje dla wybranych sytuacji problemowych;
 - 3) projektuje rozwiązanie: wybiera metodę rozwiązania, odpowiednio dobiera narzędzia komputerowe, tworzy projekt rozwiązania;
 - 4) realizuje rozwiązanie na komputerze za pomocą oprogramowania aplikacyjnego lub języka programowania;
 - 5) testuje otrzymane rozwiązanie, ocenia jego własności, w tym efektywność działania oraz zgodność ze specyfikacją;
 - 6) przeprowadza prezentację i omawia zastosowania rozwiązania.
-

-
6. Wykorzystywanie komputera oraz programów edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin. Uczeń:
 - 1) wykorzystuje oprogramowanie dydaktyczne i technologie informacyjno-komunikacyjne w pracy twórczej i przy rozwiązywaniu zadań i problemów szkolnych;
 - 2) korzysta, odpowiednio do swoich zainteresowań i potrzeb, z zasobów edukacyjnych udostępnianych na portalach przeznaczonych do kształcenia na odległość.
 7. Wykorzystywanie komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych do rozwijania zainteresowań, opisywanie zastosowań informatyki, ocena zagrożeń i ograniczeń, aspekty społeczne rozwoju i zastosowań informatyki. Uczeń:
 - 1) opisuje szanse i zagrożenia dla rozwoju społeczeństwa, wynikające z rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych;
 - 2) omawia normy prawne odnoszące się do stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych, dotyczące m.in. rozpowszechniania programów komputerowych, przestępczości komputerowej, poufności, bezpieczeństwa i ochrony danych oraz informacji w komputerze i w sieciach komputerowych;
 - 3) zapoznaje się z możliwościami nowych urządzeń i programów związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami i potrzebami edukacyjnymi.

PODSTAWA PROGRAMOWA PRZEDMIOTU *INFORMATYKA*

IV etap edukacyjny – zakres rozszerzony

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- II. Wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera: rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych.
- III. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera, z zastosowaniem podejścia algorytmicznego.
- IV. Wykorzystanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin oraz do rozwijania zainteresowań.
- V. Ocena zagrożeń i ograniczeń, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

1. Posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, korzystanie z sieci komputerowej. Uczeń:
 - 1) przedstawia sposoby reprezentowania różnych form informacji w komputerze: liczb, znaków, obrazów, animacji, dźwięków;
 - 2) wyjaśnia funkcje systemu operacyjnego i korzysta z nich; opisuje różne systemy operacyjne;
 - 3) przedstawia warstwowy model sieci komputerowych, określa ustawienia sieciowe danego komputera i jego lokalizacji w sieci, opisuje zasady administrowania siecią komputerową w architekturze klient-serwer, prawidłowo posługuje się terminologią sieciową, korzysta z usług w sieci komputerowej, lokalnej i globalnej, związanych z dostępem do informacji, wymianą informacji i komunikacją;
 - 4) zapoznaje się z możliwościami nowych urządzeń związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, poznaje nowe programy i systemy oprogramowania.
2. Wyszukiwanie, gromadzenie, selekcjonowanie, przetwarzanie i wykorzystywanie informacji, współtworzenie zasobów w sieci, korzystanie z różnych źródeł i sposobów zdobywania informacji. Uczeń:
 - 1) projektuje relacyjną bazę danych z zapewnieniem integralności danych;
 - 2) stosuje metody wyszukiwania i przetwarzania informacji w relacyjnej bazie danych (język SQL);

-
- 3) tworzy aplikację bazodanową, w tym sieciową, wykorzystującą język zapytań, kwerendy, raporty; zapewnia integralność danych na poziomie pól, tabel, relacji;
 - 4) znajduje odpowiednie informacje niezbędne do realizacji projektów z różnych dziedzin;
 - 5) opisuje mechanizmy związane z bezpieczeństwem danych: szyfrowanie, klucz, certyfikat, zaporę ogniową.
3. Komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych. Uczeń:
- 1) wykorzystuje zasoby i usługi sieci komputerowych w komunikacji z innymi użytkownikami, w tym do przesyłania i udostępniania danych;
 - 2) bierze udział w dyskusjach w sieci (forum internetowe, czat).
4. Opracowywanie informacji za pomocą komputera, w tym: rysunków, tekstów, danych liczbowych, animacji, prezentacji multimedialnych i filmów. Uczeń:
- 1) opisuje podstawowe modele barw i ich zastosowanie;
 - 2) określa własności grafiki rastrowej i wektorowej oraz charakteryzuje podstawowe formaty plików graficznych, tworzy i edytuje obrazy rastrowe i wektorowe z uwzględnieniem warstw i przekształceń;
 - 3) przetwarza obrazy i filmy, np.: zmienia rozdzielczość, rozmiar, model barw, stosuje filtry;
 - 4) wykorzystuje arkusz kalkulacyjny do obrazowania zależności funkcyjnych i do zapisywania algorytmów.
5. Rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera, stosowanie podejścia algorytmicznego. Uczeń:
- 1) analizuje, modeluje i rozwiązuje sytuacje problemowe z różnych dziedzin;
 - 2) stosuje podejście algorytmiczne do rozwiązywania problemu;
 - 3) formułuje przykłady sytuacji problemowych, których rozwiązanie wymaga podejścia algorytmicznego i użycia komputera;
 - 4) dobiera efektywny algorytm do rozwiązania sytuacji problemowej i zapisuje go w wybranej notacji;
 - 5) posługuje się podstawowymi technikami algorytmicznymi;
 - 6) ocenia własności rozwiązania algorytmicznego (komputerowego), np. zgodność ze specyfikacją, efektywność działania;
 - 7) opracowuje i przeprowadza wszystkie etapy prowadzące do otrzymania poprawnego rozwiązania problemu: od sformułowania specyfikacji problemu po testowanie rozwiązania;
 - 8) posługuje się metodą „dziel i zwyciężaj” w rozwiązywaniu problemów;

-
- 9) stosuje rekurencję w prostych sytuacjach problemowych;
 - 10) stosuje podejście zachłanne w rozwiązywaniu problemów;
 - 11) opisuje podstawowe algorytmy i stosuje:
 - a) algorytmy na liczbach całkowitych, np.:
 - reprezentacja liczb w dowolnym systemie pozycyjnym, w tym w dwójkowym i szesnastkowym,
 - sprawdzanie, czy liczba jest liczbą pierwszą, doskonałą,
 - rozkładanie liczby na czynniki pierwsze,
 - iteracyjna i rekurencyjna realizacja algorytmu Euklidesa,
 - iteracyjne i rekurencyjne obliczanie wartości liczb Fibonacciego,
 - wydawanie reszty metodą zachłanną,
 - b) algorytmy wyszukiwania i porządkowania (sortowania), np.:
 - jednoczesne znajdowanie największego i najmniejszego elementu w zbiorze: algorytm naiwny i optymalny,
 - algorytmy sortowania ciągu liczb: bąbelkowy, przez wybór, przez wstawianie liniowe lub binarne, przez scalanie, szybki, kubełkowy,
 - c) algorytmy numeryczne, np.:
 - obliczanie wartości pierwiastka kwadratowego,
 - obliczanie wartości wielomianu za pomocą schematu Hornera,
 - zastosowania schematu Hornera: reprezentacja liczb w różnych systemach liczbowych, szybkie podnoszenie do potęgi,
 - wyznaczanie miejsc zerowych funkcji metodą połowienia,
 - obliczanie pola obszarów zamkniętych,
 - d) algorytmy na tekstach, np.:
 - sprawdzanie, czy dany ciąg znaków tworzy palindrom, anagram,
 - porządkowanie alfabetyczne,
 - wyszukiwanie wzorca w tekście,
 - obliczanie wartości wyrażenia podanego w postaci odwrotnej notacji polskiej,
 - e) algorytmy kompresji i szyfrowania, np.:
 - kody znaków o zmiennej długości, np. alfabet Morse'a, kod Huffmana,
 - szyfr Cezara,
 - szyfr przestawieniowy,
 - szyfr z kluczem jawnym (RSA),
 - wykorzystanie algorytmów szyfrowania, np. w podpisie elektronicznym,

-
- f) algorytmy badające własności geometryczne, np.:
- sprawdzanie warunku trójkąta,
 - badanie położenia punktów względem prostej,
 - badanie przynależności punktu do odcinka,
 - przecinanie się odcinków,
 - przynależność punktu do obszaru,
 - konstrukcje rekurencyjne: drzewo binarne, dywan Sierpińskiego, płatek Kocha;
- 12) projektuje rozwiązanie problemu (realizację algorytmu) i dobiera odpowiednią strukturę danych;
 - 13) stosuje metodę zstępującą i wstępującą przy rozwiązywaniu problemu;
 - 14) dobiera odpowiednie struktury danych do realizacji algorytmu, w tym struktury dynamiczne;
 - 15) stosuje zasady programowania strukturalnego i modularnego do rozwiązywania problemu;
 - 16) opisuje własności algorytmów na podstawie ich analizy;
 - 17) ocenia zgodność algorytmu ze specyfikacją problemu;
 - 18) oblicza liczbę operacji wykonywanych przez algorytm;
 - 19) szacuje wielkość pamięci potrzebnej do komputerowej realizacji algorytmu;
 - 20) bada efektywność komputerowych rozwiązań problemów;
 - 21) przeprowadza komputerową realizację algorytmu i rozwiązania problemu;
 - 22) sprawnie posługuje się zintegrowanym środowiskiem programistycznym przy pisaniu i uruchamianiu programów;
 - 23) stosuje podstawowe konstrukcje programistyczne w wybranym języku programowania, instrukcje iteracyjne i warunkowe, rekurencję, funkcje i procedury, instrukcje wejścia i wyjścia, poprawnie tworzy strukturę programu;
 - 24) dobiera najlepszy algorytm, odpowiednie struktury danych i oprogramowanie do rozwiązania postawionego problemu;
 - 25) dobiera właściwy program użytkowy lub samodzielnie napisany program do rozwiązywanego zadania;
 - 26) ocenia poprawność komputerowego rozwiązania problemu na podstawie jego testowania;
 - 27) wyjaśnia źródło błędów w obliczeniach komputerowych (błąd względny, błąd bezwzględny);
 - 28) realizuje indywidualnie lub zespołowo projekt programistyczny z wydzieleniem jego modułów, w ramach pracy zespołowej, dokumentuje pracę zespołu.

-
6. Uczeń wykorzystuje komputer oraz programy i gry edukacyjne do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin:
 - 1) opracowuje indywidualne i zespołowe projekty przedmiotowe i międzyprzedmiotowe z wykorzystaniem metod i narzędzi informatyki;
 - 2) korzysta z zasobów edukacyjnych udostępnianych na portalach przeznaczonych do kształcenia na odległość.
 7. Uczeń wykorzystuje komputer i technologie informacyjno-komunikacyjne do rozwijania swoich zainteresowań, opisuje zastosowania informatyki, ocenia zagrożenia i ograniczenia, docenia aspekty społeczne rozwoju i zastosowań informatyki:
 - 1) opisuje najważniejsze elementy procesu rozwoju informatyki i technologii informacyjno-komunikacyjnych;
 - 2) wyjaśnia szanse i zagrożenia dla rozwoju społecznego i gospodarczego oraz dla obywateli, związane z rozwojem informatyki i technologii informacyjno-komunikacyjnych;
 - 3) stosuje normy etyczne i prawne związane z rozpowszechnianiem programów komputerowych, bezpieczeństwem i ochroną danych oraz informacji w komputerze i w sieciach komputerowych;
 - 4) omawia zagadnienia przestępczości komputerowej, w tym piractwo komputerowe, nielegalne transakcje w sieci;
 - 5) przygotowuje się do świadomego wyboru kierunku i zakresu dalszego kształcenia informatycznego.

KOMENTARZ DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ PRZEDMIOTU *INFORMATYKA*

Maciej Sysło, Wanda Jochemczyk

III i IV etap edukacyjny

Należy przyjąć, że uczniowie gimnazjum potrafią posługiwać się podstawowymi programami użytkowymi (edytory tekstu, programy graficzne, arkusze kalkulacyjne, programy do przygotowywania prezentacji) w stopniu umożliwiającym wykorzystanie ich w nauce innych przedmiotów. Podobnie należy przyjąć, że uczniowie potrafią poruszać się w Internecie na tyle sprawnie, by używając go, komunikować się i zdobywać potrzebne informacje. Lekcje informatyki w gimnazjum powinny służyć m.in. głębszemu poznaniu możliwości programów użytkowych i nauce bardziej twórczego posługiwania się Internetem.

Wymagania opisane w podstawie programowej na każdym etapie edukacyjnym od II do IV zgrupowane są wokół siedmiu głównych tematów, których brzmienie na poszczególnych etapach niewiele się od siebie różni. Oczywiście pod takimi samymi ogólnymi sformułowaniami kryją się wymagania na różnym poziomie trudności, a często nawet zupełnie inne umiejętności. Na przykład pod hasłem *bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem* w szkole podstawowej kryją się zupełnie inne umiejętności niż w gimnazjum, a w gimnazjum inne niż w liceum.

W gimnazjum uczniowie powinni zetknąć się z elementami myślenia algorytmicznego i rozwiązywać problemy metodami informatycznymi, a mianowicie powinni umieć zbudować i opisać prosty algorytm, a także za pomocą komputera korzystać ze zbudowanych przez siebie algorytmów. Gimnazjaliści nie są jeszcze na ogół przygotowani do programowania komputerów i nie można wymagać, by potrafili zapisać algorytmy w jakimkolwiek języku programowania. Wystarczy, jeśli będą potrafili zrealizować swój algorytm za pomocą arkusza kalkulacyjnego, programu edukacyjnego czy programu prezentacyjnego. Najważniejsze przy tego typu ćwiczeniach jest zwrócenie uwagi na ściśle i precyzyjne opisanie sytuacji problemowej, algorytmu oraz umiejętne wybranie odpowiedniego narzędzia informatycznego.

Należy zauważyć, że elementów programowania będą się uczyć w szkole ci uczniowie, którzy na IV etapie edukacyjnym wybiorą *informatykę* w zakresie rozszerzonym. Tylko tam jest zaplanowana odpowiednia liczba godzin na kształcenie takich umiejętności.

Wśród umiejętności opisanych w podstawie programowej dla gimnazjum są takie, które wymagają wyszukiwania i instalowania oprogramowania. Warto przy tej okazji poświęcić czas na omówienie zagadnień związanych z legalnością programów. Zanim uczniowie zaczną ściągać z sieci i instalować jakiegokolwiek pliki czy programy, powinni wiedzieć, z jakimi rodzajami licencji

mogą się spotkać i jakie możliwości używania i rozpowszechniania daje każdy z tych rodzajów licencji. Więcej na ten temat uczniowie dowiedzą się w liceum – w podstawie znajduje się odpowiedni zapis.

Nauczyciele informatyki w liceum powinni wiedzieć, że dodatkowe możliwości dla ich przedmiotu kryją się w nowym dla tego etapu nauczania przedmiocie, jakim jest *przyroda*. Wśród opisanych w podstawie dla *przyrody* przykładowych tematów zajęć znajduje się bowiem wiele takich, które wymagają posługiwania się narzędziami informatycznymi. Ponieważ w ramach tego przedmiotu dopuszcza się także tematy zaproponowane przez nauczyciela, warto pomyśleć o wykorzystaniu tych godzin na doskonalenie umiejętności związanych z informatyką.

OPINIE O PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

**Uchwała Nr 333/2008
Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego
z dnia 16 października 2008 roku**

**w sprawie projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej
w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego
i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół**

Po rozpatrzeniu, na wniosek Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 września 2008 roku (pismo DPN-MSz/KK-5000-9/08), projektu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Rada Główna, stosownie do art. 45 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164 poz. 1365, z późn. zm.), uchwała, co następuje.

Rada Główna Szkolnictwa Wyższego z uznaniem przyjmuje starania Ministerstwa Edukacji Narodowej mające na celu uporządkowanie systemu oświaty, w tym zwłaszcza zmianę podstawy programowej kształcenia ogólnego w duchu obecnie obowiązujących kanonów.

Rada Główna wspiera długofalowe zmiany systemowe mające na celu przeniesienie uwagi na efekty kształcenia, wydłużenie kształcenia ogólnego, doprecyzowanie zakresu treści nauczania, indywidualizację kształcenia oraz doprecyzowanie opisu wymagań na koniec każdego etapu kształcenia.

Projekt rozporządzania uwzględnia zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE) i jest ważnym elementem włączania naszej edukacji w system edukacji europejskiej.

Uchwałę otrzymuje Minister Edukacji Narodowej oraz Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Przewodniczący Rady Głównej
Szkolnictwa Wyższego

Jerzy Błażejowski

UWAGI KONFERENCJI REKTORÓW AKADEMICKICH SZKÓŁ POLSKICH w sprawie projektu rozporządzenia określającego podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół

Opracowanie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół było koniecznością ze względu na fakt, że aktualnie obowiązująca podstawa nie gwarantuje zadowalających efektów kształcenia.

Według licznych opinii starą podstawę programową należało zmienić między innymi z niżej wymienionych powodów:

- przestała spełniać swoją rolę, gdyż była adresowana do zdecydowanie odmiennej populacji uczniów: była tworzona przy założeniu, że do szkół kończących się maturą uczęszcza około 50% rocznika uczniów, natomiast dziś do tego typu szkół uczęszcza ponad 80% każdego rocznika uczniów;
- wbrew tradycji czteroletniego cyklu kształcenia ogólnego w polskiej szkole, próbowała dwukrotnie pomieścić pełny cykl kształcenia ogólnego w trzyletni okres realizacji: najpierw w gimnazjum, a potem w liceum;
- jest zbyt encyklopedyczna, z perspektywy łatwo dziś dostępnych źródeł informacji;
- jest nieprecyzyjna w opisie treści i dlatego wymagała dodatkowego opisu standardów wymagań egzaminacyjnych, co łącznie dało bardzo niejasny i często sprzeczny obraz tego, co ma umieć uczeń.

Bardzo pozytywnie ocenić należy decyzję, że wymagania opisane są na dwóch poziomach: szczegółowym i ogólnym. Wymagania szczegółowe opisują treści kształcenia: konkretne wiadomości oraz umiejętności, jakie uczniowie mają opanować. Wymagania ogólne opisują cele kształcenia w zakresie danego przedmiotu: są to ogólne klasy umiejętności, kształtowane podczas pracy nad wymaganiami szczegółowymi.

Wielką zaletą nowej podstawy programowej jest przedstawienie dla każdego przedmiotu w miejsce mało precyzyjnego opisu tego, czego trzeba uczyć, pełnej listy wymagań, które powinien spełniać przeciętnie zdolny uczeń na koniec każdego etapu kształcenia.

Podkreślić należy, że proponowana podstawa programowa określa zestaw postaw, które szkoła powinna kształtować u uczniów, takich jak: uczciwość,

wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, przedsiębiorczość, kreatywność, gotowość do pracy zespołowej, kultura osobista. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Wdrożenie do praktyki opiniowanego rozporządzenia otworzyłoby bardzo ważny etap w rozwoju kształcenia w polskim systemie oświaty i wychowania. Do najważniejszych decyzji zaliczyć należy uznanie: języka polskiego, matematyki, języków obcych za fundamentalny obszar wiedzy wspólnej dla wszystkich zdających maturę.

Nowa podstawa programowa:

- przywiązuje szczególną uwagę do poszerzonego nauczania matematyki. Trzeba jeszcze raz podkreślić, że usunięcie matematyki z zestawu obowiązkowych egzaminów maturalnych spowodowało ogromne szkody w zasobach kapitału intelektualnego Polaków,
- kładzie również większy nacisk na umiejętność wykorzystywania wiedzy do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody lub społeczeństwa,
- cieszy fakt, że nowa podstawa programowa przedmiotów eksperymentalnych została uzupełniona o wymagania doświadczalne,
- bardzo pozytywnie należy ocenić wprowadzenie nauczania pierwszego języka obcego od I klasy szkoły podstawowej oraz drugiego języka obcego od I klasy gimnazjum.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że nowa podstawa programowa traktuje okres nauki w gimnazjum i liceum łącznie, jako spójny programowo obszar kształcenia. Wszyscy uczniowie przechodzą jednakowy, czteroletni kurs kształcenia ze wszystkich przedmiotów tradycyjnie obecnych w szkole.

Jeszcze raz zauważyć należy, że każdy uczeń aż do matury uczy się języka polskiego, języków obcych oraz matematyki jako trzech fundamentalnych obszarów wiedzy, w zakresie których będzie potem zdawał obowiązkową część matury.

Każdy uczeń w ciągu ostatnich dwóch lat liceum lub trzech lat technikum przechodzi głęboki kurs w zakresie trzech wybranych przedmiotów maturalnych. Przedmioty te oferowane są w dużym wymiarze godzin.

Taki program, dający możliwość efektywnego kształcenia niemal całej populacji na poziomie średnim, jest zbliżony z rozwiązaniami przyjętymi w większości krajów zachodnich. Przedstawiony model jest dobrą drogą do uzyskania solidnego przygotowania kandydatów na studia wyższe.

Oceniając bardzo pozytywnie ten dokument, należy stwierdzić, że wprowadzenie w życie projektu rozporządzenia określającego podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół otworzy nowy etap w polskim systemie kształcenia oświaty i wychowania. W fazie wdrażania i funkcjonowania przyjęte rozwiązania muszą być oceniane i w sposób ciągły udoskonalane.

Przewodniczący
Komisji Edukacji KRASP

prof. dr hab. Tomasz Borecki